

**T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE BAĞLI
OLARAK AİLE İÇİ ŞİDDETİN
ANLAMLANDIRILMASI**

**Bahar IŞIK
2501130892**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Sevim CESUR**

İSTANBUL - 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : BAHAR IŞIK Numarası : 2501130892
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Psikoloji Anabilim Dalı Danışmanı : Prof. Dr. Sevim CESUR
Tez Savunma Tarihi : 26.07.2018 Saati : 11:00
Tez Başlığı : "Toplumsal Cinsiyet Rollerine Bağlı Olarak Aile İçi Şiddetin Anlamlandırılması"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. SEVİM CESUR		Kabul
1- DR. ÖĞR. ÜYESİ GÖKLEM TEKDEMİR YURTDAS		Kabul
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ UMUT ŞAH		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. İLKNUR ÖZALP TÜRETGEN		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ FATMA SEVGİLİ		

ÖZ

Toplumsal Cinsiyet Rollerine Bağlı Olarak Aile İçi Şiddetin Anlamlandırılması

IŞIK Bahar

Toplumsal cinsiyete bağlı olarak toplumun kadın ve erkekten beklediği tutum, duygu, davranış ve kalıplaşmış sosyal roller toplumsal cinsiyet rolleri olarak adlandırılır (Dökmen, 2009). Cinsiyetçilik ise; ataerkillik, heteroseksüellik, cinsiyetler arası farklılaşma olmak üzere üç kaynaktan beslenmektedir. Cinsiyetçilik, bu üç kaynağın düşmanca ve korumacı yanlarını bünyesinde topladığından ve düşmanca ve korumacı öğeleri aynı anda barındırdığından dolayı, kadınlar hakkında tek boyutlu olumsuz bir ayrımcılık olarak değil “çelişik duygulu” bir şekilde kendini göstermektedir (Glick, Diebold, Bailey-Werner ve Zhu, 1997; Glick ve Fiske, 1996,1997). Aile içi şiddet, aile içindeki şiddet uygulayan kişinin diğerine karşı yönelttiği cezalandırma, güç gösterme, zorlama, aşağılama gibi şekillerde olmak üzere öfke ve gerginlik duygularını boşaltmak amacıyla yöneltmiş olduğu şiddet olarak tanımlanmıştır (WHO Raporu, 1998).

Bu araştırmanın amacı, toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin kadına yönelik şiddet ile ilişkisini incelemektir. Veri toplama sürecinde Gönüllü Katılım Formu ve Demografik Bilgi Formu, İlişki Değerlendirme Anketi (İLDA), Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeği (NKUŞTÖ), Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği ve Evlilikte Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeği olmak üzere bir anket bataryası ve çocuklar için geliştirilen altı resim kartından şiddetle ilgili olan üçü seçilerek kullanılmıştır. Ancak bu çalışma için bu kartlar üç erkek üç kadın olmak üzere altı yetişkine aile içi şiddete yönelik tutumları değerlendirmek amacıyla yarı yapılandırılmış (semi-structured) mülakata destek amaçlı “Burada ne görüyorsunuz?” şeklinde açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu araştırmanın örneklemini anket uygulamaları için 203 kadın ve 40 erkek olmak üzere 243 kişi, resim kartları için ise

3 kadın 3 erkek olmak üzere 6 kişi oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 18 ile 65 arasında değişmektedir.

Yapılan analizler sonucunda iletişim düzeyi yüksek olan kişilerin iletişim düzeyi düşük olan kişilere göre şiddete toleransı daha az bulunmuştur. Bu bulguyla paralel şekilde yapılan görüşmeler de iletişim düzeyi yüksek olan kişilerin iletişim düzeyi düşük olan kişilere göre şiddete toleransının daha az olduğunu göstermektedir. Düşmanca cinsiyetçilik ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Görüşmeler de yine analiz sonuçlarıyla tutarlıdır. Korumacı cinsiyetçilik ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında beklenenin aksine negatif ilişki bulunamamıştır. Ancak daha çok korumacı cinsiyet rollerine sahip olan birinci erkek katılımcı kadına şiddet uygulanmaması gerektiğini ve gerekli durumlarda korunması gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ile namusa bağlı aile içi şiddete tolerans arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Bunların yanı sıra, beklenenin aksine düşmanca cinsiyetçilik tutumları yüksek olan kadınların korumacı cinsiyetçilik tutumları yüksek olan kadınlara göre ayrılmaya toleransı daha az bulunmuştur. Kadınların erkeklere oranla daha az düşmanca cinsiyetçi tutumlara sahip olduğu bulunmuştur. Ancak beklenenin aksine kadınların erkeklere oranla daha fazla korumacı cinsiyetçi tutumlara sahip olduğu bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet rolleri, çelişik duygulu cinsiyetçilik, düşmanca cinsiyetçilik, korumacı cinsiyetçilik, aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, namus

ABSTRACT

Understanding the Domestic Violence Based on Gender Roles

IŞIK Bahar

Attitudes, emotions, behaviors and stereotyped social roles that society expects from women and men, depending on gender, are called gender roles (Dökmen, 2009). Sexism is fed from three sources patriarchy, heterosexuality, and sexism. Sexism manifests itself in an "ambivalent" manner, not as a one-dimensional negative discrimination of women, since it harbors the hostile and benevolent aspects of these three sources, and has the same hostile and benevolent nature (Glick, Diebold, Bailey-Werner and Zhu, 1997; Glick and Fiske, 1996,1997). Domestic violence is defined as the violence that a person who has been subjected to domestic violence is directed to discharge feelings of anger and tension, such as punishment, forcefulness, coercion, and humiliation towards another (WHO Raporu, 1998).

The purpose of this research is to examine the relationship between hostile and benevolent sexism and violence against women in the context of gender roles. In the data collection process, a questionnaire battery consisting of Voluntary Participation Form and Demographic Information Form, Relationship Assessment Questionnaire (ILDA), Attitudes toward Violence against Women for Protecting Honor Scale (AVWPHS), The Ambivalent Sexism Inventory and Attitudes Towards Violence Against Women in Marriage Inventory and three violence-related pictures were selected from six Picture Cards developed for children. However, for this study, open-ended questions such as "What do you see here?" were asked to three men and three women to support semi-structured interviews in order to evaluate Attitudes towards domestic violence. The sample of this research consists of 243 people, 203 women and 40 men for the questionnaire and 6 people, 3 women and 3 men for the picture cards. The age range of participants varies from 18 to 65 years.

As a result of the analyzes made, people with a high level of communication had less tolerance for violence than people with low level of communication. Parallel

to this finding, interviews also show that people with a high level of communication had less tolerance for violence than people with low level of communication. Moreover, there is a positive relationship between hostile sexism and attitude toward violence. Interviews are also consistent with the result of analysis. There is no negative relationship between benevolent sexism and attitude toward violence. However, the first male participant, who has more benevolent sexist attitudes, stated that women should not be subjected to violence and should be protected when necessary. There is a positive relationship between hostile and benevolent sexism and tolerance to family violence due to honour. Besides these, women's tolerance to separation who has high hostile sexism attitudes is not less than women who has high benevolent sexism attitudes. Also, women were found to have less hostile sexist attitudes than men based on this research. However, contrary to expectation it has not been found that women have more benevolent sexist attitudes than men.

Keywords: Gender roles, ambivalent sexism, hostile sexism, benevolent sexism, domestic violence, violence against women, sexual honour

ÖNSÖZ

Yüksek Lisans tezimi oluştururken her aşamada emeği geçen, engin bilgisi ve tecrübesini benden esirgemeyen değerli hocam, Sayın Prof. Dr. Sevim Cesur’a sonsuz teşekkür ederim.

Ayrıca tez sürecimde manevi desteklerini yürekten hissettiğim değerli dostlarıma çok teşekkür ederim.

Son olarak en büyük teşekkürüm hayatımın her adımında yanımda olan, beni her kararında destekleyen ve elimi hiç bırakmayan iki değerli kadın; canım Annem ve Anneannem’e.

İSTANBUL, 2018

Bahar IŞIK

İÇİNDEKİLER

	<i>Sayfa</i>
Öz.....	iii
Abstract.....	v
Önsöz	vii
İçindekiler.....	viii
Tablolar Dizini	xii
Kısaltmalar Listesi.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ŞİDDETİN ÇEŞİTLERİ (AİLE İÇİ ŞİDDET TÜRLERİ).....	2
1.1.1. Fiziksel Şiddet.....	2
1.1.2. Duygusal-Psikolojik Şiddet.....	3
1.1.3. Cinsel Şiddet.....	4
1.1.4. Ekonomik Şiddet.....	4
1.2. AİLE İÇİ ŞİDDET.....	5
1.2.1. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet.....	5
1.2.2. Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Ortaya Çıkaran ve Pekiştiren Faktörler.....	8
1.2.2.1 Şiddet Döngüsü (Victim to Victimizer Cycle).....	10
1.2.3. Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları.....	11
1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ.....	12
1.3.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Nasıl Kazanıldığıyla İlgili Kuramlar.....	13
1.3.1.1. Psikanalitik Kuram.....	14
1.3.1.2. Biyolojik Açıklamalar (Beyinle ve Hormonlarla İlgili Açıklamalar).....	15
1.3.1.2.1. Beyinle ilgili açıklamalar.....	15
1.3.1.1.2. Hormonlarla ilgili açıklamalar	16

1.3.1.3. Sosyobiyojik Kuram (Evrin Psikolojisi).....	16
1.3.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	17
1.3.1.5. Sosyal Bilişsel Kuram (Social Cognitive Theory)....	18
1.3.1.6. Bilişsel Gelişim Kuramı (Cognitive-Developmental Theory).....	19
1.3.1.7. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı (Gender Schema Theory).....	20
1.3.1.8. Toplumsal Cinsiyet Şemasıyla Bilgi İşleme (Gender Schematic Processing) Kuramı.....	21
1.3.1.9. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargısının Öğeleri Modeli..	22
1.3.1.10. Sosyal Rol (Social Role) Kuramı.....	22
1.3.1.11. Benlik Sunumu (Self-presentation) Kuramı (Toplumsal cinsiyetle bağlantılı davranışın interaktif modeli)	23
1.3.1.12. Çok Faktörlü Toplumsal Cinsiyet Kuramı (Multifactorial Gender Identity Theory).....	24
1.3.1.13. Queer Kuramı.....	25
1.3.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Kadın Erkek Roller	26
1.3.3. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik ve Şiddet İlişkisi.....	29
1.3.4. Namus Kavramı.....	33
1.4. ÇALIŞMANIN AMACI VE HİPOTEZLER	36

İKİNCİ BÖLÜM

2. YÖNTEM.....	39
2.1. Katılımcılar.....	39
2.2 Veri Toplama Araçları.....	41
2.2.1. Demografik Bilgi Formu.....	42
2.2.2. İlişki Değerlendirme Anketi (İLDA).....	42
2.2.3. Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeği (NKUŞTÖ).....	43
2.2.4. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği.....	44
2.2.5. Evlilikte Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeği...	44

2.2.6. Resim Kartları.....	45
2.3. İşlem.....	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BULGULAR.....	48
3.1. A Grubu Hipotezlerine Ait Bulgular.....	48
3.1.1. Cinsiyet ile şiddet ilişkisi.....	48
3.1.2. İletişim düzeyi ile şiddete tolerans ilişkisi.....	50
3.2. B Grubu Hipotezlerine ait Bulgular (Cinsiyetçilikle ilgili hipotezler)	50
3.2.1. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum ilişkisi.....	50
3.2.2. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik tutumları ile namusa bağlı aile içi şiddete tolerans arasındaki ilişki.....	51
3.2.3. Cinsiyetçilik tutumlarına bağlı olarak ayrılmaya yönelik tolerans farkı	51
3.2.4. Cinsiyete bağlı olarak cinsiyetçilik tutumlarının karşılaştırılması.....	52
3.3. C Grubu Hipotezlerine ait Bulgular (Demografik değişkenlerle ilgili hipotezler).....	53
3.3.1. Cinsiyete bağlı olarak şiddete toleransın karşılaştırılması ...	53
3.3.2. Eğitim düzeyi ile kadına yönelik şiddete tolerans arasındaki ilişki.....	53
3.3.3. Gelir düzeyine bağlı olarak aile içi şiddete ve ayrılmaya toleransın karşılaştırılması.....	54
3.3.4. Yetişilen çevreye bağlı olarak kadınların şiddete ve ayrılmaya toleranslarının karşılaştırılması.....	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TARTIŞMA, YORUM VE SINIRLILIKLAR.....	56
--	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ	69
KAYNAKÇA	72
Ek. 1. Gönüllü Katılım Formu	80
Ek. 2. Demografik Bilgi Formu	81
Ek. 3. İlişki Değerlendirme Anketi (İLDA) ve Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeği (NKUŞTÖ)’nden Alınan Sorular	82
Ek. 4. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği	88
Ek. 5. Evlilikte Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeği	90

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. : Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler.....	39
Tablo 2. : Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcılara Ait Sosyodemografik Veriler.....	40
Tablo 3. : Sözel ve Fiziksel Şiddet Ortalama Puanlarının Tekrar Ölçümlü T- Testi Sonuçları.....	48
Tablo 4. : Sözel ve Fiziksel Şiddet Ortalama Puanlarının Tekrar Ölçümlü T- Testi Sonuçları.....	49
Tablo 5. : İletişim Düzeylerinin Şiddete Tolerans ile Karşılaştırılması T-Testi Sonuçları.....	50
Tablo 6. : Korumacı Ve Düşmanca Cinsiyetçilik ile Şiddet Uygulanmasına Yönelik Tutum İlişkisi.....	48
Tablo 7. : Cinsiyet ile Düşmanca ve Korumacı Cinsiyetçilik Tutumlarının Karşılaştırılması T-Testi Sonuçları.....	52
Tablo 8. : Cinsiyete Göre Şiddete Toleransın Karşılaştırılması T-Testi Sonuçları.....	53
Tablo 9. : Eğitim Düzeylerinin Şiddete Tolerans ile Karşılaştırılması İçin T- Testi Sonuçları.....	53
Tablo 10. : Gelir Düzeylerinin Şiddete Tolerans ile Karşılaştırılması İçin T- Testi Sonuçları.....	54
Tablo 11: Yetiştigi Çevreye Göre Kadınların Şiddete ve Ayrılmaya Toleransı ile Karşılaştırılması T-Testi Sonuçları.....	55

KISALTMALAR LİSTESİ

Bkz	: Bakınız
ILDA	: İlişki Değerlendirme Anketi
NKUŞTÖ	: Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeği
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
NVAW	: National Violence Against Women Study

GİRİŞ

Bu araştırmanın genel amacı, korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik bağlamında toplumsal cinsiyet rolleri sonucu oluşan önyargıların aile içi şiddet üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmanın sonuçlarının kadına yönelik şiddetle mücadele yolunda önlemler almak ve farkındalığı artırmak konusunda fayda sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu araştırmada, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı (korumacı cinsiyetçilik ve düşmanca cinsiyetçilik) olumsuz tutumları yüksek olan kişilerin şiddete toleransları ve namus gibi konuları nasıl anlamlandırdıkları incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. ŞİDDETİN ÇEŞİTLERİ (AİLE İÇİ ŞİDDET TÜRLERİ)

Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 1998), kişilerin tanımadıkları insanlara oranla, kendi aile bireyleri tarafından gördükleri şiddetin çok daha fazla olduğunu belirlemiştir. Aile içi şiddet, aile içindeki şiddet uygulayan kişinin diğerine karşı yönelttiği cezalandırma, güç gösterme, zorlama, aşağılama gibi şekillerde olmak üzere, öfke ve gerginlik duygularını boşaltmak amacıyla yöneltmiş olduğu şiddet olarak tanımlanmıştır (WHO Raporu, 1998).

Aile içi şiddet gündelik tanımlamalarda genellikle fiziksel şiddetle aynı şekilde kullanılsa da fiziksel şiddetin yanı sıra psikolojik, cinsel ve ekonomik gibi çeşitleri olduğu ve kişilerin hayatını ciddi düzeyde etkilediği görülmektedir. NVAW (2000) raporuna göre, kadınların %64'ü 18 yaşından beri fiziksel şiddet ve cinsel şiddete uğradıklarını belirtmişler ve bunun eski ya da şu anki eşi, birlikte yaşadığı kişi ya da erkek arkadaşı tarafından yapıldığını ifade etmişlerdir. Fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalan erkekler ise %16.2 oranındadır ve suçu işleyen kişinin yabancı biri olduğunu belirtmişlerdir (Tjaden ve Thoennes, 2000). Şenol ve Yıldız (2013) kadına yönelik aile içi şiddetin, insan hak ve özgürlük ihlali olarak kabul edildiğini belirtmişler ve toplumsal cinsiyet temelli olduğundan bahsetmişlerdir. Bu bilgiler ışığında, kadına yönelik şiddet genellikle eş ya da birlikte olduğu kişi tarafından uygulanmaktadır. Aşağıda fiziksel, duygusal-psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet türlerinden bahsedilecektir.

1.1.1. Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet; kaba kuvvetin sindirme, korkutma ve yaptırım aracı olarak kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Yetim ve Şahin, 2008; akt. Şenol ve Yıldız, 2013). Fiziksel şiddet; itip kakmak, tartaklamak, tokat atmak, tekmelemek, kesici ve vurucu aletlerle ya da yakıcı madde vb. şeylerle bedene zarar vermek, sağlık hizmetlerinden yararlanmasına engel olmak ve buna bağlı olarak bedensel zarara uğratmak, sağlıksız koşullarda yaşamaya mecbur bırakmak gibi çeşitlerde görülebilir. Kapadia-Kundu, Khale, Upadhaye ve Chavan (2007), araştırmaları

sonucunda Hindistan’da erken evlilik yaşının 13 ile 18 yaş arasında değiştiğini ve 61 kişiden 26’sının kocaları tarafından fiziksel şiddete maruz kaldıklarını bulmuşlardır.

Güler, Tel ve Tuncay (2005), yaşları 15 ile 49 arasında olan 162 evli kadınla yaptığı çalışma sonucunda, kadınların aile içi şiddete %40,7 oranında maruz kaldıklarını, şiddetin aile içinde en çok %59,8 oranında olmak üzere kadınlara ve %32,4 olmak üzere çocuklara karşı olduğu görülmektedir. Çalışmaya katılanların %59,7 oranında büyük çoğunluğunun şiddeti fiziksel şiddet olarak tanımladıklarını belirtmektedirler. Özellikle erkeğin egemen olduğu toplumlarda, erkeğin fiziksel gücünün daha fazla olması da göz önünde bulundurulduğunda, bu durumun erkeğin eşine şiddet uygulamasına zemin hazırlamakta olduğu söylenebilir.

Buna benzer olarak, Kağıtçıbaşı (1990), Türkiye’de fiziksel cezalandırma yöntemleri ve dayanın özellikle geleneksel aile hayatının yaşandığı yerlerde terbiye etme aracı olarak görülmesinden dolayı sık sık kullanıldığını vurgulamıştır. Fiziksel şiddetin yanı sıra duygusal-psikolojik şiddet de vardır.

1.1.2. Duygusal-Psikolojik Şiddet

Duygusal şiddet dışarıdan kolay fark edilmese de bireyleri yavaş yavaş yok eden bir şiddet ya da istismar türüdür. Bazı kaynaklarda sözel şiddet olarak da açıklanmaktadır. Ülke genelinde evli kadınların %44’ünün hayatlarının herhangi bir döneminde duygusal istismar eylemlerinden an az birine maruz kaldığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009) tarafından kayıtlara geçmiştir. Ayrıca kadınların %37’si eşlerinin küfür ettiğinden, %25’i aşağılanıp küçük düşürüldüğünden ve %19’u korkutulduğundan ya da tehdit edildiğinden bahsetmiştir (Şenol ve Yıldız, 2013). Sözlerin, jest ve mimiklerin korkutmak, sindirmek ya da ceza vermek için kullanılması, küçük düşürücü sözler söylemek, uygun olmayan hitaplar kullanmak, aşağılayıcı ağır sözler söylemek bunlardan bazılarıdır (Yetim ve Şahin, 2008). Şiddeti düşündüğümüzde görünmeyen yüzünün de olduğu ve çoğu zaman daha büyük hasarlara neden olduğu söylenebilir. Şenol ve Yıldız’a göre (2013) sözel şiddet pek çok kadının yaşadığı fakat yaşatan kişinin farkına varmadığı, önemsemediği bir durumdur. Bu yüzden de boyutlarının farkına varılmasının zor

olduğu belirtilmiştir. Fiziksel ve duygusal-psikolojik şiddet dışında birçok kişi cinsel şiddete de maruz kalmaktadır.

1.1.3. Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet mağduru genellikle kadınlardır. Şenol ve Yıldız'a göre (2013) baskın olan erkeğin cinselliği bir sindirme ve tehdit unsuru olarak kullanması ve kadını sindirmesi söz konusudur. Cinsel şiddete maruz kalan kişi ve uygulayan kişi de kabul etmekte zorlanır. Cinsel şiddet; kişiyi istemediği yerde, zamanda, istemediği biçimde cinsel ilişkiye zorlamak, çocuk doğurmaya zorlamak, kürtaja, fuhşa zorlamak, cinsel organlarına zarar vermek, cinsel özellikleri bakımından başkalarıyla kıyaslamak şeklinde sıralanabilir. Son zamanlarda artış gösteren tecavüz ve taciz olayları da ülkemizin ciddi problemleri arasındadır. Kişinin rızası olmadan cinsel ilişkiye zorlama birbirlerini tanıyanlar ve eşler arasında daha fazla yaşanmaktadır. Ancak bu durum genellikle gizli tutulur. Bunun yanı sıra, yakın akraba ve diğer aile bireylerinin de kadınlara yönelik cinsel istismar ve şiddet uyguladıkları durumlar çoğu zaman karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca toplumda kadının erkeğin cinsel ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği yaygın olan bir düşüncedir. Ayrıca küçük yaşta evlendirilen çocuk gelinler de kendilerinden yaşça oldukça büyük kişilerle evlendirilmekte ve çocuk yaşta doğum yapmaktadırlar. Bu durum, bazı kültürlerde normal algılanmaktadır. Ne yazık ki bu tür toplumsal değerler sebebiyle cinsel şiddet durumlarının, çoğu zaman üstü örtülmektedir (Şenol ve Yıldız, 2013). Kişilerin mağdur olduğu konular ne yazık ki cinsel şiddetle de sınırlı değildir. Son olarak, ekonomik şiddetten bahsedilecektir.

1.1.4. Ekonomik Şiddet

Paranın kişi üzerinde bir yaptırım, tehdit ve kontrol aracı olarak sık sık kullanılması ekonomik şiddet olarak adlandırılabilir. Kişinin çalışmasına izin vermemek, istemediği işte zorla çalıştırmak, az para vererek çok şey beklemek, para harcamasını kısıtlamak, aileyi ilgilendiren maddi konularda kişinin fikrini almadan karar almak, kişinin parasını veya şahsi mallarını elinden almak, terfi etmesini engelleyecek kısıtlamalarda bulunmak (iş gezisi, toplantı ve kurslara katılmasına

engel olmak gibi) ekonomik şiddet eylemleri arasında yer alır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2005).

Ekonomik şiddet çoğu zaman kadını bağımlı hale getirir ve fakirliğe sürükler. Bu durum ülkenin de gelişmesini engelleyen önemli bir sorundur. Örneğin dünyada 1.5 milyar fakir insanın %70'i kadınlardan oluşmaktadır (Duyan, 2011; Şenol ve Yıldız, 2013). Bu nedenle, kadınların ekonomik özgürlüğünün elinden alınmaması hem bireysel hem de toplumsal açıdan faydalı olacaktır.

Yukarıda şiddet türlerinden bahsedilmiştir. Bunları göz önünde bulundurarak, şiddetin ortaya çıktığı alanlardan birisi aile olduğu için ve genellikle kadınlar mağdur olduğu için aile içi şiddet altında kadına yönelik şiddet incelenecektir.

1.2. AİLE İÇİ ŞİDDET

Evli/birlikte olan kişiler en anlamlı yakın ilişkileri ve ilişkilerinde yüksek düzeyde bir doyumu yaşayabilir. Öte yandan kimi zaman en büyük örneğin duygusal, fiziksel rahatsızlıkları, gerilimleri ve çatışmaları içinde barındıran aileler de vardır. Günümüzde şiddet olgusu gerek bireysel gerekse toplumsal boyutta sık sık karşılaşılabileceğimiz bir problemdir. Şiddet olgusu baskı, eziyet, korkutma, sindirme, cezalandırma gibi çeşitlerde olabilmekte ve şiddete her toplumda farklı derecelerde rastlanmaktadır.

1.2.1 Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

Kadınlar, tarih boyunca cinsiyet ayrımcılığına ve eşitsizliklere maruz kalmışlardır (Sakallı-Uğurlu, 2002). Genellikle erkeklerden daha düşük statüde görülmüşler ve erkeklerden daha az hak ve şansa sahip olmuşlardır. Birçok ülkede eşitliğe yönelik gelişmeler olmasına ve kadın haklarını korumak için bazı çalışmalar yapılmasına rağmen, kadınlar hala ayrımcılığa maruz kalmakta ve fiziksel, duygusal, cinsel gibi çeşitli türde aile içi şiddete uğrayabilmektedirler. Bunda geleneksel cinsiyet rollerinin ve bu rollerin öğrenildiği sosyalleşme sürecinin etkisi yadsınamaz ölçüdedir. Bu durum ülkemizde de ciddi bir problem halindedir.

Aile içi şiddet Türkiye’de ve dünyada özellikle kadınlara karşı olmak üzere çok sık rastlanan ve toplumsal sorunlara yol açan büyük bir problemdir. Aile içi şiddete çoğunlukla kadınlar maruz kalsa da çocuklar, kardeşler, yaşlılar ve bakıma ihtiyacı olan özürllüler de maruz kalmaktadırlar. Bu yüzden bu konuyla ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Kadına yönelik şiddet, kadınlarda psikolojik, cinsel, fiziksel ve herhangi bir üzüntü sonucuna sebep olan cinsiyete dayalı gerçekleşen her türlü tehdit, davranış, baskı ve özgürlüğün engellenmesi olarak tanımlanmaktadır (CEDAW, 1993). Kadına yönelik şiddet düşünüldüğünde, fiziksel şiddetin yanı sıra sözel, duygusal ve cinsel boyutları da ciddi derecede zarar vermektedir.

Örneğin, Altınay ve Arat’ın (2008) Türkiye nüfusunu temsilen oluşturulan örneklem üzerinden yapılan çalışmasının sonuçları, araştırmaya katılan her üç kadından birinin fiziksel şiddet gördüğünü, görüşülen kadınların %14’ünün en az bir kere zorla cinsel ilişkiye girdiğini göstermektedir. Kadınların %29’u ise ekonomik şiddete maruz bırakılmıştır. Ne yazık ki, şiddet gördüğünü söyleyen kadınların neredeyse yarısı (%49) şiddete uğradıklarından daha önce kimseye bahsetmediklerini belirtmişlerdir.

Erkek egemen toplumlarda, özel alan ve ailenin mahremiyetinin erkekten sorumlu tutulması kadına yönelik şiddeti görünmez kılar ve şiddetin hak ve meşru olmasına neden olur. Buna bağlı olarak şiddete uğrayan kadınlarda bir kusur aranır ve şiddeti uygulayan kişi genellikle ceza görmez. Çoğunlukla aile içi şiddet “yuvanın yıkılmasını” gerektirecek bir sebep olarak sunulmamaktadır. Yasal olarak bu durumla ilgili düzenlemeler yapıp kadın erkek eşitliği sağlanmaya çalışılsa da uygulamada eşitsizlik ve ayrımcılık hala söz konusudur. Şikâyetle bulunan şiddet mağduru kadınlar devletin ve adli mahkemelerin ilgisiz davranması durumuyla karşılaşabilmektedirler. Bu durum kadınların özgürleşememesine neden olmakta ve kadını şiddete maruz kalarak yaşamaya zorlamaktadır. Yapılan araştırmalar, eşler arasındaki şiddete maruz kalanların %90’ından fazlasının kadınlar olduğunu göstermektedir (Açıkel, 2009).

Efe ve Ayaz (2010) kadına yönelik aile içi şiddet ve kadınların aile içi şiddete bakışını incelemişlerdir. Bu araştırma, evli kadınların aile içi şiddete maruz

kalmaları, şiddetin düzeyi, şiddetle ilgili görüşleri ve şiddete yol açan etkenleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Örneklem olarak çalışmaya, 15 yaşından büyük ve evli olan, düşük sosyoekonomik statüye sahip olan Ankara Kalesi bölgesinde yaşayan 370 kadın katılmıştır. Bu çalışmaya göre; kadınların %88,1'inin dayak, dövme gibi tanımladığı fiziksel şiddete maruz kaldığı, %28,6'sının şiddetin sebebini erkeğin sözünü dinlememek olarak gösterdiği, %43,2'sinin ihanet gibi durumlarda şiddeti haklı olarak gördüğü ve de %25,9'unun eğitim olduğu zaman şiddetin engellenebileceğini düşündüğü bulunmuştur. Bu durumda tümünün şiddete maruz kaldığı, ama sosyoekonomik düzeyi düşük olanların daha yüksek oranda maruz kaldığı ortaya çıkmaktadır. Önlem almak için kadınların bilgilendirilmeleri ve güçlendirilmeleri önerilmektedir.

Manisa'da yapılan bir başka araştırmada ise aile içi şiddetin depresyonla ilişkisine bakılarak, yaşları 15 ile 49 arasında değişen 225 evli kadının %14.7'sinde depresif belirti yaygınlığı saptanmış ve %32.9'unun aile içi şiddete maruz kaldığı görülmüştür. Çok değişkenli analizler sonucunda aile içi şiddete maruz kalan ve kronik hastalığı olan kadınlarda yüksek derecede depresyon belirtileri saptanmıştır (Özyurt ve Deveci, 2011). Buna benzer olarak Vahip ve Doğanavşargil (2006) psikiyatri hastaları arasında aile içi fiziksel şiddet ve bunun etkilerinden bahsetmişlerdir. Çalışmanın amacı, psikiyatri hastaları arasında yaşam boyu fiziksel eş şiddeti, çocuklukta fiziksel şiddet, kendi çocuğuna fiziksel şiddet uygulama ve bunların arasındaki ilişkiyi araştırmak; aile içi fiziksel şiddetin özelliklerini belirlemek ve sosyo-demografik ve kültürel özelliklerle arasındaki ilişkiye bakmaktır. Örneklem olarak psikiyatri polikliniğine başvuran 100 evli kadın yer almış ve SCID-I uygulanmıştır. Klinik görüşmeler ile kadınların üç kuşağa kadar aile içi fiziksel şiddete maruz kalıp kalmadıkları araştırılmıştır. Ayrıca fiziksel şiddete maruz kalan ve kalmayan gruplar, sosyo-demografik ve aile yapısı özellikleriyle karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak; danışanların %62'si evliliğinde, %63'ü çocukluğunda en az bir kere fiziksel şiddet gördüğü ve %51'inin de çocuğuna şiddet uyguladığı belirlenmiştir. Eşinden şiddet gören ve görmeyen kadınlar arasında eğitim düzeyi, meslek, ailenin geliri, evlenme yaşı, evlilik biçimi, çocuklukta şiddet görüp görmeme açısından fark bulunamamış ancak genç yaşın, alkol kullanan eş ve

kaynana ile aynı evde yaşamanın, eş şiddetine maruz kalma riskini anlamlı derecede artırdığı bulunmuştur. Bunun yanı sıra, çocuklukta şiddet görme ve eşinden şiddet görme ile çocuğuna şiddet uygulama arasında anlamlı ilişki saptanmıştır. Bu çalışmada görüldüğü üzere, çocukluk döneminde şiddet görme aile içi şiddet açısından büyük derecede önem taşımaktadır. Çocukken şiddet gören kadınlar kendi çocuklarına da şiddet uygulama eğiliminde olabilmektedirler. Genel olarak sosyo-demografik özellikler aile içi şiddeti etkiliyor olsa da tutarlı bir ilişki saptanmamıştır. Aşağıda kadına yönelik şiddeti ortaya çıkaran ve pekiştiren faktörlerden bahsedilecektir.

1.2.2. Kadına Yönelik Şiddeti Ortaya Çıkaran ve Pekiştiren Faktörler

Kadına yönelik şiddeti ortaya çıkaran faktörler toplumsal, biyolojik ve psikolojik nedenler olarak belirlenebilir. Toplumsal nedenlerin en başında ataerkil bir toplum yapısına sahip olmamız, “evin reisi erkektir” gibi görüşler ve bunun yaygın olması söylenebilir. 2002 yılında yürürlüğe giren medeni kanuna kadar evin reisi erkek olarak kabul ediliyordu (Şenol ve Yıldız, 2013). Bu yapı kadına uygulanan şiddeti özellikle aile içinde tetiklemektedir. Bu yapıya aykırı bir davranış içerisinde olan kadın, erkek tarafından şiddete uğrar. Hatta çoğu zaman bu durumu sindirir. Ailesinde de bu tür davranışlara maruz kalan kadınların, durumu kendi hataları olarak da değerlendirmeleri olasıdır. Psikolojik nedenler arasında ise stres, ekonomik zorluklar gibi faktörler aile yaşantısını etkileyecektir. Bu durum da bazı zamanlarda şiddetle sonuçlanabilir (Şenol ve Yıldız, 2011). Bu araştırmada ise daha çok toplumsal cinsiyet rollerinin ne gibi etki oluşturduğu ele alınacaktır.

Kocacık’a göre (2001) şiddetin toplumsal kültürel ve psikolojik yönleri vardır. Şiddetin toplum tarafından nasıl görüldüğü, sunulduğu ve nasıl kabul gördüğü önemlidir. Çünkü şiddet kabul görürse meşrulaşır ve yaşam biçimi olarak benimseniyorsa sorun olarak görülmez, sorun çözmenin bir aracı olarak onay görür. Geleneksel sayılmayacak ama gelişimini tamamlayamamış ülkelerde iç ve dış güçler, kuralızsızlık (anomi), kültür kaymaları gibi nedenlerle sorunlar ve uyumsuzluklar yaşanmaktadır. Buna bağlı olarak yabancılaşma, değersizleşme, kendini boşlukta hissetme gibi duygularla beslenen toplu öfke toplumun alt kesimlerinde ani şiddete

de dönüşebilmektedir (Ergil, 2001; akt. Kocacık, 2001). Örnek olarak Adalet Bakanlığı 1993 yılı istatistiklerine göre, şiddet eylemleriyle ilgili 53618 olay cereyan etmiştir ve bu olayların faillerinin 52474'ü erkek, 1144'ü ise kadındır.

Benzer olarak Özmen-Kaymak (2004), aile içinde yaşanan öfke ve saldırganlık nedenleriyle ilgili yapılan araştırmalarda, çoğunlukla genetik, nörolojik ve biyolojik özellikler, psikiyatrik bozukluklar, sosyal destek yokluğu, yetişkinin çocuklukta istismara uğramış olması, alkol ve madde kullanımı, babanın güç ve kontrol sağlamak için şiddet uygulaması, işsizlik, yoksulluk, çevrede uygun rol modelin olmaması, içinde yaşanan ortamın kişiyi şiddete teşvik etmesinin etkili olduğundan bahsetmiştir.

Ergil'e göre (2001) gelişmekte olan ülkelerde beliren ancak henüz belli bir yapıcı hedefe yönlilememiş sosyal enerji, geçici şiddet türlerine bürünebilir. Bunlar kendine karşı şiddet (intihar, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı), aile içi şiddet (eşin ve çocuğun dövülmesi, işsizlik, oturan gecekondunun yıkılması, dayağın baskı aracı olarak kullanılması gibi), kan davası (kuşaklararası devam eden kültürel şiddet), namus cinayetleri (kültürel olarak onay gören, genellikle kadınlara karşı olan bir şiddet türü) olarak karşımıza çıkmaktadır (akt. Kocacık, 2001). Kitiş ve Bilgici (2007), şiddete neden olan faktörler arasında ideolojik, ırk ve din farklılıkları, evlilikte tatminin az olması, bireylerin agresif tutumlar ve hareketler sergilemesi, özellikle kadının erkeğe göre mesleğinin daha iyi olması ya da daha fazla gelir elde ediyor olması, evliliğe duyulan aşırı bağımlılık, iletişim kuramama ve her tür güçsüzlük sorununun olabileceğinden bahsetmektedirler.

Jewkes (2002) ise sosyal ve demografik özelliklerin aile içi şiddetin risk gruplarını belirlediğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, şiddetin çatışma içinde bir strateji olduğundan, mali konuların, kıskançlığın ve kadınların cinsiyet rollerini ihlal etmesinin, risk faktörü oluşturduğunu belirtmiştir.

Kadın Dayanışma Vakfı (2005) şiddetin sebeplerini kültürel, ekonomik, yasal ve politik faktörler olarak açıklamıştır. Kültürel faktörler arasında kadın ve erkeğe yüklenen roller ve beklentiler, kadının erkekten daha zayıf olduğu ve erkeğin kadın üzerinde söz hakkı olduğu inancı, erkeklerin şiddet uygulamasının normal olarak

görülmesi, başlık parası, çeyiz gibi evlilik gelenekleri yer almaktadır. Ekonomik faktörler ise, kadının ekonomik açıdan erkeğe bağımlı olması ve paraya ulaşım sınırlılığı, mülkiyet hakları, boşanma sonrası ekonomik haklarda yasal ayrımcılık, iş hayatına katılımda yaşanan zorluklar, eğitimde kadınlara eşit fırsat tanınmaması olarak sıralanmaktadır. Kadının yasalarda ve uygulamalarda ikincil yasal statüsünün olması, boşanma, velayet, mirasla ilgili yasalar, aile içi şiddet ve tecavüzün yasal tanımlamaları, polis ve hâkimlerin yeterince duyarlılık göstermemesi ve eğitimsizlik yasal faktörler arasında yer almaktadır. Politik faktörler, politika, yetkili pozisyonlarda, sağlık, medya ve hukukta kadınların azlığı, ailenin devletin müdahale alanı içinde yer almadığı görüşü, aile içi şiddetin ciddiye alınmaması ve kadınların politik sistem içinde yer almaması gibi konuları kapsamaktadır (Kadın Dayanışma Vakfı, 2005). Ayrıca şiddete uğrayan kişinin şiddet uygulama eğilimi de söz konusudur. Bu nedenle aşağıda şiddet döngüsü olgusu açıklanacaktır.

1.2.2.1. Şiddet Döngüsü (Victim to Victimizer Cycle)

İbiloğlu'na göre (2012) Türkiye'de yaşanan aile içi şiddetin failleri çoğunlukla eş ya da birlikte yaşanan kişidir. Bunun yanı sıra çocukların da genellikle üvey anne/baba tarafından olsa da aile içinde istismara uğradıklarını, şiddete uğramayıp anne-baba arasındaki çatışmaya şahit olmanın bile ciddi derecede zararlar verdiği gözlemlenmektedir.

Bandura'ya göre (1977) şiddet model alma ve gözlem sonucunda öğrenilen bir davranıştır. Ayrıca geçmişlerinde aile içi şiddete maruz kalanlar model aldıkları için ya da bu davranışları öğrendikleri için şiddete daha çok meyillidirler. Kişiler stresle karşı karşıya kaldıklarında şiddeti bir çeşit başa çıkma yöntemi olarak gözlemledikleri için model almışlardır (Bandura, 1973, 1977, akt. Page ve İnce, 2008).

Buna benzer olarak, Ayan (2007) aile içi şiddete maruz kalan çocukların saldırganlık eğilimlerinden, sosyokültürel, ekonomik, psikolojik ve iletişimsel özelliklerine göre değişiklik gösterip göstermediğinden bahsetmiştir. Yaptığı araştırmada Sivas'ta bulunan 70 ilköğretim okulunun 6. 7. ve 8. sınıf öğrencileri katılımcı olarak yer almışlardır. Öğrenciler yaşadıkları mahallelerin sosyoekonomik

ve kültürel durumlarına göre düşük, orta ve yüksek olarak 3 grupta yer almışlardır. Anneleri tarafından şiddete maruz kalan öğrencilerin oranı %54 olarak belirlenirken, babaları tarafından şiddete maruz kalan öğrencilerin oranı %46 olarak belirlenmiştir. Bu araştırma sonucunda, şiddete uğrayan öğrencilerin saldırganlık eğilimlerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Öğrencilerin saldırganlık ölçeğinden aldıkları puanların sadece ailesinde yaşayan kişi sayısına göre ve annelerinin davranışlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği, ancak ailelerinin kökeni, anne-babalarının eğitim düzeyi, ailelerinin gelir düzeyi, babalarının kendilerine karşı davranışları gibi etkenler açısından anlamlı bir farklılık görülmediği saptanmıştır. Buradan anlaşıldığı üzere çocukların en çok anneleriyle vakit geçirdiklerini göz önünde bulundurursak çocuklar üzerinde en çok etkiye annenin davranışları sahiptir ve çocuklar da annelerini model alarak saldırgan olma eğilimindedirler.

Benzer olarak Kitiş ve Bilgici (2007), şiddetin nedenlerine bakıldığında şiddet uygulayan kişilerin genellikle daha önceden şiddete maruz kalma yaşantısı bulunduğundan bahsetmektedirler.

Sonuç olarak aile içi şiddet ciddi sorunlara yol açan toplumsal bir problemdir. Türkiye’de yapılan araştırmalarda genel olarak çocukluk döneminde maruz kalınan şiddetin sonrasında aynı şekilde şiddet uygulamaya yol açtığından bahsedilmiştir. Genel olarak sosyo-demografik özelliklere bakıldığında kentsel ve kırsal alanlar arasında manidar bir fark bulunmadığı gözlemlenmektedir. Bu yüzden çocukluktan itibaren yer ayrımı gözetmeksizin her yerde önlem alınması gereken önemli bir konudur. Bunun yanı sıra kadına yönelik şiddet ile ne yazık ki çok sık karşılaşmakta ve bu olgu yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır.

1.2.3. Kadına Yönelik Şiddetin Sonuçları

Çoğu zaman eşini döven ve tecavüz eden kişiler ne yazık ki gerekli hukuki cezayı almayarak serbest bırakılıyorlar ve bu durum daha sonrasında cinayetle sonuçlanabiliyor. Bu gibi durumları ve şiddetin diğer türlerini haberlerde ve gazetelerde ve hatta çevremizde defalarca görebiliyoruz (Hürriyet Gazetesi, 2017).

Aile içi şiddet kültür, sınıf, eğitim ve gelir düzeyi, etnik köken ve yaş sınırlarından etkilenmekle beraber tüm ülkelerde yaşanan bir sorundur. Aile içi şiddet, şiddete maruz kalma riskinin fazla olduğu toplumlarda çoğu zaman sosyal açıdan normal olarak kabul edilmektedir. Farkındalık eksikliği, güvenlik, utanma ya da korku gibi nedenlere bağlı olarak aile içi şiddet çoğunlukla bildirilmemektedir. “Aileyi Koruma Kanunu”na göre düzenlenen Türkiye’de aile içi şiddet 1998 yılından itibaren cezalandırılmasına rağmen kadınların hayatını nasıl etkilediği üzerine yapılan çalışmalar üzücü sonuçlar sergilemektedir. İblioğlu’na (2012) göre, aile içi şiddet, psikolojik, fiziksel, cinsel, ekonomik ve duygusal istismarı içeren; kişinin fiziksel zarar görmesi, ekonomik veya diğer kaynaklarının kısıtlanması, aşağılama ve kişinin yıpranması ile gözlenebilen ve ağrı, bitkinlik, sosyal içe çekilme, korku, depresyon, özgüven eksikliği, dikkat ve üretkenlikte azalma, hayattan zevk almama gibi sorunlarla sonuçlanabilir. NVAW raporuna (2000) göre, cinsel ve fiziksel şiddete maruz kalan kadınların neredeyse üçte biri tıbbi tedavi görmekte, bunlardan %35.6’sı son uğradığı tecavüzden, %30.2’si fiziksel şiddetten dolayı tıbbi tedavi görmektedir. Ayrıca aile içi şiddet, kentsel ve kırsal alanlarda birçok kadının hayatını ciddi şekilde etkileyen bir sorundur. Depresyon, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıklara da sebep olabilir. Şiddete uğrayan kadınların çocukları da etkilenir ve şiddetin olduğu ortamlarda büyüyen çocuklar daha sonraki yaşantılarına da bunu yansıtırlar, şiddet uygulayan kişi olma eğiliminde olurlar (İbilioğlu, 2012).

Kadına yönelik aile içi şiddeti incelerken toplumsal cinsiyet rollerinin de etkili olduğu kaçınılmazdır. Bu noktada toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili olarak kadın ve erkeğe atfedilen rollerle ilgili bazı açıklamalardan ve kuramlardan bahsetmek faydalı olacaktır.

1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ

Dünyanın neredeyse her yerinde kadın ve erkeklere atfedilen değerler vardır ve bunlar farklılık gösterebilir. Her toplum bireylerden oluşur ve her toplumun kendine ait kültürel değerleri vardır. Bu değerler oluşurken kadın ve erkeklerle alakalı roller ise önemli bir yer tutmaktadır.

Cinsiyet (sex) terimi, erkek ya da kadın olmanın biyolojik yanını ifade etmektedir. Yani kadının ve erkeğin kromozom farklılıkları ve buna bağlı olarak cinsiyet organlarındaki farklılıklar, üreme fonksiyonlarındaki farklılıklar, hormonal farklılıklar cinsiyete bağlı, gerçek olan farklılıklardır. Ancak toplumsal cinsiyet (gender) terimi toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir. Biraz daha bahsedecek olursak, toplumsallaşma sürecine bağlı olarak erkek ve kız çocukları zaman içerisinde kültürünün cinsiyetlerine uygun bulduğu tutum, duygu, davranış ve roller arasındaki farklılıkları öğrenir ve bunlar gerçek olmayan farklılıklardır. Yani bütün bu farklılıklar toplumun ve kültürün şekillendirmesiyle kişi tarafından benimsenir. Toplumsal cinsiyete bağlı olarak toplumun kadın ve erkekte yapmasını beklediği kalıplaşmış sosyal roller de toplumsal cinsiyet rolleri olarak adlandırılır (Dökmen, 2009).

Dinç-Kahraman (2010), cinsiyete dayalı ayrımcılığın aile içinde başladığını, kültürel değerlere bağlı olarak kız ve erkek çocukların farklı yönlendirildiği için toplumsal cinsiyet eşitsizliğine onay veren kadınlar ve erkeklerin yetiştirilmekte olduğundan bahsetmiştir. Toplumun kadına atfettiği rol ve beklentiler yüzünden, kadınlar eğitim, evlilik ve çalışma hayatını etkileyecek konularda karar verip kararlarını uygulayamamaktadırlar. Toplumsal cinsiyet kültürel açıdan erkeği yüceltip kadını daha az değerli kılmaktadır.

1.3.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Nasıl Kazanıldığıyla İlgili Kuramlar

Cinsiyete bağlı insan ayrımcılığı bireylerin hayatını etkileyen önemli bir faktördür. Cinsiyeti algılama biçimi ve cinsiyet rolleri geniş sosyal ağların etkilerinin bir ürünüdür. İnsanlar kendi gelişimlerine katkıda bulunurlar ve cinsiyet ilişkilerini etkileyen ve yapılandıran sosyal değişikliklere sebep olurlar (Bussey ve Bandura, 1999).

Toplumsal cinsiyetin nasıl kazanıldığı ve cinsiyetler arası farklılıkların açıklanmasıyla ilgili çeşitli kuramlar mevcuttur. Bu bölümde toplumsal cinsiyetin nasıl kazanıldığı ve cinsiyetler arasındaki farklılıklarla ilgili psikanalitik, biyolojik, sosyolojik, sosyal öğrenme, bilişsel gelişim, toplumsal cinsiyet şeması, toplumsal

cinsiyet şemasıyla bilgi işleme ve sosyal rol ve benlik sunumu olmak üzere en çok yaygın olan kuramlar ele alınacaktır.

1.3.1.1. Psikanalitik Kuram

Toplumsal cinsiyetin gelişimiyle ilgili yer alan ilk kuramlardan biri olan Psikanalitik kuram Freud'un görüşlerine dayanmaktadır. Psikanalitik teori cinsiyet rolleriyle ilgili kız ve erkekler için farklı süreçlerin olduğunu önerir.

Freud (1969), toplumsal cinsiyetin oluşmasıyla ilgili kuramı, biyolojik temelli olan cinsel enerji olarak adlandırılan ve biyolojik ve toplumsal cinsiyeti organize eden libido kavramlaştırmasıyla açıklamıştır. Freud libidoyu erkek cinsel organını ön planda tutarak açıklamıştır.

Bu kuramda, toplumsal cinsiyet kazanımıyla ilgili üç dönemin olduğundan bahsedilmiştir. İlk dönem, oral ve anal dönemleri içeren çocukların cinsiyetler arasındaki farklılıkların henüz farkında olmadıkları dönemdir. Bu dönemde erkek ve kız çocuklarının cinsiyetleri erkektir ve toplumsal cinsiyetleri erkeksidir. Her ikisi de annesiyle karşı cins ilişkisi kurar ve kendilerini anneleriyle bir tanımlarlar. Fallik dönemin ilk kısmını kapsayan 18-24. aylarda başlayan ikinci dönemde, kadın erkek arasındaki farklılıklar anlaşılmaya başlanır ve cinsel kimlik 5 yaş civarında oluşur. Yine erkeklik merkezdedir. Çünkü çocuklara göre cinsiyet farkı penise sahip olup olmama sorunudur. Bu dönemde erkek çocukları penisi kaybetme korkusu, kız çocukları ise penisi olmadığı için hayal kırıklığı ve öfke hisseder. Annenin de penisi olmadığı için uzaklaşıp kız çocukları babaya yönelir ve bu durum kadınsılık yoluna girişin başlangıcıdır. Yani çocuk kendini hemcins aile bireyiyle tanımlamaya başlar. Bunun sebebi, hemcins aile bireyine karşı olan kıskançlıkla ilgili olan çatışmalarını çözümlemek olarak kabul edilir. Üçüncü dönem ise ödipal dönemi kapsamaktadır. Erkek çocuklar kastrasyon (hadım edilme) korkusuyla, zorunluluktan dolayı babayla özdeşleşir. Ödipal çatışma bittiği için süperegö (üst benlik, vicdan) gelişmeye başlar. Kız çocuklarının anneleriyle özdeşleşmesi için bir zorunluluk söz konusu değildir. Bu nedenle, bu kurama göre erkek çocukların süperegoları daha çok gelişmiştir (Freud, 1969).

1.3.1.2. Biyolojik Açıklamalar (Beyinle ve Hormonlarla İlgili Açıklamalar)

1.3.1.2.1. Beyinle ilgili açıklamalar:

Beynin işlevleriyle ilgili yapılan çeşitli araştırmalar mevcuttur. Örneğin, 19. yüzyılın ortalarında, ön beyin lobları yüksek zihinsel işlemlerin merkezi olarak tanımlanmış erkeklerde daha büyük ve kıvrımlı olduğu, yan lobların ise algılama gibi basit zihinsel süreçleri içerdiği ve kadınlarda daha büyük olduğu ileri sürülmüştür. Ancak sonrasında tam tersi olduğu yani, yan lobların yüksek zihinsel işlemlerin merkezi olduğu ileri sürülünce, bu sefer kadınların yan loblarının daha küçük olduğu belirtilmiştir (Dökmen, 2009).

Sağ ve sol hemisfer olarak ele alınan beyinle ilgili olan biyolojik açıklamalar, kadın ve erkeklerin farklı beyin yapılarına sahip olduklarını ve bu nedenle de bilişsel işlevlerde farklılaşma olduğunu belirtmektedir. Nielsen (1990), araştırmacıların cinsiyet kalıpyargılarının etkisinde kaldığından ve gerçekte bahsedildiği gibi kadın ve erkek bilişsel işlevlerin (dil, matematik gibi) birbirinden çok da fazla farklı olmadığından bahsetmiştir (akt. Dökmen, 2009).

Buna benzer olarak Maccoby ve Jacklin (1994), görsel-mekânsal işlevler alanında büyük ölçüde cinsiyet farklılığı olduğunu ifade etmişlerdir. Erkeklerin bu alanda daha iyi olduklarını ve bu farklılığın ergenlikte başlayıp yetişkinliğe kadar devam ettiğini belirtmektedirler (akt. Dökmen, 2009). Ancak bu farklılık büyük olasılıkla sosyal değişimlerin işlevine bağlı olarak son yıllarda azalmıştır. Hormonların mekansal yetenekte rolü olsa da kanıtlar çevresel faktörlerin daha etkili olduğunu göstermektedir. Kızlara kıyasla, erkekler mekansal olarak daha karmaşık yerlerde büyüyor, dışarıda oynamaya daha çok cesaretlendiriliyor ve mekansal yeteneği geliştiren daha çok aktivite ile uğraşma fırsatına sahip oluyorlar. Kızların daha özgür yetiştirildiği kültürlerde bu alanda kız erkek arasında bir farklılık bulunamamıştır (Fausto-Sterling, 1992; akt. Bussey ve Bandura, 1999).

1.3.1.1.2. Hormonlarla ilgili açıklamalar:

Hormonlarla ilgili açıklamalar genetik mekanizma, hormonal aktivite ve davranış arasındaki ilişki ile açıklanmıştır. Örneğin sıçanlarla yapılan bir araştırmada hormonları değiştirilen sıçanların davranışlarının da değiştiği gözlemlenmiştir. Mesela testosteron verilerek androjen düzeyi artırılan dişi sıçanların daha dövüşken oldukları bulguları ortaya çıkmıştır. Doğum öncesinde sorun yaşayan, androjen hormonu yüksek olan kız çocuklarıyla yapılan çalışma sonucunda, kontrol grubundan daha erkeksi oldukları, erkeklerle oynamayı ve ev dışı oyunları tercih ettikleri vb. belirtilmiştir (Nielsen 1990, akt. Dökmen 2009).

Cinsiyet farklılığının biyolojik faktörlere bağlanması, erkek üstünlüğünün kabulü olarak düşünüldüğünden çok eleştirilmiştir. Buna karşın bazı feministler de biyolojik farklılıkları benimseyerek kadın üstünlüğünü vurgulamışlardır.

1.3.1.1.3. Sosyobiyolojik Kuram (Evrin Psikolojisi)

Hormonları, beynin yapısı ve işleyişini cinsiyet farklılıklarının sebebi olarak biyolojik yaklaşımın yanı sıra, evrimsel süreç ve genetik değişimini cinsiyet farklılıklarının açıklanması için ele alan bu kuram 1970'lerde ortaya çıkmıştır ve yine biyolojik yaklaşım içinde değerlendirilebilir. Evrimsel psikoloji cinsiyet ayrımlaşmasının atalarımızdan gelerek programlandığını savunmaktadır. Cinsiyet rollerinin atalardan gelme kökeni, eş seçimi, üreme stratejileri, döl üzerindeki aile yatırımı ve erkeklerin saldırganlık fitratı ele alınarak analiz edilir (Smuts, 1995). Yani sosyal davranışların biyolojik süreçlerden ve genetik faktörlerden etkilendiğini ileri süren bu kuramın ana görüşü, organizmaların soyunu devam ettirme, hayatta kalma potansiyelini en yükseğe çıkarma çabası olduğudur ve toplumsal cinsiyet rolleri de bu şekilde ortaya çıkmıştır. Örneğin erkeklerin avcı rolünü üstlenme sebepleri fiziksel olarak daha güçlü oldukları için, kadınların bakım yönelimli olmalarının sebebinin sadece doğurabildikleri ve sütleriyle besleyebildikleri için olduğunu belirtmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında, günümüze ait cinsiyet farklılıklarının kadın ve erkeğin karşılaştığı farklı adaptasyon süreçleri ile ilgili olduğu söylenmektedir.

Bebeğin annenin vücudunun içinde olması anneliği kesinleştirirken, babalığı belirsizleştirir. Buss ve Schmitt'in (1993) aktardığı şekliyle evrimsel psikologlara göre, erkeklerin birden fazla eşi tercih etmesi, eş seçimi kıstasları, öfke, saldırganlık, kıskançlık ve birçok kadın-erkek cinsiyet rolleri farklılığının kalıtsal olduğunu önermektedir. Erkeklerde cinsel ilişki kuşkusuna bağlı kıskançlığın daha çok olduğunu, kadınlarinsa erkekleri başka bir kadınla paylaşmamak için kıskançlık gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bu konuda kadınlar daha çekici görünme çabası, kocanın kendilerine ait olduğunu belirtme ve aksi durumda terk etme tehdidi gibi, erkekler ise daha fazla mali kaynakları kullanma, muhtemel rakibe zarar verme tehdidi, alttan alma, kadının isteklerine boyun eğme gibi bazı taktikler geliştirmişlerdir. Ayrıca farklı uyum sağlama sorunlarıyla karşılaşan kadın ve erkeğin aynı psikolojide olma olasılığının mümkün olmadığı vurgulanmaktadır. Ancak bu farklılık birinin diğerinden üstün olduğunu göstermez, bunlar değiştirilebilir özelliklerdir.

Bussey ve Bandura (1999) sosyobiyojik kuramın açıklamalarını, yetersiz olduğu, herhangi bir çalışma sonucunda desteklenemediği, hem de günümüz kadın-erkek ilişkilerini yeterince açıklayamadığı konusunda eleştirmişlerdir.

1.3.1.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bu kuram, öğrenmenin sosyal etkilerini ortaya koymak amacıyla Bandura (1977) tarafından geliştirilmiştir. Sosyal öğrenme kuramında özellikle edimsel koşullanma ve model alma ve taklit olmak üzere iki öğrenme süreci önemlidir. Edimsel koşullanmaya göre ödüllendirilen veya olumlu sonuçlanan davranışın devam etme olasılığı artar. Cinsiyete uygun görülen davranışlar pekiştirilirken, uygun bulunmayan davranışlar cezalandırılır. Bu şekilde davranışın tekrarlanması etkin rol oynar. Örneğin ağlayan kız çocuğuyla erkek çocuğuna farklı tepkiler verilir, erkeklerin ağlaması uygun karşılanmaz. Aynı şekilde saldırgan davranışlar sergileyen kız çocukları da tepki alır, pekiştirilmez. Model alma ve taklit ise kişinin gözlemlediği anne-baba-öğretmen-arkadaş ve hatta televizyondaki bir kahraman gibi figürleri model alarak, aynı davranışları sergilemesidir. Örneğin genellikle kız çocukları annelerini model alırken, erkek çocuklar da babalarını model almaktadırlar.

Gözleyerek öğrenme ise çocukların gözlemleyerek modelin ödül aldığı davranışı tekrar edip, ceza aldığı davranışı tekrar etmemesidir. Davranışın benimsenip uygulanması algılanan faydaya ve sosyal reaksiyonlara bağlıdır.

Leve ve Fagot (1997) tek ebeveynli ailelerde cinsiyet atıfları ve rollerinin, model alma ve cesaretlendirme açısından çift ebeveynli ailelere göre daha farklı olduğundan bahsetmişlerdir. Gereklilikten dolayı, tek ebeveynli aileler hem anne hem baba rolünü üstlenmek durumunda kaldıkları için, çocuklar eşit olan cinsiyet rollerini daha çok model almaktadırlar.

Sosyal öğrenme kuramına göre, cinsiyet farklılıkları gözlem, ödüllendirme-cezalandırma ve taklit yoluyla şekillenir. Çocuk geleneksel cinsiyet rollerine uygun davrandığında onay alacağı ve ödüllendirileceği için o davranışı sergilemeye devam eder. Cinsiyet beklentilerinin uygulandığı toplumlarda, geleneksel cinsiyet rolleri yukarıda bahsedilen konular doğrultusunda kuşaktan kuşağa aktarılır (Bandura, 1977).

1.3.1.5. Sosyal Bilişsel Kuram (Social Cognitive Theory)

Bu kuram cinsiyet gelişimi ve farklılaşmasını açıklamak üzere Bandura (1977) tarafından geliştirilmiş, Bussey ve Bandura (1999) tarafından uyarlanmıştır. Bussey ve Bandura sosyal davranışın üzerinde evrimsel faktörlerin etkisi olsa da sadece biyolojinin evrimleşmesinden dolayı olduğu görüşünü reddeder.

Bu kurama göre, cinsiyet gelişimi tamamen çevre ve intrapsişik (iç ruhsal) süreçler tarafından şekillendirilemez ve düzenlenemez. Bunun yerine kişisel faktörler, davranış örüntüleri ve çevresel olaylar olmak üzere toplumsal cinsiyetin gelişimini üçlü karşılıklı nedensellik (the model of triadic reciprocal causation) modeliyle açıklar (Bussey ve Bandura, 1999). Kişisel faktörler denildiğinde bilişsel, duygusal ve biyolojik olaylar, davranışsal ve yargısal standartlar, benlik düzenleyici etkiler ve cinsiyetle bağlantılı kavramlaştırmalar söz konusudur. Davranış örüntüleri ise cinsiyetle bağlantılı etkinlik örüntüleri kapsar. Çevresel faktörler günlük yaşamda her gün karşılaştığımız sosyal etkiler ağını içerir. Bu faktörler sürekli etkileşim halindedir. Sabit bir birbirini çift yönlü etkileme yoktur. Bazen birinin etkisi daha

fazla olabilir. Tamamen aktiviteye, duruma ve sosyal yapı baskıları ve fırsatlarına dayalı her birinin göreceli etkisi bulunmaktadır. Mesela eşitlikçi sosyal sisteme sahip olan, çevresel baskıların az olduğu yerlerde kişisel faktörler ana etkiye sahiptir. Toplumsal cinsiyetin gelişmesinde, bireyin statüsü ve deneyimlerinin sosyal yapılanmasına bağlı değişkenlik, doğrudan yaşantı, model alma ve öğretim gibi sosyobilişsel etkinin olduğundan bahsedilmektedir (Bussey ve Bandura, 1999).

1.3.1.6. Bilişsel Gelişim Kuramı (Cognitive-Developmental Theory)

Toplumsal cinsiyetin bilişsel açıdan gelişimini açıklamak için Kohlberg'in kuramından söz edilebilir. Bunun yanı sıra, toplumsal cinsiyet şemasıyla işleme kuramı ve toplumsal cinsiyet şema kuramı da ayrı başlıklar altında ele alınmıştır ve yine bilişsel gelişim kuramıyla bağlantılıdır.

Kohlberg (1966), cinsiyet kimliğini, çocukların cinsiyeti öğrenmesinin temel örgütleyici ve düzenleyicisi olarak varsayıldığını belirtmiştir. Çocuklar çevresinde gördükleri ve duyduklarından cinsiyetle ilgili kalıpyargılar geliştirir (aktaran, Bussey ve Bandura, 1999).

Sosyal öğrenme kuramında çocuk pasif alıcı ve çevre/yetişkinler onun davranışlarını biçimlendiren olarak kabul edilirken, bilişsel gelişim kuramında çocuğun cinsiyet rolü kazanımı bilişsel süreçlerle açıklanır.

Kendini sosyalleştirme yaklaşımını vurgulayan bu kurama göre, çocuk kendi cinsiyet rolünü biçimlendirmeden sorumludur ve sosyalleşmesinde aktif olarak yer almaktadır. Bu teoriye göre, çocuklar bilişsel açıdan olgunlaştıklarında kendilerini kadın ya da erkek olarak bir kategoriye yerleştirip bu cinsel kimlikle kategoriye uygun olarak düşündükleri davranışları sergilerler. Bu kuram, çocuğun kadınsı ya da erkeksi olmayı istemesi, kadınsı/erkeksi nesne, etkinlik ve davranışları tercih etmesi sosyal öğrenme kuramının tersine diğerlerinin ödüllendirmesiyle değil, kendisini kız ya da erkek olarak kimliklemesi doğrultusunda olduğunu belirtmektedir.

Kohlberg'e göre çocukların cinsiyet rol gelişimleri 3 dönemde gerçekleşir. Bunlar; cinsiyet etiketleme dönemi (gender labeling 2-3,5 yaş), cinsiyetin kararlılığı dönemi (gender stability 3,5-4,5 yaş) ve cinsiyetin değişmezliği dönemi (gender

consistency 4,5-7 yaşı) olarak tanımlanır. Cinsiyetin kalıcılığının ve değişmezliğinin henüz kavranmadığı ama insanların iki cinsiyetten birine ait olduklarını yavaş yavaş fark ettikleri cinsiyet etiketleme dönemidir. Cinsiyetin sürekliliğinin anlaşılmaya başlandığı yani bebekken kız olanın yetişkin olduğunda yine aynı cinsiyette kalacağını bildikleri ancak yine de saç kesilen bir kızın erkek çocuk olacağı düşüncesinin de gözlenebileceği cinsiyetin kararlılığı dönemidir. Cinsiyetin değişmezliği döneminde de çocuklar artık cinsiyetin dış görünümle, kıyafetle ve aktiviteyle bir ilgisi olmadığını kavramış cinsiyetin değişmezliği ilkesini kazanmışlardır ve cinsiyet kimliklerine pozitif değerler verirler (Kohlberg, 1966, akt. Burr, 2002).

1.3.1.7. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı (Gender Schema Theory)

Şema, bireyin algısını organize eden ve yöneten ilişkiler açısından oluşan bilişsel yapıdır (Bem, 1981).

Sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim kuramlarının temel görüşlerinin cinsel tipleme (sex-typing) ile ilgili özelliklerini birleştiren bu kuram Bem tarafından geliştirilmiştir (Bem, 1981, 1983). Bilişsel gelişim kuramına benzer olarak, çocuğun cinsiyetleri ayrıştırmasının ve kendilik bilgisinin, kültürün kadınlık ve erkeklik tanımlarına göre kodlayıp organize etmeye hazır olduğundan bahsetmektedir. Yani toplum içinde bahsedilen kadın ve erkeğe ait anatomik farklılık, iş bölümü, kişilik özellikleri, dil ile ilgili yapılan benzetmeler çocuk tarafından değerlendirilip kodlanır ve örgütlenir. Sosyal öğrenme kuramına benzer olarak bu teori, toplumsal cinsiyet ayrımcı uygulamalarına bağlı cinsiyet şeması temelinde bilgi işlendiğini ve cinsiyeti tipleştirme sürecinin öğrenme olgusuyla ilgili olduğunu ama kaçınılmaz ve değiştirilemez bir süreç olmadığını önermektedir. Ayrıca cinsiyet şema teorisi içeriği değil süreci, işleyişi ele alan bir teoridir.

Örneğin cinsiyeti ayrıştıran bir erkek, erkeklerin ağlamaması, sert ve soğukkanlı olması gerektiği görüşüne sahip olduğu için diğer erkeklerden de bunu bekler ve aksi takdirde kaygılanır. Bu yüzden renkli giysiler giymek sevgi ifadeleri kullanmak gibi sert olmayan yani erkek olmayı çağrıştırmayan şeylerden kaçınmaya çalışır (Bem, 1981,1983).

1.3.1.8. Toplumsal Cinsiyet Şemasıyla Bilgi İşleme (Gender Schematic Processing) Kuramı

Martin ve Halverson (1981) bu kuramı açıklarken, cinsiyet şemasının işleyişine ve gelişimsel yönlerine odaklanmışlardır. Yani cinsiyet şemasının nasıl kazanıldığı, nasıl ve niçin sürdürüldüğü ve davranış, biliş ve algının nasıl etkilendiğini inceleyen bir model önermişlerdir.

Bu teori, bilişsel gelişim teoriyle ortak yönleri olmasına rağmen bazı farklılıklara sahiptir. Şema, aktivite ve ilgiler, kişilik ve sosyal yüklemelerle ilgili bilgileri kapsamına almak için genişletir ve cinsiyetle bağlantılı aktiviteleri kodlar. Şema geliştirildiğinde çocuklardan geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışları beklenir. Temel olarak genel cinsiyet şeması ve kendi cinsiyet şeması ele alınır. Genel cinsiyet şeması, çocuğun davranışları, nesneleri, kişilik özelliklerini ve rolleri gruplandırması için genel bilgilerden ibarettir. Cinsiyetle ilişkili kadın ve erkeğin birbirinden farklı olduğuna dair kızlar bebekle oynar, erkekler arabayla oynar gibi özelliklerin listeleri vardır. Kendi cinsiyet şeması ise ilk şemaya göre daha dar ama ayrıntılı olmakla birlikte, kişinin kendi cinsiyetine geleneksel olarak uygun görülen davranış ve ayrıntılı eylem planlarına ilişkin bilgileri içerir. Örneğin birinci şemada kızların yemek yaptığını öğrenen kız çocuğu, kendi cinsiyetiyle tutarlı olmak amacıyla yemek yapmayı öğrenmek isteyecektir. Başka bir örnek verilecek olursa, kız çocuklarının bebekle oynadığını öğrenen bir kıza bebek sunulduğunda, önce bebeğin kendi cinsiyet şemasına uygun olup olmadığına karar verir. Sonra “bebekler kızlar içindir, ben bir kıyım, yani bebekler benim için” şeklinde kararı uygular. Kızlar için ve erkekler için olduğuna dair etiketler, yetişkinler, arkadaşlar ve kitle iletişim araçları gibi birçok yolla sağlanmış olabilir (Martin ve Halverson, 1981).

Cinsiyet şeması kişilerin hangi bilgiyi öğreneceklerini ve hatırlayacaklarını, hangi bilgiye dikkat etmeleri gerektiğini belirleyerek kişiler için yol gösterici olur. Bu bilgileri öğrenen kişi için sonrasında hangi davranışların uygun olduğuna karar vermek kolaylaşır. Yani bilgilerin işlenmesi ve organize edilmesi bilişsel ekonomi sağlar. Bu teoride daha çok “kızlar için”, “erkekler için” kategorilerinden, “bu

benim için” ya da “bu benim için değil” kategorileri vurgulanmıştır (Martin ve Halverson, 1981).

1.3.1.9. Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargısının Öğeleri Modeli

Bu kuram toplumsal cinsiyet şemasıyla bilgi işleme kuramına dayanarak çocukların kalıpyargılı bilgileri nasıl kullandıklarını daha ayrıntılı inceleyip anlamaya yöneliktir. Martin (1993), daha önce Deaux ve Lewis’in (1984) yetişkinlerle ilgili önerdikleri cinsiyet bilgisinin yapısıyla alakalı rol davranışları, kişilik özellikleri, meslekler, fiziksel görünüm öğeleri bu kuramda da içerildiğinden bahsetmiştir. Cinsiyetle ilgili olarak özellikler kadınsı ve erkeksi olarak bu öğelere göre organize edilir, birbiriyle bağlantılıdır ve birbirlerini çağrıştırır. Bağlantılar, cinsiyet-öge bağlantısı (ör. kadın etek giyer, erkek kısa saçlıdır), öge içi bağlantılar (ör. atılgandır-bağımsızdır; etek giyer-yüksek topuklu giyer) ve öğeler arası bağlantılar (ör. Geniş omuzludur-atılgandır; elbise giyer-bakım vericidir) olmak üzere 3 şekilde gerçekleşir. Bir kişi hakkında bu çağrışımlar sayesinde davranışları, görünümü gibi pek çok çıkarımda bulunabiliriz (akt. Dökmen, 2009).

1.3.1.10. Sosyal Rol (Social Role) Kuramı

“Sosyal rol, toplum tarafından tanımlanan, bir sosyal kategorideki bireylerin hepsinden beklenen, öğrenilmiş tepkilerdir.” (Dökmen, 2009, sf.82). Bu kuramla ilgili olarak Eagly (1983) ve Eagly ve Steffen’dan (1984) bazı açıklamalar yer alacaktır.

Eagly ve Steffen (1984), cinsiyet tiplerinin insanların günlük hayatta ne yaptığıyla ilgili algılayanın gözlemlerini yansıttığından bahsetmektedirler. Eğer algılayan, bir grubun sıklıkla aynı işi yaptığını gözlemlerse bunu bir kişilik özelliğine ya da bir yeteneğe atfedebilir. Örneğin, algılayan sürekli kadının çocuk baktığını gözlemlediyse, çocuk bakmak için besleme, sıcaklık gibi kadına ait karakteristik özelliklerin gerektiğini düşünmesi olasıdır.

Eagly (1983) kadına ve erkeğe toplum içinde verilen statüler ve hiyerarşik yapı içerisinde erkeğin daha yüksek statülere sahip rollerinin olduğu ve buna bağlı olarak kadın-erkek arasındaki farklılıkların oluştuğundan bahsetmiştir. Ayrıca Eagly

ve Steffen (1984), eğer kadınlar statülerinin daha yüksek olduğu rollere sahip olurlarsa, ev işleri, çocuk bakımı gibi kadına atfedilen roller de erkeklerle paylaşılarak eşit olursa, cinsiyet rollerinin ve kalıpyargıların da değişeceğini belirtmişlerdir. Örneğin Eagly ve Steffen'ın (1984) yaptığı bir çalışmada, katılımcılara erkek ve kadınların işleriyle ilgili betimlemeler verilerek, tam-zamanlı bir işte çalıştıkları ya da ev işleri yaptıkları belirtilmiştir. Buna bağlı olarak, yapılan işle ilgili bilgi verilmediğinde kadınlar yardımsever ve anlayışlı, erkekler baskın gibi değerlendirilirken, mesleklerle ilgili bilgi verilen grupta ev işi yapan erkek için yardımsever ve anlayışlı, tam zamanlı çalışan kadınlar içinse baskın, bağımsız gibi sıfatlar kullanılmıştır. Buna bağlı olarak, cinsiyet kalıpyargılarının kadın ve erkeğin daha çok sosyal rollerine bağlı olduğu, biyolojik özellikleriyle ilgili olmadığı sonucunu elde etmişlerdir.

1.3.1.11. Benlik Sunumu (Self-presentation) Kuramı (Toplumsal cinsiyetle bağlantılı davranışın interaktif modeli)

Deaux ve Major (1987), bu modeli açıklarken toplumsal cinsiyetle ilgili davranışların kazanılışına değil gösterilişine odaklanmaktadırlar. Bunun yanı sıra, önceki birçok model merkezden uzak etkenlerin önemini vurgulasa da bu model cinsiyetle bağlantılı davranışların hangi ölçüde değişken, yakın sebep ve duruma bağlı olduğunun önemini vurgulamaktadır. Yani algılayan tarafından beklenen iletiler, cinsiyetle bağlantılı benlik şemasının aktifleşmesi ve ortamın baskısı gibi doğrudan davranışların üzerindeki çeşitli faktörlerin cinsiyet farklılığının görülmesinde etkili olduğu belirtilmektedir. Ayrıca cinsiyetle bağlantılı sosyal davranışların çok esnek olduğunu, kişisel tercihler, başkalarının davranışları ve ortam gibi birçok faktörden etkilendiğini, buna bağlı olarak değişkenlik göstereceğini vurgulamışlardır.

Deaux ve Major (1987), toplumsal cinsiyetle ilgili davranışların görüleceği sosyal etkileşimlerdeki, algılayan, aktör ve ortam olmak üzere üç durumdan bahsetmişlerdir. Algılayanın kişisel amaçları ve inançları aktörün davranışını biçimlendirir ve algılayana yönlendirir. Aktör (davranışta bulunan) ise davranışını ortamın gerekliliklerine göre şekillendirdiği için farklı zaman ve mekânlarda farklı

kimliklerini sergileyebilir. Toplumsal cinsiyetle ilgili benlik kavramını doğrulayacak şekilde bilgiyi işler ve çevresi ile davranışlarını yapılandırır. Durumsal ipuçları (ortam) algılayanın ya da aktörün beklentilerinin kesin veya güçlü olması, davranışın sosyal olarak beğenilip beğenilmemesi, ortamın davranışın ne olacağını sınırlaması veya belirlemiş olması, kişilerin ilerleyen zamanda etkileşimde bulunma olasılığı gibi etkenlerle cinsiyetle ilgili davranışların gösterilişini etkilemektedir. Bu üç durum etkileşim içindedir ve cinsiyetle ilgili davranışın biçimlendirilmesi rol alır.

Montepare ve Vega (1988) tarafından yapılan araştırma da bu görüşü desteklemektedir. Örneğin kadınların telefon görüşmelerinde sevgilileriyle daha sıcak, alttan alıcı konuştukları, diğer erkeklerle konuşmalarına kıyasla daha farklı konuştukları gözlemlenmiştir. Evli babalara kıyasla, çocuklarıyla yalnız yaşayan babaların daha çok anne gibi davrandıkları da bir örnektir (akt. Berry, 1991).

1.3.1.12. Çok Faktörlü Toplumsal Cinsiyet Kuramı (Multifactorial Gender Identity Theory)

Spence (1993), toplumsal cinsiyet özelliklerinin bir ya da iki faktörle açıklanamayacağını belirterek çok faktörlü toplumsal cinsiyet kuramını önermiştir (akt. Dökmen, 2009). Toplumsal cinsiyetle ilgili durumlar dört faktörle açıklanmıştır. Birincisi bireyin temel kadınsılık ve erkeksilik durumuyla ilgili olan toplumsal cinsiyet kimliği ya da benlik kavramıdır. Kalıpyargılı olarak erkeğe ya da kadına özgü olduğu düşünülen özellikler ise araçsal (instrumental) ve dışavurumcu (expressive) kişilik özellikleri olarak adlandırılan ikinci faktördür. Üçüncü faktör, toplumsal cinsiyetle bağlantılı ilgiler, tutumlar ve rol davranışlarıdır. Dördüncü faktör ise cinsel yönelimle ilgilidir. Bazı insanlar bu dört boyutun bazılarında erkeksi bazılarında kadınsı olabilir. Örneğin bireyin kişilik özellikleri kadınsıyken, ilgilerinin bir kısmı erkeksi özellikler taşıyabilir. Yaşananlara bağlı olarak kişide bazı değişiklikler olabilir ama benlik kavramı genellikle biyolojik cinsiyetle aynı doğrultudadır (akt. Dökmen, 2009).

Bu kuramların yanı sıra, son dönemde cinsiyetin tamamen inşa olduğunu iddia eden “queer kuramı” vardır.

1.3.1.13. Queer Kuramı

Butler (2008) cinsiyet kategorilerinin iktidarlarca inşa edilen bir şey olduğundan bahsetmiştir. Yani kadınlık ve erkekliğin bir kategori ve bir sınıf olmasını eleştirerek cinsiyetin kendisinin bile sabit bir şey olmadığını vurgulamaktadır. Buna bağlı olarak, cinsiyet denilen insanın toplumsal ve kültürel inşa olduğunu, toplumsal cinsiyetin cinsiyet olarak adlandırıldığını ve cinsiyetin değişmezliğine itiraz edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Sonuç olarak Butler'e göre (2008) toplumsal cinsiyet performatiftir. Yani dışavurumlar ve ifadeler toplumsal cinsiyetin sonuçları değil kurucularıdır. Ayrıca "queer" in yeni bir norm olmadığını ve belirsiz bir kimliksizlik hali olduğunu belirtmiştir. Buna bağlı olarak toplumsal cinsiyet alanındaki kadın-erkek ikiliği üzerine kurulmuş düşünceleri eleştirmiş, bu tanımların hem LGBTİ bireyleri hem de heteroseksüel bireyleri kimlikleri dışında bırakmasına sebep olduğunu ve sınırlandırdığını belirtmiştir. Buna benzer olarak Queer kuramcısı Sedgwick, toplumsal cinsiyet kavramının bir tehlike olduğundan bahsetmiş, cinsiyet kimliğinin söylemle ve kültürle ilişkili olduğunu, bedenle ilgili olmadığını belirtmiştir (aktaran Öztunalı-Kayır, 2015).

Sonuç olarak yukarıda bahsedilen kuramların hepsi toplumsal cinsiyetle ilgili çeşitli yönleri ele almıştır. Biri diğerinden daha iyidir denilemez. Toplumsal cinsiyet rolleri çok kapsamlı bir konu olduğundan dolayı, bu kuramları birbirini tamamlayıcı olarak düşünebiliriz. Bu şekilde daha iyi açıklamak mümkün olacaktır.

Kuramlar genel olarak, 4 ana başlık altında toplanabilir. 1) Biyolojik kökenli açıklamalar getiren kuramlar: Örneğin psikanalitik kuram, biyolojik kuram ve sosyobiyolojik kuram. 2) Bilişsel yaklaşımlı kuramlar: Örneğin bilişsel gelişim kuramı, toplumsal cinsiyet şema kuramı, toplumsal cinsiyet şemasıyla bilgi işleme kuramı, sosyal bilişsel kuram. 3) Sosyal etkileri ve etkileşimi vurgulayan kuramlar: Örneğin sosyal rol kuramı ve benlik sunuşu kuramı. 4) Cinsiyetin tamamen inşa olduğunu iddia eden "queer" kuramı. Bu kuramların yanı sıra, toplumsal cinsiyete dayalı kadın ve erkeklere atfedilen roller vardır ve bu rollerin kişilerin hayatını nasıl etkilediği önemlidir.

1.3.2. Toplumsal Cinsiyete Dayalı Kadın Erkek Roller

Toplumsal cinsiyete bağılı olarak kadın ve erkeğe atfedilen bazı roller ve değerler vardır. Bu değerler kadın aısından olumlu değilken, erkeğin hayatını daha da kolaylaştıran ve bazı durumlarda şiddeti meşrulaştıran rolleri içermektedir. Örneğin kadın genel olarak ev işleriyle uğraşırken, erkek çalışan birey olarak yansıtılmaktadır. Bu durumda çalışan kadınlar da hem eviyle hem de işiyle uğraşmak zorundadır.

Kadına toplum tarafından yüklenen roller ve erkeğe göre daha az becerikli, daha az başarılı, liderlik vasfı olmayan şeklinde önyargılı tanımlamalar kadını sınırlamaktadır. Bu yüzden, kadınlar daha çok aile görevlerine uygun işlerle ilgilenirlerken, erkekler ise daha yüksek statüsü olan, karar vermeyi gerektiren iş ve mesleki alanlara yönelmektedirler (Terzioğlu ve Taşkın, 2008). Terzioğlu ve Taşkın (2008) yaptıkları araştırmada, bu nedenlere bağılı olarak hemşirelik mesleğinin kadınlara özgü bir meslek olarak görüldüğünü belirlemişlerdir. Kadınların eğitimlerinde süreklilik sağlamalarına aile içi sorumlulukları ve cinsiyet rolleri bir engel teşkil etmektedir. Kadınların evlenip çocuk sahibi olduktan sonra işlerine ara vermeleri ya da tamamen bırakmaları söz konusudur ve bu yüzden erkeklerle eşit seviyede eğitim düzeyine ulaşmaları mümkün olmayabilmektedir. Kadınların büyük çoğunluğu ailevi görev ve sorumlulukları ile kariyerleri ve eğitimleri arasında tercih yapmak zorunda kalmaktadırlar.

2006 yılı TÜİK verilerine göre, lise ve dengi okul mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %31.7 iken, yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı ise %68.9'dur. Toksöz (2005) kırsal kesimlerde bu oranın kentlerden daha düşük olduğunu ve eğitim düzeyi ile işgücüne katılma oranı arasında pozitif bir ilişki olduğunu saptamıştır. Örneğin Tunç (2009) Van ilinde yaptığı bir araştırmayı ilköğretim çağındaki kız çocuklarının okula gitmeme nedenlerini tespit etmek amacıyla, okula hiç gönderilmeyen ve geç gönderilen her iki grupta yer alan kız çocukları, velileri ve öğretmenleri ile gerçekleştirmiştir. Araştırmada nitel görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Van ilinde ilköğretimde cinsiyet eşitliği sağlama çalışmalarında 2000'li yıllarda önemli oranda başarı elde edilmiştir

ama cinsiyet farkı giderilmemiştir. Van ilinde kız çocuklarının okumama nedenleri olarak ekonomik nedenler, dini inançlar ve erkekleri önde tutan geleneksel anlayış faktörleri ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç Türkiye geneli ile uyumlu olarak yorumlanmıştır.

Dinç-Kahraman'ın (2010) kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmanın örneklemini 251 kadından oluşmaktadır. Bu araştırmaya göre, kadınların %34.7'sinin 30–40 yaşları arasında olduğu ve kadınların %75.7'sinin okula gitmedikleri saptanmıştır. Kadınların %38.6'sı kızların okula gitmelerinin gerekli olmadığını düşünen babalarından dolayı okula gitmediklerini ifade etmiş ve ankete katılan kadınların %31.9'u erkeklerin daha özgür yaşadıklarını düşündüklerinden erkek cinsiyette olmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu bilgilere dayanarak bulgular, kadınların eğitim olanakları, evlilikte eş seçimlerinde karar verme ve çalışma hayatına girebilme konularında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devam ettiğini göstermektedir.

Kadının evde çocuk bakması, çamaşır, yemek gibi ev işleriyle uğraşması; erkeğin ise iş yaşamında yer alması, evin maddi ihtiyaçlarını karşılaması toplumsal cinsiyet rollerine örnek olarak verilebilir (Özdemir, 2010). Örneğin İmançer ve İmançer'in (2002) çalışmasında 68 reklam spotunun içerik analizi yapılmıştır. Bu çalışma sonucuna göre, bu reklamların 29'unun güzel, genç ve çekici kadın, 28'inin evli ve anne olan kadın söylemlerini içerdiği görülmüştür. Çalışan kadın olarak sadece 6, yaşlı kadın olarak da 5 reklam görülmüştür. Ayrıca reklamlarda, toplumsal değerler açısından kadın erkeğe oranla daha çok duygusal, itaatkâr, fedakâr, uzlaşmacı, uysal, güzel, çekici, seksi olarak; erkek ise özgür, güçlü, çalışan, karar verici olarak temsil edilmektedir.

Buna benzer olarak toplum bu değerleri yaymak ve pekiştirmek için birçok araç kullanmaktadır. Kitle iletişim araçları toplumun ve onu oluşturan kişilerin davranışlarını beklediği ya da dayattığı kadın-erkek cinsiyetlerine yönelik medya çalışmasına örnektir. Kadın imgeleri genellikle ev içi rollerle ilgili imgeler ve kadının cinselliğiyle ön planda olmak üzere 2 alana toplanabilir. Ev ile ilgili roller genellikle görevinin farkında, sevecen ve hamarat bir eş ya da anne olan bir ev

sahibidir. Cinsellikle ilgili olanlar ise, dişiliği ön planda tutulmuş yarı çıplak, kadının genelde bedeninin ön planda olmasıyla ilgilidir (Yılmaz, 2007).

Dinç-Kahraman'a (2010) göre, kadınlara erkeklere yardımcı olmaları, öfkelerini hiçbir zaman göstermemeleri, otorite figürlerine asla soru sormamaları, bulundukları durumdan hoşnut olmaları, hayır dememeleri ve diğer insanların da mutlu ve rahat ettirilmesinden sorumlu oldukları öğretilmektedir. Bu nedenle kadına çocukluğundan beri atılğan olmayan davranışlara sahip olmaları öğretilmektedir. Bu davranışlara örnek olarak, sessiz olma, uyumlu davranma ve kendinden önce başkalarının ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği verilebilir. Böyle bir role maruz kalan kadın sonuç olarak güvensiz, pasif, kararsız, duygularını gizleyen, başkalarının kararlarına sesini çıkarmayan, kavgadan kaçınan bir geleneksel kadın imajı geliştirir ve ruh sağlığı olumsuz yönde zarar görürken, şiddet görmeyi kabullenmeye eğimli olmaya zorlanır. Erkek evin reisi olarak bütün her şeyin sahibi olup, kadına hükmetmeyi öğrenmektedir; kadınlar ise ne yazık ki boyun eğmeyi öğrenip içselleştirmektedir. Kendine verilen rolleri reddeden kadın ise dışlanır ve hatta çeşitli biçimlerde cezalandırılabilir. Bu durum kadının çalışma hayatına girmesini de engellemekte ve kadını ekonomik açıdan da kısıtlamaktadır. Çalışmak isteyen kadınlar ise, kadına atfedilen roller yüzünden geleneksel rolünü aksatmamak için ya ona göre işlere yönelirler ya da her iki rolü yerine getirmeye çalışarak gereğinden fazla emek harcamak zorundadırlar.

Bizler tüm bu rolleri içine doğduğumuz kültür içerisinde öğreniriz. Gürses'e (2005) göre, çocukların çevresinde söylenen sözler, yargılamalar, yapılan davranışlar çocukların zihinlerinde iz bırakarak onların da o şekilde önyargıları benimsemesine, kendi tarafındakilere ve başkalarına nasıl davranması gerektiği ile ilgili kavramlar geliştirmesine yol açar. Yetişkinlik çağında ise bunları uygulamaya başlarlar.

Bu bilgiler ışığında, kadınların toplumumuzda birçok alanda sıkıntı yaşadıkları çıkarımını yapabiliriz. Kadınlara atfedilen roller erkeklere kıyasla daha aşağı görülen roller olduğu için bu durumun aile içinde de benzer sorunları ortaya çıkarabilmesi neredeyse kaçınılmazdır.

Bu araştırmada toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kadına yönelik şiddetin anlamlandırılması inceleneyeği için, toplumsal cinsiyet rolleri çelişik duygulu cinsiyetçilik üzerinden açıklanacaktır. Bu bağlamda, çelişik duygulu cinsiyet korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik olarak ele alınacaktır.

1.3.3. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik ve şiddet İlişkisi

Cinsiyetçilik tanımları genellikle kadınlara karşı düşmanlık ve geleneksel cinsiyet rollerini onaylama içeren iki ögeyi vurgular. Ancak Glick ve Fiske (1997) kadınlara karşı düşmanca duyguların yanı sıra korumacı duyguları da ele almışlardır. Glick ve Fiske (1996), araştırmalarındaki amacın cinsiyetçiliğin çok boyutlu niteliklerini göstermek, erkeklerin kadınlara karşı çelişik duygularının kaynağı ve niteliklerini deneysel ve teorik açıdan sunmak, diğer çelişik duygular içeren teorileri inceleyerek çelişik duygulu cinsiyetçilikle karşılaştırmak ve çelişik duygulu cinsiyetçiliği geçerli bir şekilde ölçmeyi sağlamak olduğunu belirmişlerdir. Glick ve Fiske'ye (1996) göre, cinsiyetçiliğin kadına karşı düşmanca yansıtımların kavramlaştırılması olarak tanımlanması pozitif duyguların da olduğunu ihmal etmektedir. Bu nedenle, cinsiyetçiliği düşmanca ve korumacı olarak tanımlamaktadırlar. Ancak korumacı cinsiyetçilik kadına yardım etme gibi davranışları içerse de erkek baskınlığını içerdiği için sonuçları kadın açısından yine yaralayıcı olmaktadır. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik, ataerkillik (baskıcı ve korumacı), cinsiyet farklılaştırma (rekabetçi ve tamamlayıcı) ve heteroseksüellik (düşmanca ve yakınlık) olmak üzere üç faktörü içermektedir. Araştırmalarının sonucunda, düşmanca cinsiyetçiliğin kadınlarla ilgili kalıpyargılarla ve negatif tutumlarla ilişkili olduğunu, korumacı cinsiyetçiliğin pozitif tutumlar ve yine kalıpyargılar ile ilişkili olduğunu saptamışlardır.

Glick ve arkadaşlarına (Glick, Diebold, Bailey-Werner ve Zhu, 1997; Glick ve Fiske, 1996,1997) göre cinsiyetçilik; ataerkillik, heteroseksüellik, cinsiyetler arası farklılaşma olmak üzere üç kaynaktan beslenmektedir. Cinsiyetçilik, bu üç kaynağın düşmanca ve korumacı yanlarını bünyesinde topladığından ve düşmanca ve korumacı ögeleri aynı anda barındırdığından dolayı, kadınlar hakkında tek boyutlu olumsuz bir ayrımcılık olarak değil “elişik duygulu” bir şekilde kendini göstermektedir.

Düşmanca cinsiyetçilik bu kuramda, baskın ataerkillikten dolayı kadını kontrol etme ve kadını aşağı seviyede tutma; cinsiyetler arası yarışmacı farklılaşmadan ötürü kadın ile erkek arasındaki farklıların algılanıp büyütülmesi, kadının daha değersiz görülmesi ve kadınlara küçültücü özellikler atfedilmesi; düşmanca heteroseksüel kaynağına bağlı olarak da, kadının erkeklere istediğini yaptırma amaçlı cinselliğini kullanması, kadınların seks objesi olarak görülmesinin söz konusu olması ve kadınların istismarını haklı görmeyi içerir. Korumacı cinsiyetçilik ise, yine aynı üç kaynağın olumlu tarafları ile beslenmektedir. Kadınların korunmaya ihtiyacı olduğu (koruyucu ataerkillik); kadınların hayran olunması gereken özellikler taşıdığı ve erkeği tamamladığı (cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırma) ve cinsel açıdan kadına ihtiyaç duyulması, kadına hayranlık ve yoğun duygusallık gibi düşüncelerden ve şefkat ve korumacılık duygularından oluşur. Cinsiyetler arası farklılaştırma (ayırım) kadınlar ve erkeklerin özellikleri hakkında erkeklerin yüksek statülü rollerle, kadınların ise aile içi düşük statülü rollerle anıldığında erkeği daha çok güçlendirdiği ileri sürülen kalıpyargılardır (Glick ve Fiske, 1997).

Korumacı cinsiyetçilik faktörü, kadın “kadın gibi” davrandığı sürece yani geleneksel kadın rollerini sergilediği takdirde kadının değerli olup güçlü olan erkekler tarafından korunması gerektiğinden bahseden düşünceler içermektedir. Ancak kadın bu söylenenlerin dışına çıktığında korumacı cinsiyetçilik yerini cezalandırmaya ve düşmanlığa bırakmaktadır. Evlilikte kadına yönelik şiddet hakkındaki tutumların düşmanca cinsiyetçilikten etkilenebileceği düşünülmektedir (Sakallı-Uğurlu ve Ulu, 2003).

Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik kadına karşı tutumlar açısından farklılıklar içerse de “kadın güçsüzdür” gibi ortak varsayımları paylaşır ve her ikisi de ataerkil sosyal yapıları devam ettirmek ve haklılığına hizmet etmek için ve geleneksel cinsiyet rollerine bağlı olarak sürdürülmektedir (Glick ve Fiske, 1997). Toplumsal cinsiyetçilik, ataerkil toplumda kadın cinsiyetine yönelik olumsuz tutumların davranışlarla hayata ayrımcılık olarak yansımaları sonucunda, kadının sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanlarda erkekten daha düşük konumlarda tutulmasını içeren bir kavramdır (Sakallı-Uğurlu, 2002).

Türkiye’de çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği ile yapılan bazı çalışmalarda, düşmanca cinsiyetçiliğin eş dövmeyi olumlu yordayan önemli bir değişken olduğu belirtilmiştir (Sakallı, 2001). Buna benzer olarak, Sakallı-Uğurlu ve Beydoğan’ın (2002) 183 ODTÜ öğrencisi ile yaptığı çalışma sonucunda erkek katılımcıların kadın yöneticilere karşı kadın katılımcılardan daha olumsuz tutumlar sergiledikleri saptanmıştır. Ayrıca ataerkillik tutumları ve düşmanca cinsiyetçilik tutumları yüksek olan katılımcıların, bu tutumları düşük olan katılımcılara göre kadın yöneticilere karşı daha negatif tutumlara sahip oldukları belirtilmiştir. Benzer olarak, Türkiye ve Brezilya’da yapılan bir çalışma (Glick, Sakallı-Uğurlu, Ferreira, De Souza, 2002) sonucunda, her iki ülkede de düşmanca ve korumacı cinsiyetçiliğin kadına işkence yapmayı meşrulaştırma ile pozitif korelasyon gösterdiği, erkeklerin daha agresif tavırlar sergilemesinin ve kadının daha çok tolerans göstermesi gerektiğinin uygun görüldüğü bulunmuştur. Bu araştırma, çelişik duygulu cinsiyetçiliğin kültürler arası tutarlılığını, kadına karşı şiddeti düşmanca cinsiyetçiliğin meşrulaştırdığını ve görünüşte koruyuculuk olarak belirtilen korumacı cinsiyetçiliğin erkeğin otoritesinin ve geleneksel cinsiyet rollerinin kabul edildiği takdirde, kadını şiddete karşı koruduğunu göstermiştir.

Sakallı-Uğurlu ve Ulu’nun (2003) araştırmasına göre, erkeklerde yaş, eğitim düzeyi ve düşmanca cinsiyetçilik sözel şiddete toleransı yordayıcı değişkenler olarak görülmektedir. Yani yaşça büyük, düşük eğitim seviyesine sahip ve düşmanca cinsiyetçilik tutumlarında yüksek puan alan erkeklerin evlilikte kadına yönelik sözel şiddete toleransının arttığı görülmekte; kadınlarda ise yaş, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik tutumları arttıkça sözel şiddete toleransın artmakta olduğu görülmektedir.

Ayan’ın (2014) araştırmasına göre, erkeklerin kadınlara göre daha çelişik duygular beslediği, düşmanca cinsiyetçi tutumların yüksek olması halinde kadınların erkeklere oranla düşmanca cinsiyetçi tutumlara daha fazla tepki gösterdiği, düşmanca cinsiyetçilik önyargı ve ayrımcılık olarak algılanırken, daha fazla korumacı cinsiyetçi tutumları olduğu bulunmuştur.

Sakallı ve Curun'un (2001) yaptığı çalışma sonucunda ise, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilikten düşük puan alan katılımcılara oranla yüksek puan alan katılımcıların romantik ilişkiler hakkındaki kalıpyargılara karşı daha olumlu tutumlara sahip olduğundan bahsedilmiştir. Ayrıca kadın katılımcıların cinsiyet rolleriyle tutarlı olarak erkeğin romantik ilişkilerde daha girişken olması gerektiği, erkek katılımcıların ise romantik ilişkilerde kadının daha alttan alan ve erkeğin daha baskın olması yönündeki kalıpyargılara daha fazla hemfikir olduklarını saptamışlardır.

Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik aile içi şiddeti önemli ölçüde etkileyen bir faktördür. Sakallı (2001) Türk öğrencilerle yaptığı çalışmada erkek katılımcıların kadınlara oranla koca dayacağını daha çok onayladıklarını, düşmanca cinsiyetçilikten yüksek puan alan ve daha fazla ataerkil tutumları olan erkek katılımcıların koca dayacağını daha kabul edilebilir gördüklerini ve şiddeti açığa çıkaran kadınları suçladıklarını belirtmiştir.

Sonuç olarak ataerkillik toplumun tüm alanlarında ve sosyal ilişkilerde kadınlar açısından negatif bir şekilde yansıyan toplumsal cinsiyet rejimidir. Bu rejimi, erkekleri hiyerarşik olarak kadınlardan daha üst düzeylerde tutan değerler ve normlar beslemektedir. Ayrımcılığı değiştirmek için hukuksal, toplumsal ve ekonomik reformlar olmalıdır. Aksi takdirde kadının toplumdaki ikincil konumu devam edecektir. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, atfedilen ve yakıştırılan roller, değerler ve statülerdeki eşitsizlik devam ettikçe cinsiyet ayrımcılığı önüne geçilmesi zorlaşan toplumsal bir sorun halindedir (Alptekin, 2014). Alptekin'in (2014) 217 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışma, erkeklerin düşmanca cinsiyetçilik ifadelerine daha yüksek oranda katıldıklarını, karşı cinsi kendinin zıttı bir grup olarak görüp ötekileştirdiklerini göstermektedir. Kız öğrencilerin ise korumacı cinsiyetçilik ifadelerine düşmanca cinsiyetçilik ifadelerinden daha yüksek düzeyde katıldıkları saptanmıştır. Bunun sebebinin toplumsal yaşam içerisinde kodlanan ataerkil unsurlar olduğundan bahsedilmiştir.

Cinsiyetçiliğe bağlı olarak kadınların namus kavramından da ciddi derecede etkilendiğini söyleyebiliriz. Çünkü bu kavram genellikle kadınlar için kullanılan bir

kavramdır ve ülkemizde bu durum çoğu zaman kötü sonuçlar doğurur. Bu nedenle namus kavramının da incelenmesi gereklidir.

1.3.4. Namus Kavramı

Türkiye’de çoğu bölgelerde namus genel olarak kadınlar için kullanılan bir kavramdır. Erkekler ise namusu koruyan kişi konumundadır.

İnsan hakları kavramı, en geride olan devletlerde bile kâğıt üzerinde mevcuttur. Ancak önemli olan insan haklarının teorik varlığı değil, bu durumun pratiğe yansımalarıdır. Bu yüzden uygulama ve bu konunun içselleştirilmesi ciddi önem taşımaktadır. Töre ve namus cinayetleriyle ilgili Türkiye’de 81 ilde gerçekleştirilen üç aylık çalışmanın (Töre ve Namus Cinayetleri Raporu, 2008) en önemli amaçlarından biri tüm il ve ilçelerin insan hakları kurullarının konu üzerinde durup önemsemelerini, içselleştirmelerini, mevzuatın uygulanmasıyla ilgili yardımcı olmalarını ve bu konuyla ilgili bilinçlendirme faaliyetlerinde bulunmalarını sağlamaktır. Kadının ataerkil geleneksel yapıdan kaynaklanan özellikle namus gibi kavramlara bağlı olarak cinselliğe ilişkin kendisinden beklenen rollere aykırı davranması veya cinsellikle ilgili geleneksel toplumsal normlardan sapmalar olduğunda töre ve namus cinayetleri faktörü ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmaya göre, namus yüzünden işlenen cinayet sayısı 370’in üzerindedir. Cinsel taciz nedeniyle öldürülenlerin sayısı 72, tecavüz sebebiyle öldürülenlerin sayısı 18, yasak ilişki sebebiyle öldürülenlerin sayısı 106’dır. Cinayeti işleyenlerin neredeyse yarısının kökeninin, geleneksel ataerkil yapının yoğun olduğu Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi olduğu görülmüştür. Töre ve namus kaynaklı cinayetlerin psiko-sosyolojik sebepleri olarak, evli kadının kocası dışında birisiyle cinsel ilişki yaşaması veya birlikte yaşaması, boşanmış dul bir kadının eski kocasının yakın komşusu/arkadaşı veya akrabası ile evlenmesi, çok evlilikten kaynaklanan sorunlar, bekar kadının evlilik öncesi cinsel ilişki yaşaması, kadının isteği olmadan aile zoruyla evlendirilmesi, zorla kaçırılıp tecavüze uğraması, erkeğe yönelik sosyo-kültürel baskılar, aile içi şiddete bağlı oluşan çeşitli sorunlar gösterilebilir. Diğer sebepler arasında kan davaları, kız alıp-vermeden kaynaklanan sebepler bulunmaktadır. Bunların hepsi geleneksel toplumda kadına biçilen rollerle ilgilidir.

Buna benzer olarak, Cesur ve diğerlerinin (2010) toplumumuzda gündelik hayatta karşılaşılan ahlaki çatışmaları inceledikleri çalışmalarında, en önemli çatışma maddeleri arasında “Evli biriyle bir ilişki yaşayıp yaşamamak” temasının ve benzer maddeler ile birleştirildiğinde ortaya çıkan “Aldatma” kategorisinin, erkekler tarafından kadınlara göre daha az önemli görüldüğü bulunmuştur. Cinsiyetler arasında diğer tema veya kategorilerde farklılık görülmemiştir. Aldatma, geleneksel cinsiyet rollerine bağlı olarak namus kavramı çerçevesinde erkeklerin biraz da olsa gururla sergiledikleri bir eylemken, kadınlara yasak olarak görülmektedir. Namus kadın için kendisiyle ilişkilendirilirken, erkek için kadın akrabasıyla ilişkilendirilen, kendisiyle ilişkisi olmayan bir olay olarak görülmektedir. Örneğin ahlaklı bir kadın veya ahlaksız bir kadın tanımını içeren başka bir çalışmada, ahlaksız kadın, namusla ilişkilendirilerek tarif edilmiş, ancak namus kavramı erkeklerin ahlakını tarif ederken kullanılmamıştır (Cesur, 2003).

Kadına yönelik şiddeti düşündüğümüzde namus kavramının önemli etkisi olduğu yadsınamaz. Namus kavramı da toplumsal cinsiyet rollerinin bir parçasıdır. Bu yüzden öncelikle bu rollerin ele alınması faydalı olacaktır.

Namus kavramı, yakın zamanda kültürlere göre farklılık gösterebileceği şeklinde açıklanmıştır. Leung ve Cohen (2011) kültürleri imaj kültürü, onur kültürü ve namus kültürü şeklinde üçe ayırmışlardır. Bu üç kültürü birbirinden ayırma amaçlı benlik değeri, ortam, diğer kişilerle iletişim şekli, utanç ve suçluluk gibi duygular, diğer insanların görüşüne verilen önem, kötü davranışı cezalandırma, uygunluk ve karşılık verme gibi psikolojik özellikleri ileri sürmüşlerdir. Görünür imaj kültürü, bireyde diğer insanların neler gördüklerine dikkat edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Onur kültürü ise, herkesin doğduktan itibaren içsel bir değere sahip olduğu şeklinde açıklanmaktadır. Onur kültürü bireyin benliğini bilmesiyle ilgilidir. Yani benlik kontrolü, bireyin kendi davranışlarından dolayı suçluluk duyması ve etkili hukuk sisteminin olması, kişiyi iyi davranışlar sergilemeye yönlendirir. Daha çok Amerika ve Batı ülkeleri onur kültürüne sahip olarak bahsedilir. Son olarak namus kültürü, bireyin kendisinin ve diğerlerinin nasıl göründükleriyle ilgilidir. Namus kültürünün kaynağı kuralsız çevrelerde yani insanları cezalandırma ve suçlamadan koruyamayan yerlerde görülmektedir. Namusa zarar veren bir hareket olumsuz

duygular doğuracağından namusun geri kazanılması için bir onarım gerekmektedir (Leung ve Cohen, 2011). Namus kültürlerinde yıpranan namusun onarılması için kadına şiddet uygulanabilmektedir (Sakallı-Uğurlu ve Akbaş, 2013).

Namus ve namus adına kadına uygulanan şiddet son yıllarda birçok alanda araştırma konusu olmuştur. Türkiye’de de bu sorun çok önemli bir hal almıştır. Sakallı-Uğurlu ve Akbaş (2013) özellikle namus adına kadına uygulanan şiddet konusunu ele alma amaçlı kadın üzerinden tanımlanan namus kavramını ele almaktadırlar. Buna bağlı olarak, namus adına uygulanan şiddet ve namus cinayetlerini, ataerkillik, erkeksilik, cinsiyetçilik, dindarlık, benlik değerini koruma, hakaret etme ve kızgınlık ve utanç gibi duygular ve sosyo-ekonomik düzey ile açıklamaktadırlar.

Cinsiyetçilik ve ataerkillik kadını baskılayıp zayıf gösterirken, erkeğe daha çok güç ve kadınlarla ilgili kararlar alma hakkını vermektedir. Buna nedenle, erkeğe verilen bu özgürlüğün kadın cinselliğine verilen önemi ve namus kavramını daha da pekiştirdiği görülmektedir. Kadınsılık ve erkeksilik de bu konuda önemli rol oynamaktadır. Örneğin kadınsı kadın toplum normlarına uyarak sorumluluklarını yerine getirmeli, erkeksi erkek ise ailesindeki kadınları koruyarak namusuna leke getirdiği düşünülürse cezalandırılmalıdır. Kadın da bu durumda cezasını kabullenerek ses çıkarmamalıdır. Bazı araştırmalar (Sakallı-Uğurlu ve Akbaş, 2013) dinin de namus algısını pekiştiriyor olmasından bahsetmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyin ve düşük eğitim seviyesinin de namusla ilgili algı ve tutumları etkileyebileceği ifade edilmiştir. Bu anlayış değiştirilmeden toplumsal bir değişim pek mümkün gözükmemektedir. Çünkü namus kültürüne sahip insanlar için en önemli şey namus olarak görüldüğü için cezai işlemler de çoğu zaman yeterli olmamıştır.

Namusla ilgili kavramlar genellikle cinsiyete dayalıdır. Yani namus cinayetleri sadece kadının davranışlarına dayandırılıyor ve uygunsuz olarak kabul edilen davranışlar yine bir erkeği içerse de kadınlar öldürülüyor. Ayrıca genellikle düşük sosyoekonomik statüye sahip olan, yeterli eğitim düzeyinde ve değişime açık olmayan kişilerin yaşadığı çevrelerde görülen namus cinayetleri, aile konseyi ve asil katil tarafından dinsel faktörlerdense onurun kültürel anlayışlarına dayandırılıyor ve

genellikle ailedeki büyük erkekler suçu ailedeki en küçük erkeğin işlemesini tercih ediyor (Sev'er ve Yurdakul, 2001).

Namus kültürlerinde, namusa zarar veren herhangi bir durumda bu kültürlerdeki bireyler namuslarını koruma yönünde davranacaklardır. Bireyin sadece kendi konumu ile ilgili değil, ailesinin toplum içindeki konumu ile de bağlantılıdır. Özellikle erkeklerde hem kendi hem de bağlantılı oldukları kişilere karşı namusu koruma önem taşımaktadır. Kadınlar ise genel olarak erkeklere bağımlı bir hayat sürdükleri için, kadınların davranışları ailenin namusu açısından büyük bir öneme sahiptir (Vandello ve Cohen, 2003). Bu açıdan değerlendirildiğinde, namusun genel olarak kadını sınırlamakta ve kadınları erkeklere bağımlı hale getirmekte olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet rolleri ve aile içi şiddet ülkemizde üzerinde durulması gereken önemli konulardır. Örneğin birçok yerde hala namus cinayetleri işlenmektedir. Özellikle kadınlara karşı cinsiyet ayrımcılığı çok fazladır. Oysa ne olursa olsun kimse kimseyi öldürme ya da şiddet uygulama hakkına sahip değildir. Unutmamak gerek ki ailedeki problemler çocuklara da yansır ve nesilden nesile aktarılır. Ailedeki problemler toplumsal sorunlara da yol açabilmektedir.

1.4. ÇALIŞMANIN AMACI VE HİPOTEZLER

Sosyal psikolojinin bir parçası olarak, kadına yönelik şiddet alanında pek çok çalışma yapılmaktadır. Kadına yönelik şiddet yıllardır süren ve toplumumuzda gitgide artış gösteren ciddi bir meseledir. Bazı toplumsal değerlere bağlı olarak aile içi şiddet meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Bu tezin temel amacı toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak aile içi şiddetin anlamlandırılmasını incelemektir. Buna bağlı olarak, ilgili literatür ışığında bu çalışma için geliştirilen araştırma sorusu ve test edilen hipotezler şunlardır:

A. Genel hipotezler:

A1- Diğer şiddet türlerine göre erkeklerin fiziksel şiddet uygulamaya yönelik tutumlarının daha yüksek olması beklenmektedir.

A2- Diğer şiddet türlerine göre kadınların sözel/psikolojik şiddet uygulamaya yönelik tutumlarının daha yüksek olması beklenmektedir.

A3- İletişim düzeyi yüksek olan kişilerin iletişim düzeyi düşük olanlara göre şiddete toleransı az olacaktır.

B. Cinsiyetçilikle ilgili hipotezler:

B1- Düşmanca cinsiyetçilik ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif ilişki olacaktır.

B2- Korumacı cinsiyetçilik ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında negatif ilişki olacaktır.

B3- Düşmanca cinsiyetçilik tutumları ile namusa bağlı aile içi şiddete tolerans arasında pozitif ilişki beklenmektedir.

B4- Korumacı cinsiyetçilik tutumları ile namusa bağlı aile içi şiddete tolerans arasında pozitif ilişki beklenmektedir.

B5- Düşmanca cinsiyetçilik tutumları yüksek olan kadınların korumacı cinsiyetçilik tutumları yüksek olan kadınlara göre ayrılmaya toleransları daha az olacaktır.

B6- Kadınlar erkeklere oranla daha az düşmanca cinsiyetçilik tutumlarına sahip olacaklardır.

B7- Kadınlar erkeklere oranla daha fazla korumacı cinsiyetçilik tutumlarına sahip olacaklardır.

C. Demografik değişkenlerle ilgili hipotezler:

C1- Kadınların erkeklere göre şiddete toleransı daha az olacaktır.

C2- Eğitim seviyesi düşük olan kişilerin eğitim seviyesi yüksek olan kişilere göre kadına yönelik şiddete toleransı fazla olacaktır.

C3- Gelir seviyesi düşük olan kişilerin gelir seviyesi yüksek olan kişilere göre aile içi şiddete toleransı fazla olacaktır.

C4- Gelir seviyesi düşük kadınların gelir seviyesi yüksek kadınlara göre ayrılmaya toleransı az olacaktır.

C5- Kırsal çevrede yetişen kadınların kentsel çevrede yetişen kadınlara göre şiddete yönelik toleransları daha yüksek olacaktır.

C6- Kırsal çevrede yetişen kadınların kentsel çevrede yetişen kadınlara göre ayrılmaya yönelik toleransları daha düşük olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Katılımcılar

Bu araştırmanın katılımcılarını 203 kadın 40 erkek olmak üzere evli veya birlikteliği olan 243 kişi oluşturmaktadır. Yaş aralığının kadınlar için 18 ile 65 arasında (Ortalama=28,95 Ss=7,68), erkekler için ise 19 ile 58 arasında değiştiği görülmektedir (Ortalama=30,18 Ss=9,45). Araştırmanın mümkün olan en farklı algı ve deneyimlere ulaşabilmesi için, katılımcıların sosyoekonomik ve kültürel açıdan heterojen grupları içinde barındıracak şekilde olması planlanmıştır. Katılımcılara ait sosyodemografik veriler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Değişkenler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	203	83.5
Erkek	40	16.5
Eğitim		
Düşük (İlkokul/ortaokul/lise mezunu)	81	33.3
Yüksek (Üniversite ve üniversite üstü)	162	66.7
Gelir Düzeyi		
Düşük (2621,73 TL ve altı)	149	61.3
Yüksek (2621,74 TL ve üzeri)	94	38.7
Doğum Yeri		
Büyük Şehir	142	58.4
Diğerleri	101	41.6
Yetiştirdiği Sosyal Çevre		
Kırsal	24	9.9
Kent	219	90.1
Halen Yaşadığı Sosyal Çevre		
Kırsal	12	4.9
Kent	231	95.1
Medeni Durum		
Yakın bir ilişkim/tanımayla çalıştığım biri var	136	56.0
Evliyim	107	44.0
Birliktelik Süresi		
1 yıl altı	52	21.4

1-5 yıl	103	42.4
6-10 yıl	56	23.0
11 yıl ve üzeri	32	13.2
Kaçıncı Evlilik/Birliktelik		
İlk	111	45.7
İkinci	35	14.4
Üçüncü	36	14.8
Dört ya da daha fazla	61	25.1
Çocuk Sayısı		
0	172	70.8
1	39	16.0
2	25	10.3
3 ve üzeri	7	2.9
Yaş	Ort.	s.d.
Kadın	28.95	7.68
Erkek	30.18	9.45

Tablo 1’de görüldüğü üzere katılımcıların çoğunu kadın, yüksek eğitilmiş, düşük gelir sahibi ve kentte yetişen ve yaşayan kişiler oluşturmaktadır. Katılımcılardan 32 kişi birliktelik süresinin 11 yıl üzeri olduğunu belirtirken, 56 kişi 6-10 yıl arası, 103 kişi 1-5 yıl arası ve 52 kişi 1 yıl altı olarak belirtti. Ayrıca katılımcılardan 111 kişi ilk, 132 kişi 2 veya daha fazla birlikteliği/evliliği olduğunu belirtti.

Tablo 2: Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcılara Ait Sosyodemografik Veriler

Değişkenler	N	%
Cinsiyet		
Kadın	3	50
Erkek	3	50
Eğitim		
Düşük (İlkokul/ortaokul/lise mezunu)	6	100
Gelir Düzeyi		
Düşük (2621,73 TL ve altı)	3	50
Yüksek (2621,74 TL ve üzeri)	3	50
Doğum Yeri		
Büyük Şehir	0	0

Diğerleri	6	100
Halen Yaşadığı Sosyal Çevre		
Kırsal	0	0
Kent	6	100
Yaş	Ort.	s.d.
Kadın	44	22.07
Erkek	57.67	11.02

Katılımcıların hepsi evli olduklarını, üç kadın katılımcı ilk evliliği olduğunu, bir erkek katılımcı ilk evliliği olduğunu ve iki erkek katılımcı ikinci evliliği olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra Tablo 2’de görüldüğü üzere kadın katılımcıların yaşları 21-65 arasında (Ortalama=44 Ss=22,07), erkek katılımcıların yaşları 45-65 arasında değişmektedir (Ortalama=57,67 Ss=11,02). Katılımcılar düşük eğitim seviyesine sahip olduklarını, kırsal bölgede doğduklarını ancak halen yaşadığı sosyal çevre olarak kentte yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yüksek gelir sahibi olarak tanımlanan katılımcılar kendilerini orta düzey gelir sahibi olarak tanımlamışlardır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada öncelikle Gönüllü Katılım Formu, cinsiyeti, yaşı ve öğrenim seviyesi gibi demografik bilgileri içeren Demografik bilgi formu kullanılmıştır. Ölçme araçları olarak, öncelikle aile içi şiddet ve ilişkileri incelemek amaçlı İlişki Değerlendirme Anketi (İLDA) ve namus kavramını incelemek amacıyla Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeği (NKUŞTÖ) içerisinde araştırmayla ilgili bazı sorular seçilerek bazı eklemeler yapılmıştır. Toplumsal cinsiyet rollerini ölçmek için Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği ve Evlilikte Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeği’nden yararlanılmıştır. Araştırmada ayrıca derinlemesine veri toplamak amacıyla, çocuklar için geliştirilen altı Resim Kartından şiddetle ilgili olan üçü seçilmiştir. Ancak bu çalışma için bu kartlar üç erkek üç kadın olmak üzere altı yetişkine aile içi şiddeti ölçmek amacıyla yarı yapılandırılmış (semi-structured) mülakata destek amaçlı “Burada ne görüyorsunuz?” şeklinde açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu şekilde kişi eğer şiddete maruz kaldıysa resim üzerinden yorumlaması daha kolay olacaktır. Bu araştırmada kullanılan ölçme araçlarına ait bilgiler daha detaylı bir şekilde aşağıda sunulmuştur.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik bilgi formu 17 soruyu içermektedir. Bu sorular, cinsiyet, doğum yeri, yaş, medeni durum, içinde bulunulan sosyal çevre, yetişilen sosyal çevre, meslek, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik düzey, çocuk sayısı, evliliğin/birlikteliğin düzeyi gibi bilgileri içermektedir.

2.2.2. İlişki Değerlendirme Anketi (İLDA)

İlişki Değerlendirme Anketi (İLDA) 2011 yılında Ersoy ve Topçu-Ersoy tarafından geliştirilen 455 sorudan oluşan bir ankettir. İletişim becerileri, kişilik uyumu, cinsel tutumlar, cinsel doyum, içinde büyüyen aile ile ilgili özellikler, dini inançlar ve tutumlar, boş zamanları değerlendirme, eşlerin birbirine desteği, eşlerin baskın ya da boyun eğici olma durumları gibi evlilikte/birliktelikte doyumunu olumlu ya da olumsuz etkileyen alanları ilgilendiren alt kategoriler vardır (Ersoy ve Topçu-Ersoy, 2011). Ancak bu araştırma için, anket içindeki yalnızca 45 soru aileyle ilgili demografik bilgileri, şiddet çeşitlerini ve aile içi iletişimi ölçmeye yönelik sorular içerdiği için seçilmiştir. Katılımcılar, maddelere ne ölçüde katıldıklarını beş dereceli Likert tipindeki derecelendirmeye belirtmektedirler. Bir “kesinlikle doğru”, beş ise “kesinlikle yanlış” anlamına gelmektedir. Anketten seçtiğimiz 45 sorudan sekiz soru ekonomik, cinsel, fiziksel gibi şiddet türlerini içerdiği için, bu sorulara sıklığı belirlemek amacıyla “Hangi sıklıkla?” sorusu ve “hiçbir zaman, nadiren, bazen, genellikle, her zaman” seçenekleri eklenmiştir. Ayrıca anketten altı soru sadece şiddeti uygulayan değil şiddet gören olup olmadığını saptamak amacıyla tersine çevrilerek sorulmuştur.

Bu çalışmada İLDA’dan (İletişim Değerlendirme Anketi) alınan 45 sorunun cronbach alfa katsayısı ,883 olarak bulunmuştur. Ancak, madde-toplam korelasyonları incelendiğinde, “Tartışma sırasında saygısızca konuştuğum olur”, “Tartışmanın sertleştiğini fark eder kendimi sakinleştirmeye çalışırım.”, “Çatışmaya neden olabilecek meseleleri göz ardı ederiz.”, “Kırıldığımda eşime/partnerime belli ederim.” olmak üzere dört madde, madde-toplam korelasyonları .20’nin altında olduğu için çıkarılmış, geriye 28 madde kalmıştır. Bu haliyle tekrar hesaplanan cronbach alfa katsayısı ,911 olarak bulunmuştur.

İLDA'dan cinsellikle ilgili ilk olarak sekiz soru seçilmiştir. Bu maddelerin Cronbach Alfa katsayısı ,468 olarak bulunmuştur. Madde-toplam korelasyonları incelendiğinde, “Ben istediğimde eşim/partnerim cinsel yakınlaşmadan kaçınır.”, “Tek eşliliğin benim için uygun olmadığını düşünüyorum.”, “Eşimin/partnerimin beni aldatıyor olabileceğinden şüpheleniyorum.”, “Cinsel ilişki bir zevk olduğu kadar aynı zamanda bir görevdir.” olmak üzere dört madde çıkarılmıştır. Ancak tekrar hesaplanan Cronbach alfa katsayısı ,455 olarak bulunmuş, cronbach alfa katsayısı oldukça düşük çıktığı için cinsellikle ilgili bu maddeler araştırmada kullanılmamaya karar verilmiştir.

İLDA'dan ekonomik durumla ilgili dört soru seçilmiş, cronbach alfa katsayısı ,582 olarak bulunmuştur. Madde sayısı az olduğundan bu katsayı yeterli bulunarak bu maddeler araştırmada kullanılmaya karar verilmiştir.

İLDA'dan baskınlık alt ölçeğinden ise iki soru seçilmiştir. Cronbach alfa katsayısı ,397 bulunduğundan, bu soruların iç tutarlılığı da kabul edilebilir düzeyde olmadığı için kullanmamaya karar verilmiştir.

2.2.3. Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeği (NKUŞTÖ)

Bu ölçek namus adına kadına uygulanan sözel ve fiziksel şiddetin yanı sıra namus cinayetleri hakkında tutumların belirlenmesi amacıyla Işık ve Sakallı-Uğurlu (2009) tarafından geliştirilmiştir. Namusun korunması adına sözel veya fiziksel şiddetin uygulanabilirliği, namus cinayetleri sebebiyle haklılık payları ve toplumsal düzeni korumak adına kadının cezalandırılması gibi konuları kapsayan 30 maddeden oluşturulmuş, sonrasında toplanan veriler ve yapılan analizlere bağlı olarak 14 madde olması uygun bulunmuştur. Katılımcılardan her bir maddeye hangi ölçüde katıldıklarını altı dereceli Likert tipindeki ölçekte belirtmeleri istenmektedir. Bir “hiç katılmıyorum”, altı ise “çok katılıyorum” anlamına gelmektedir. Ölçek sonucunda yüksek puan elde edilmesi namus adına kadına uygulanan şiddete ilişkin olumlu tutumu yani toleransının daha fazla olduğunu yansıtmaktadır. Orijinal çalışmada ölçeğin iç tutarlık katsayısı .91 değerinde bulunmuş, geçerlik ve güvenilirliğe sahip olduğu gösterilmiştir (Işık ve Sakallı-Uğurlu, 2009). Ankette yer alan 15., 36. ve 48.

sorular (“Namusun korunması için gerekirse kadına sözel şiddet uygulanabilir”, “Namus adı altında kadınlara şiddet uygulanmasına karşıyım” ve “Erkek akrabaların “namus” adına kadına şiddet uygulaması beni rahatsız eder”.) namus gibi kavramların kadına karşı şiddete yönelik tutumları etkileyip etkilemediğini belirlemek amacıyla Namus adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeği’nden seçilmiştir. Bu üç maddenin cronbach alfa katsayısı bu çalışmada ,690 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa kabul edilebilir seviyede olduğundan bu sorular kullanılmaya karar verilmiştir.

2.2.4. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği

Bu çalışmada toplumsal cinsiyet rollerini ölçmek amaçlı Glick ve Fiske (1996) tarafından geliştirilen ve Sakallı-Uğurlu (2002) tarafından Türkçe'ye çevrilip geçerlik güvenirlik çalışması yapılan Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (Ambivalent Sexism Inventory) kullanılmıştır. Ölçek 22 maddeden oluşmakta ve bu maddelerin 11 tanesi korumacı cinsiyetçiliği ölçerken, diğer 11 tanesi ise düşmanca cinsiyetçiliği ölçmektedir. Katılımcılar, maddelere ne ölçüde katıldıklarını altı dereceli Likert tipindeki derecelendirmeye belirtmektedirler. Bir “tamamen karşıyım”, altı ise “tamamen katılıyorum” anlamına gelmektedir. Alınan yüksek puanlar ise, korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin yüksek olduğunu göstermektedir. Geçerlik güvenirlik çalışmaları sonucunda iç tutarlık güvenirlik Cronbach alfa katsayısı .85, test tekrar test güvenirliği .87 değerinde olduğu ve ÇDCÖ’nin toplumsal cinsiyetçiliği Türkiye’de ölçebilecek geçerlik ve güvenirliğe sahip olduğu bulunmuştur.

Bu çalışmada korumacı cinsiyetçilik için Cronbach alfa katsayısı ,911; düşmanca cinsiyetçilik için ise Cronbach alfa katsayısı ,917 olarak bulunmuştur.

2.2.5. Evlilikte Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeği

Araştırmada kullanılan bu ölçek, evlilikte kadına yönelik şiddete ilişkin tutumları ölçmek amacıyla Sakallı-Uğurlu (2003) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin beş maddesi Briere (1987) tarafından geliştirilen “Evli Kadınların İstismarına İlişkin Tutumlar” (Attitudes Toward Wife Abuse) Ölçeği’nden alınarak geliştirilmiştir.

Sözel şiddete tolerans (beş madde), fiziksel şiddete tolerans gösterme (dört madde) ve ayrılmaya ilişkin tutumlar (dört madde) olmak üzere 13 maddeden oluşmaktadır.

Katılımcılar verilen ifadelerle ne derece aynı fikirde olduklarını birden (kesinlikle katılmıyorum) altıya (kesinlikle katılıyorum) kadar olan bir derecelendirme üzerinde belirtmektedirler. Ölçekten alınan yüksek puanlar kadına yönelik şiddete ve ayrılmaya ilişkin olumlu tutumu göstermektedir.

Sözel şiddete tolerans gösterme beş maddeden oluşmaktadır, cronbach alfa katsayısı ,741 olarak bulunmuştur. Bütün maddelerin madde-toplam korelasyonları .20'den yüksektir. Fiziksel şiddete tolerans gösterme dört maddeden oluşmaktadır, Cronbach Alfa katsayısı ,596'tür ancak madde sayısı oldukça az olduğundan bu katsayı kabul edilebilir düzeydedir. Ayrılmaya yönelik tutumlar dört maddeden oluşmaktadır. Bu alt ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı -1,015 olarak bulunmuştur. Bütün maddelerin madde-toplam korelasyonları yine eksi değerlere sahiptir. Bu alt ölçeğin bu örneklemdeki ortak varyansları ölçeğin kullanımı açısından güvenilirliği engellediğinden, bu alt ölçek çalışmada kullanılmamıştır.

2.2.6. Resim Kartları

Resim kartları Şendil (2003) tarafından çocukların anne-babalarının ilişki durumlarına yönelik duygu ve düşüncelerini daha kolay ve serbest bir şekilde ifade etmeleri amacıyla geliştirilmiştir. Beş resim kartından oluşan bu görüşme tekniğinde, birinci resim kartında "mutlu bir aile", ikincisinde "tartışan bir aile", üçüncüsünde "kavga eden bir aile", dördüncüsünde "fiziksel şiddet uygulanan bir aile" ve beşincisinde ise "dargın bir aile" temsil edilmiş ve bu kartlar eşliğinde yedi adet soru sorulmuştur. Genel olarak çocuğun aile içindeki evlilik çatışmasını nasıl algıladığı yönünde ortak sorularla saptanmaya çalışılmıştır. Çocuğun ne hissettiği, neler düşündüğü, durum karşısında tepkileri/başa çıkma mekanizmalarını kullandığını tespit edilme amaçlı olarak nasıl davranacağı gibi sorular yer almaktadır. Kartların hazırlanması için sahneleri dramatize eden iki yetişkinin fotoğrafları çekilmiş, bunlar üzerinden hazırlanan karakalem taslak çizimler adım adım yapılan ön-pilot çalışmalarla şekillendirilerek son halini oluşturmuştur.

Bu çalışmada üç erkek üç kadın olmak üzere altı kişi ile görüşülmüştür. Görüşme esnasında katılımcıların aile içi şiddetle ilgili duygu ve düşüncelerini serbestçe ortaya koymalarını sağlamak amacıyla, Şendil (2003) tarafından çocuklar için geliştirilen altı resim kartından şiddetle ilgili olan üç tanesi (ikinci, üçüncü ve dördüncü kartlar) seçilmiş ve bu araştırmanın yetişkin katılımcılarında kullanılmıştır. “Bu resimde ne görüyorsunuz?” şeklinde açık uçlu sorularla katılımcılar kendi özel yaşantılarının ne şekilde olduğundan bahsetmişlerdir. Resim kartlarıyla ilgili görüşme bittikten sonra, katılımcılara araştırmanın varsayımları açıklanıp “Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Siz bu varsayıma katılır mısınız?” şeklinde sorular sorulmuştur. Bu doğrultuda, kişilerin yaşadığı problemler daha derinlemesine araştırılmış, ankette alınan ve eksik kalan bilgileri destekleme konusunda fayda sağlamıştır.

2.3. İşlem

Katılımcıların hepsi araştırmaya gönüllü olarak katılmışlardır ve onam formunu imzalamışlardır. Ayrıca araştırma hakkında bilgilendirme formu da sağlanmıştır. Katılımcıların kimlik bilgileri gizli tutularak, katılımcılara, verilerin gizli tutulacağı ve kimlik bilgilerinin başka hiç kimseyle paylaşılmayacağı bildirilmiştir. Bu araştırma için 243 kişiye anket uygulaması yapılmıştır. Ayrıca üç kadın üç erkek olmak üzere altı kişiyle de resim kartları kullanılarak derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kadın katılımcılarla gerçekleştirilen görüşme ortalama 17,5 dakika sürmüştür. Erkek katılımcılarla gerçekleştirilen görüşme ise ortalama 24 dakika sürmüştür.

Bu tezin ön çalışması için 10 katılımcı soruları yanıtlamıştır; araştırmada kullanılacak olan toplam 84 soru maddesinin en fazla 15-20 dakika sürdüğü ve katılımcı açısından uygun bir süre olduğu saptanmıştır.

Görüşmeler gizlilik ve katılımcının herhangi bir zarar görmemesi amacıyla ayrı ayrı olmak üzere ev ortamında uygulanmıştır. Veriler hem internet üzerinden hem de yüz yüze görüşmeler şeklinde toplanmıştır. Bilgilendirme formunu imzalandıktan sonra, katılımcılara demografik bilgi formu, İlişki Değerlendirme Anketi ve Namus adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeği’nden

(NKUŞTÖ) yararlanılarak oluşturulan anket, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği ve Evlilikte Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeği uygulanmıştır. Zaman kısıtlaması yoktur. Ancak uygulamalar ortalama 15-20 dakika sürmüştür.

Araştırma yönteminin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesi için, görüşmelere katılanlardan herhangi bir yardım talebi geldiğinde ve yardıma gereksinimi olduğu gözlenenlere, Türkiye'nin her yerinden ulaşabilecekleri "Alo 183 Aile, Kadın, Çocuk ve Özürlü Sosyal Hizmet Danışma Hattı"nın ve bulundukları yerlere yakın başvurabilecekleri merkezlerin adres ve telefon numaraları verilmiştir.

Verilerin analizi için SPSS 16.0, analiz programı kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. A Grubu Hipotezlerine Ait Bulgular

3.1.1. Cinsiyet ile şiddet ilişkisi

Katılımcılar, sözel ve fiziksel şiddet ortalamaları açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre, erkeklerde fiziksel şiddet ortalaması (Ort.=6.58, ss=3,50), sözel şiddet ortalamasından (Ort.=11.9, ss=5,43) daha düşük bulunmuştur ($t(202)= 9.82, p<.001$) (Bkz. Tablo 3). Dolayısıyla “A1- Diğer şiddet türlerine göre erkeklerin fiziksel şiddet uygulamaya yönelik tutumlarının daha yüksek olması beklenmektedir.” hipotezi desteklenmemiştir. Ancak Tablo 4’teki sonuçlarla karşılaştırıldığında her iki şiddet türünde de erkeklerin ortalaması kadınların ortalamasından daha yüksektir ($t(202)= 9.82, p<.001$).

Tablo 3: Sözel ve Fiziksel Şiddet Ortalama Puanlarının Tekrar Ölçümlü T-Testi Sonuçları

Şiddet Türü	N	X	SS	Sd	T	p
Sözel Şiddet	40	11.90	5.43	39	9.82	.000
Fiziksel Şiddet	40	6.58	3.50			

* $p<.001$

Tablo 4’te belirtildiği üzere kadınlarda sözel şiddet ortalaması (Ort.=7.77, ss=3,18), fiziksel şiddet ortalamasından (Ort.=5.16, ss=2,14) anlamlı olarak yüksektir ($F=43,027; p<.000$). Dolayısıyla “A2- Diğer şiddet türlerine göre kadınların sözel/psikolojik şiddet uygulamaya yönelik tutumlarının daha yüksek olması beklenmektedir.” hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 4: Sözel ve Fiziksel Şiddet Ortalama Puanlarının Tekrar Ölçümlü T-Testi Sonuçları

Şiddet Türü	N	X	SS	Sd	T	p
Sözel Şiddet	203	7.77	3.18	202	12.43	.000
Fiziksel Şiddet	203	5.16	2.14			

*p<.001 (t(202)= 12.43 , p<.001)

3.1.2. İletişim düzeyi ile şiddete tolerans ilişkisi

Katılımcıların iletişim düzeyleri düşük ve yüksek olarak iki gruba ayrılıp sözel ve fiziksel şiddet ortalamaları karşılaştırılmıştır. Sonuçlar Tablo 4'te gösterilmiştir. Buna göre, gruplar arasında şiddete tolerans gösterme açısından anlamlı bir fark bulunmuştur. Yani iletişim düzeyi yüksek olan kişilerin (Ort.=7.95, ss=3,56) iletişim düzeyi düşük olan kişilerin ortalamasına göre (Ort.=9.03, ss=4,28) sözel şiddete toleransı daha düşük bulunmuştur ($t(241)=2.132$, $p < .05$). Ayrıca iletişim düzeyi yüksek olan kişilerin (Ort.=5.08, ss=1,85) iletişim düzeyi düşük olan kişilerin ortalamasına göre (Ort.=5.74, ss=2,99) fiziksel şiddete toleransı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(182)=2.028$, $p < .05$) (Bkz. Tablo 5). Bu doğrultuda “A3- İletişim düzeyi yüksek olan kişilerin iletişim düzeyi düşük olanlara göre şiddete toleransı az olacaktır.” hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 5: İletişim Düzeylerinin Şiddete Tolerans Gösterme ile Karşılaştırılması T-Testi Sonuçları

Şiddet Türü	Grup						t	sd	p
	Düşük			Yüksek					
	M	Ss	n	M	SD	n			
Sözel Şiddet	9.03	4.28	113	7.95	3.56	130	2.132	241	,034
Fiziksel Şiddet	5.74	2.99	113	5.08	1.85	130	2.028	181.552	,044

* p < .05.

3.2. B Grubu Hipotezlerine ait Bulgular (Cinsiyetçilikle ilgili hipotezler)

3.2.1. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum ilişkisi

Tablo 6’da belirtildiği gibi düşmanca cinsiyetçilik ve şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Korelasyon analizi sonucunda düşmanca cinsiyetçilik ile fiziksel şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .251$, $p < .001$). Ayrıca düşmanca cinsiyetçilik ile sözel şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .466$, $p < .001$). Buna bağlı olarak “B1- Düşmanca cinsiyetçilik ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif ilişki olacaktır.” hipotezi desteklenmiştir.

Korumacı cinsiyetçilik ve şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Korelasyon analizi sonucunda, korumacı cinsiyetçilik ile fiziksel şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .267$, $p < .001$). Ayrıca korumacı cinsiyetçilik ile sözel şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .416$, $p < .001$). Ancak korumacı cinsiyetçilik ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında negatif bir ilişki bulunmaması sebebiyle “B2- Korumacı cinsiyetçilik ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında negatif ilişki olacaktır.” hipotezi desteklenmemiştir (Bkz. Tablo 6).

Tablo 6: Korumacı Ve Düşmanca Cinsiyetçilik ile Şiddet Uygulanmasına Yönelik Tutum İlişkisi

	Düşmanca cinsiyetçilik	Korumacı cinsiyetçilik	Sözel şiddet	Fiziksel şiddet
Düşmanca cinsiyetçilik	1		,466**	,251**
Korumacı cinsiyetçilik		1	,416**	,267**
Sözel şiddet			1	,576**
Fiziksel şiddet				1

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır (tek yönlü). (N=243)

3.2.2. Düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik tutumları ile namusa bağlı aile içi şiddete tolerans arasındaki ilişki

Düşmanca cinsiyetçilik ve namusa bağlı aile içi şiddete tolerans arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla uygulanan Pearson Korelasyon analizi sonucunda, düşmanca cinsiyetçilik ile namusa yönelik aile içi şiddete tolerans arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .219$, $p < .001$). Ayrıca korumacı cinsiyetçilik ve namusa bağlı aile içi şiddete tolerans arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla uygulanan Pearson Korelasyon analizi sonucunda, korumacı cinsiyetçilik ile namusa yönelik aile içi şiddete tolerans arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .159$, $p < .001$). Buna bağlı olarak “B3- Düşmanca cinsiyetçilik tutumları ile namusa bağlı aile içi şiddete tolerans arasında pozitif ilişki beklenmektedir” ve “B4- Korumacı cinsiyetçilik tutumları ile namusa bağlı aile içi şiddete tolerans arasında pozitif ilişki beklenmektedir” hipotezleri desteklenmiştir.

3.2.3. Cinsiyetçilik tutumlarına bağlı olarak ayrılmaya yönelik tolerans farkı

İki yönlü varyans analizi sonuçlarına bağlı olarak düşmanca cinsiyetçilik tutumları yüksek olan kadınlarla ($F = 0,709$, $p = 0,401$), korumacı cinsiyetçilik tutumları yüksek olan kadınların ($F = 0,215$, $p = 0,643$) ayrılmaya toleransları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Dolayısıyla “B5- Düşmanca cinsiyetçilik tutumları yüksek olan kadınların, korumacı cinsiyetçilik tutumları yüksek olan kadınlara göre ayrılmaya toleransları daha az olacaktır.” hipotezi desteklenmemiştir.

3.2.4. Cinsiyete bağlı olarak cinsiyetçilik tutumlarının karşılaştırılması

Cinsiyet bakımından düşmanca cinsiyetçilik tutumları karşılaştırılmıştır. Erkeklerin düşmanca cinsiyetçilik tutumu ($Ort. = 1.85$, $ss = 0,36$) kadınların düşmanca cinsiyetçilik tutumu ortalamasına göre ($Ort. = 1.53$, $ss = 0,50$) daha yüksek bulunmuştur ($t(72) = -4.812$, $p < .05$). Dolayısıyla “B6- Kadınlar erkeklere oranla daha az düşmanca cinsiyetçilik tutumlarına sahip olacaklardır.” hipotezi desteklenmiştir (Bkz. Tablo 7).

Cinsiyet ile korumacı cinsiyetçiliğe karşı tutumlar karşılaştırılmıştır. Bu doğrultuda, gruplar arasında korumacı cinsiyetçilik tutumu açısından anlamlı bir fark

bulunmuştur. Ancak kadınların korumacı cinsiyetçilik tutumunun (Ort.=1.55, ss=0,50) erkeklerin korumacı cinsiyetçilik tutumu ortalamasına göre (Ort.=1.73, ss=0,45) daha düşük bulunması sebebiyle “B7- Kadınlar erkeklere oranla daha fazla korumacı cinsiyetçilik tutumlarına sahip olacaklardır.” hipotezi desteklenmemiştir ($t(241) = -2.095, p < .05$) (Bkz. Tablo 7).

Tablo 7 : Cinsiyet ile Düşmanca ve Korumacı Cinsiyetçilik Tutumlarının Karşılaştırılması T-Testi Sonuçları

Tutum Türü	Grup						T	sd	p
	Kadın			Erkek					
	M	Ss	n	M	SD	n			
Düşmanca cinsiyetçilik tutumu	1.53	0.50	203	1.85	0.36	40	-4.812	72.017	,000
Korumacı cinsiyetçilik tutumu	1.55	0.50	203	1.73	0.45	40	-2.095	241	,037

* $p < .05$.

3.3. C Grubu Hipotezlerine ait Bulgular (Demografik değişkenlerle ilgili hipotezler)

3.3.1. Cinsiyete bağlı olarak şiddete toleransın karşılaştırılması

Katılımcıların cinsiyeti ile fiziksel ve sözel şiddete karşı tutumları karşılaştırılmıştır. Sonuçlar Tablo 8’de gösterilmiştir. Kadınların (Ort.=7.77, ss=3,18) erkeklere göre (Ort.=11.9, ss=5,43) sözel şiddete toleransı anlamlı olarak daha az bulunmuştur ($t(241) = -6.560, p < .001$). Ayrıca kadınların (Ort.=5.16, ss=2,14) erkeklere göre (Ort.=6.58, ss=3,58) fiziksel şiddete toleransı anlamlı olarak daha az bulunmuştur ($t(241) = -3.396, p < .001$). Dolayısıyla “C1- Kadınların erkeklere göre şiddete toleransı daha az olacaktır.” hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 8: Cinsiyete Göre Şiddete Toleransın Karşılaştırılması T-Testi Sonuçları

Şiddet Türü	Grup								
	Kadın			Erkek			t	sd	P
	M	Ss	n	M	SD	n			
Sözel Şiddet	7.77	3.18	203	11.9	5.43	40	-6,56	241	,000
Fiziksel Şiddet	5.16	2.14	203	6.58	3.50	40	-3,40	241	,001

*p < .001.

3.3.2. Eğitim düzeyi ile kadına yönelik şiddete tolerans arasındaki ilişki

Katılımcıların eğitim düzeyleri düşük ve yüksek olarak iki gruba ayrılıp sözel ve fiziksel şiddete tolerans ortalamaları açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre, gruplar arasında şiddete toleransları açısından anlamlı bir fark bulunmuştur. Yani eğitim düzeyi düşük olan kişilerin (Ort.=9.70, ss=5,01) eğitim düzeyi yüksek olan kişilere göre (Ort.=7.83, ss=3,11) kadına yönelik sözel şiddete toleransı ($t(241)=3.585$, $p < .05$) ve ayrıca eğitim düzeyi düşük olan kişilerin (Ort.=5.91, ss=3,04) eğitim düzeyi yüksek olan kişilere göre (Ort.=5.13, ss=2,08) kadına yönelik fiziksel şiddete toleransı daha fazla bulunmuştur ($t(241)=2.359$, $p < .05$) (Bkz. Tablo 9). Buna bağlı olarak “C2- Eğitim seviyesi düşük olan kişilerin eğitim seviyesi yüksek olan kişilere göre kadına yönelik şiddete toleransı fazla olacaktır.” hipotezi desteklenmiştir.

Tablo 9: Eğitim Düzeylerinin Şiddete Tolerans ile Karşılaştırılması İçin T-Testi Sonuçları

Şiddet Türü	Grup								
	Eğitim Düşük			Eğitim Yüksek			t	sd	p
	M	Ss	N	M	SD	n			
Sözel Şiddet	9.70	5.01	81	7.83	3.11	162	3.585	241	,000
Fiziksel Şiddet	5.91	3.04	81	5.13	2.08	162	2.359	241	,019

*p < .05.

3.3.3. Gelir düzeyine bağlı olarak aile içi şiddete ve ayrılmaya toleransın karşılaştırılması

Tablo 10’da görüldüğü üzere katılımcıların gelir seviyeleri düşük ve yüksek olarak iki gruba ayrılıp aile içi şiddete tolerans, sözel ve fiziksel şiddete tolerans ortalamaları açısından karşılaştırılmıştır. Gelir seviyesi düşük olan kişilerin (Ort.=5.62, ss=2,78) gelir seviyesi yüksek olan kişilere göre (Ort.=5.03, ss=1,81) aile içi fiziksel şiddete toleransı anlamlı olarak daha fazla bulunmuştur ($t(240,74)=1.987$, $p < .05$). Dolayısıyla “C3- Gelir seviyesi düşük olan kişilerin gelir seviyesi yüksek olan kişilere göre aile içi şiddete toleransı fazla olacaktır.” hipotezi desteklenmiştir. Ancak gelir seviyesi düşük olan kişilere göre (Ort.=8.52, ss=3,93) gelir seviyesi yüksek olan kişilerin (Ort.=8.35, ss=3,96) aile içi sözel şiddete toleransı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(241)=0.319$, $p > .05$).

Tablo 10: Gelir Düzeylerinin Şiddete Tolerans ile Karşılaştırılması İçin T-Testi Sonuçları

Şiddet Türü	Grup								
	Gelir Düşük			Gelir Yüksek			t	sd	p
	M	Ss	n	M	SD	n			
Sözel Şiddet	8.52	3.93	149	8.35	3.96	94	.319	241	,75
Fiziksel Şiddet	5.62	2.78	149	5.03	1.81	94	1.987	240,74	,048

* $p < .05$.

Kadın katılımcılar seçilerek gelir seviyesine göre düşük ve yüksek olarak iki gruba ayrılıp, ayrılmaya tolerans ortalamaları açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre ilgili hipotezin aksi yönde gelir seviyesi düşük olan kadınların (Ort.=14.63, ss=1,73) gelir seviyesi yüksek olan kadınlara göre (Ort.=14.03, ss=2,24) ayrılmaya toleransı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t(201)=2.125$, $p > .05$). “C4-Gelir seviyesi düşük kadınların gelir seviyesi yüksek kadınlara göre ayrılmaya toleransı az olacaktır.” hipotezi gelir seviyesi düşük kadınların ayrılmaya toleransının daha fazla olması sebebiyle desteklenmemiştir.

3.3.4. Yetişilen çevreye bağlı olarak kadınların şiddete ve ayrılmaya toleranslarının karşılaştırılması

Tablo 11’de belirtildiği üzere kadın katılımcılar seçilerek yetiştiği çevreye göre kırsal ve kent olarak iki gruba ayrılıp, sözel ve fiziksel şiddete tolerans ortalamaları açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre, kırsal çevrede yetişen kadınların (Ort.=8.11, ss=3,93) kentte yetişen kadınlara göre (Ort.=7.74, ss=3,10) sözel şiddete toleransı ($t(241)=0.472$, $p > .05$) ve kırsal çevrede yetişen kadınların (Ort.=5.78, ss=3,21) kentte yetişen kadınlara göre (Ort.=5.10, ss=2,01) fiziksel şiddete toleransı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(241)=1.290$, $p > .05$). Dolayısıyla “C5- Kırsal çevrede yetişen kadınların kentsel çevrede yetişen kadınlara göre şiddete yönelik toleransları daha yüksek olacaktır.” hipotezi desteklenmemiştir.

Ayrıca kadın katılımcılar seçilerek yetiştiği çevreye göre kırsal ve kent olarak iki gruba ayrılıp, ayrılmaya tolerans ortalamaları açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre, kırsal çevrede yetişen kadınların (Ort.=14.17, ss=1,47) kentte yetişen kadınlara göre (Ort.=14.43, ss=1,99) ayrılmaya toleransı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t(201)=-.549$, $p > .05$). Buna bağlı olarak “C6- Kırsal çevrede yetişen kadınların kentsel çevrede yetişen kadınlara göre ayrılmaya yönelik toleransları daha düşük olacaktır.” hipotezi desteklenmemiştir (Bkz. Tablo 11).

Tablo 11: Yetiştirildiği Çevreye Göre Kadınların Şiddete ve Ayrılmaya Toleransı ile Karşılaştırılması T-Testi Sonuçları

Şiddet Türü ve Ayrılmaya Tolerans	Grup								
	Kırsal			Kent			t	sd	P
	M	Ss	N	M	ss	n			
Sözel Şiddet	8.11	3.93	18	7.74	3.10	185	.472	201	,638
Fiziksel Şiddet	5.78	3.21	18	5.10	2.01	185	1.290	201	,199
Ayrılmaya Tolerans	14.17	1.47	18	14.43	1.99	185	-.549	201	,583

* $p < .05$.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA, YORUM VE SINIRLILIKLAR

Bu bölümde, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak aile içi şiddetin anlamlandırılmasına yönelik bulgular literatür doğrultusunda tartışılmıştır. Ayrıca anketlerin yanı sıra resim kartlarıyla 3 kadın 3 erkek katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmeler de bu bölümde bulguları destekleyici olarak yer almaktadır. Görüşme için seçilen resim kartları daha çok fiziksel şiddeti vurgulamaktadır.

Araştırmanın bulgularına göre erkeklerde fiziksel şiddete tolerans ortalaması sözel şiddete tolerans ortalamasından daha düşük bulunmuştur. Bu doğrultuda “Diğer şiddet türlerine göre erkeklerin daha çok fiziksel şiddet uygulaması beklenmektedir.” hipotezi desteklenmemiştir. Ancak sözel ve fiziksel olmak üzere her iki şiddet türünde de erkeklerin şiddete tolerans ortalaması kadınların sözel ve fiziksel şiddete tolerans ortalamasından daha yüksektir. Ayrıca kadınlarda sözel şiddete tolerans ortalaması fiziksel şiddete tolerans ortalamasından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur ve hipotez desteklenmiştir. Benzer şekilde 2012 yılında İzmir ilinde 254 erkek ile yapılan çalışmada erkeklerin %37.5’inin eşlerine yönelik fiziksel şiddet ve %93’ünün psikolojik şiddet uyguladığı belirtilmiştir (Dönmez, Günay, Şimşek, 2012).

Analiz sonuçlarına göre “Diğer şiddet türlerine göre erkeklerin daha çok fiziksel şiddet uygulaması beklenmektedir.” hipotezi desteklenmemesine rağmen üç kadın ve üç erkek ile gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda birinci erkek katılımcı, erkeklerin kadınlara göre daha güçlü olduğu için daha çok fiziksel şiddet uyguladığını, diğer şiddet türlerine göre fiziksel şiddetin daha fazla yaşandığını düşündüğünü belirtmiştir. Ayrıca kadının sözel şiddet uygulama sebebinin ancak sabrı taşarsa o şekilde olacağını ifade etmiştir. Yine benzer şekilde ikinci erkek katılımcı resim kartlarını yorumlarken kadının şiddet uyguladığı resim için kadını feminist ve asi olarak gördüğünü, erkeğin şiddet uyguladığı resim için onaylamadığını belirtmiştir. Ancak 23 yıllık evlilikleri süresince eşine şiddet uyguladığını ve eşinin de kendini savunmak için tepki olarak şiddet uyguladığını belirtmiştir. Üçüncü erkek katılımcı resim kartlarını yorumlarken erkeğin fiziksel

şiddet uygulamasına kadının sebep olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Bunu kendi yaşadığı bir örnekle şu şekilde açıklamıştır: “Erkek dışarıda içmiş eve gelmiş kadın mızızlanıyorsa ilk fitili o ateşliyor, nerde kaldın bu saate kadar nerdeydin bak çocuk seni bekliyor falan zaten adamın kafası 1 milyon işte orda fitil ateşlenmiş oluyor o da o kafayla sinirli bir tipse bi tane yapıştırıyor. Sonra hakaretler devam ediyor. Bunların bir çoğunu ben kendi hayatımda da gözlemledim.”. Şiddetin bütün ailelerde olduğunu, kendisinin de eşine fiziksel şiddet uyguladığının kadının fiziksel şiddeti erkeğe tepki olarak kendini koruma amaçlı uyguladığını düşündüğünü belirtti. “Erkekler kadınlara göre daha fazla fiziksel şiddet uygular çünkü erkekte ego var, yaradılış, inançların da etkisi var. genel olarak biz erkeğiz reis biziz hakimiz, kadın ise bize verilmiş bir hediye, bize ait olan bir şey ” şeklindeki inançların da etkili olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla anket sonuçlarında sözel şiddete tolerans fiziksel şiddete toleranstan daha fazla olmasına rağmen görüşmelerin daha kapsamlı ve ayrıntılı olması sebebiyle katılımcıların söylemleri hipotez A1’i destekler niteliktedir. Benzer şekilde üç kadın ile gerçekleştirilen görüşmede birinci ve üçüncü kadın katılımcı fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. İkinci kadın katılımcı ise sözel şiddete maruz kaldığını ama ebeveynlerinin ilişkisinde annesinin çoğu zaman fiziksel şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Birinci kadın katılımcı erkeklerin bütün şiddet türlerini uyguladığını dile getirmiştir. 50 yıllık evliliği boyunca her şeyden mahrumiyet yaşadığını, devlet memuru olarak çalıştığını ve maaşını her zaman eşine verdiğini ifade etmiştir. Ayrıca geçmişte fiziksel ve sözel şiddete maruz kaldığını ve kadınların susmak zorunda olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde üçüncü kadın katılımcı erkeklerin daha çok fiziksel şiddet uyguladığını düşündüğünü, kadının erkek şiddet uyguladığında canı yandığı için tepki olarak şiddet uyguladığını belirtmiştir. Eşinden şiddet gördüğünü, daha çok şiddet uygulamaması için öfkesi geçene kadar beklediğini, hep susmak zorunda kaldığını, kendisinin de o acıyla tepki vermek istediğini ama gücü yetmediği için sözel ve fiziksel şiddet uygulamadığı şeklinde ifade etmiştir. İkinci kadın katılımcı ise resim kartını yorumlarken kendisinin eşinden fiziksel şiddet görmediğini daha çok uyarma maksadıyla sözel şiddete maruz kaldığını, hiçbir şekilde karşılık vermediğini belirtmiştir. Ancak kendisinin ve annesinin babası tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığından bahsetmiştir. Nişanlılık döneminde çok fazla sözel şiddete maruz kaldığını ancak

ailede yaşadığı geçmiş deneyimleri sebebiyle kadınların hep susması gerektiğini, susmadığında şu an ablasının ve yengesinin şiddet gördüğünü, kadının da erkeğin de şiddet uygulamaması gerektiğini düşündüğünü ve ancak erkeklerin kadınlara ve diğer şiddet türlerine göre daha çok fiziksel şiddet uyguladığını belirtmiştir. Babasının annesinin yaptığı yemeği beğenmemesi sebebiyle bile şiddet uyguladığını eklemiştir. Ayrıca Karabük'te yetiştiklerini, yetiştirilme şeklinde ayrılma olmadığını, kadınların hep bir adım geride ve erkeklerin hep daha çok üstün tutulduğu rollere sahip olduklarından bahsetmiştir. Bu bilgiler ışığında kadın ve erkek katılımcıların görüşleri literatürdeki bulgularla da benzer şekildedir. Analiz sonuçları ile görüşme arasındaki fiziksel şiddetin daha fazla olduğu yönündeki farklılığın sebebi olarak kişilerin çoğu zaman şiddet uyguladığını ya da maruz kaldığını ifade etmemesi sebebiyle ankette bu konuda tam olarak doğruyu yansıtmayan cevaplar verebilmiş olmaları göz önünde bulundurulmalıdır.

Ayrıca araştırma bulguları iletişim düzeyi yüksek olan kişilerin iletişim düzeyi düşük olan kişilerin ortalamasına göre sözel şiddete toleransının daha düşük olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, iletişim düzeyi yüksek olan kişilerin iletişim düzeyi düşük olan kişilerin ortalamasına göre fiziksel şiddete toleransı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgularla paralel şekilde iletişim düzeyi yüksek olursa şiddet olmayacağını belirten birinci erkek katılımcı erkeğin de kadını dövmek yerine sorunları konuşarak çözmeleri gerektiğini ve eşiyle iletişimlerini iyi olduğu için 49 yıllık evlilikleri süresince şiddet olmadığını belirtmiştir. Yine diğer erkek katılımcılar da eğitim ve iletişim düzeyi yüksek olursa şiddete toleransın daha az olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Erkek katılımcılarla benzer şekilde birinci kadın katılımcı bu konudaki görüşünü “iletişim düzeyi zayıfsa kadın boyun eğ” şeklinde ifade etmiştir. Yine ikinci ve üçüncü kadın katılımcı iletişim sorunu olanların evliliklerini devam ettirse dahi problemlerin daha fazla olacağını iletişim düzeyi ile şiddete tolerans arasında ilişki olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere analiz sonuçlarıyla da tutarlı bir şekilde erkek ve kadın katılımcılar iletişim düzeyi ile şiddete tolerans arasında ilişki olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu çalışmada elde edilen bir diğer sonuç ise düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik ile fiziksel şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında

pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmasıdır. Ayrıca düşmanca cinsiyetçilik ile sözel şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Korumacı cinsiyetçilik ile sözel şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif bir ilişki bulunması sebebiyle hipotez desteklenmemiştir. Ancak daha çok korumacı cinsiyet rollerine sahip olan birinci erkek katılımcı kadının çiçek gibi olduğunu, şiddet uygulanmaması gerektiğini ve gerekli durumlarda korunması gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Yine analiz sonuçlarıyla tutarlı şekilde düşmanca cinsiyetçi tutumlara sahip olan ve eşine şiddet uygulayan ikinci erkek katılımcı “Eski toplum yapısını atamıyoruz. Modern ve çağdaş olamamamız sebebiyle kadın ikinci sınıf vatandaş olarak devam ediyor.” şeklinde ifade etmiştir. Benzer şekilde üçüncü erkek katılımcı kendi yaşadığı şiddet örneğini “Ben ondan daha kavrayıcı akıllı ve zeki olduğumu düşündüğüm için baskın olduğum olmuştur. Ben evden dışarı çıkmadan önce benden bir şeyler istiyor. Ben de ona hayır bu isteğin şu an için yersiz diyorum. Kapıyı açıyorum işe gideceğim. Çıkarken kapının önüne dayanıp hayır bu benim dediğim olmadan çıkamazsın diyerek engel oluyor. İş inatlaşmaya binince ben onu ittiriyorum ve ses tonum yükseliyor. Apartman merdiveninden inerken o dairenin kapısını çarpıp “Allah senin belanı versin.” diyerek kapıyı çarpınca o apartmanın içinde gümleme sesi, merdivenlerden inen beni bir anda zirveye çıkartıyor ve ben hızla eve geri dönüp sen bana bu hareketi nasıl yaparsın diye şiddet uyguluyorum.” şeklinde olayı anlatırken canlandırma yaparak açıklamıştır. Yine benzer şekilde birinci kadın katılımcı erkeğin daha üstün olduğunu düşünen görüşmeci kadının erkeğe fiziksel şiddet uyguladığı resmi “Allah’tan korkan bir kadın vurmaz, günah.”, erkeğin fiziksel şiddet uyguladığı resmi ise onaylamamasına rağmen “Kadının saygılı olması lazım. Kadın boyun eğmek mecburiyetinde ve çocuğu varsa yuvasını dağıtmak istemez. Kadın suçlu olduğunu için kadını değiştirmek, düzeltmek için erkek şiddet uyguluyor. Dini bir düzenle yuva kurulduysa sevgi, saygı olur.” cümleleriyle açıklamıştır. Ayrıca “Erkeğin elinin kınası, kadının yüzünün karası diyorlar. Bu tarihten beri böyle gelmiş böyle gider.” sözünü eklemiştir. Kendi deneyimini paylaşırken fiziksel şiddet görmesine rağmen eşinin haklı olduğunu belirtmiştir. Örnek olarak “Eşim annelere gitme dedi. Ben gittim. Eve gittiğinde beni bulamadı, tabi kızar adam.” şeklinde dile getirmiştir. Fakat ikinci ve üçüncü erkek katılımcılardan ve birinci kadın katılımcıdan farklı

olarak ikinci kadın katılımcı düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik ile fiziksel şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında ilişki olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Korumacı cinsiyetçiliğe sahip olanların baskı uygulayacağını düşündüğünden bahsetmiştir. Ayrıca kadın cinayeti ile ilgili konuşmak istediğini belirterek; “Hiçbir kadın öldürülmeyi haketmiyor. Özellikle boşanma ile ilgili. Mesela Doğu tarafında erkekler kız kaçırıyor ama kendi kızları kaçırıldığında öldürüyorlar. Erkeklerin eğitilmesi gerekiyor. Eğer o bir insansa kadını da öyle görüp nasıl bir erkek bu sebeple öldüremezse kadını da öldürmemesi gerektiğini bilmesi lazım. Mesela kadının da eşine sadık olması gerekiyor, değilse ayrılması gerekiyor. Ancak erkek aldatıyor. Sonra eve gelip eşini dövüyor, alkol kullanıyor. Babam da bu şekilde yaptı.” cümleleriyle konu ile ilgili düşüncelerini dile getirmiştir. Benzer şekilde üçüncü kadın katılımcı eşinin sürekli kendisini aşağıladığını, sevgi ve saygı göstermediğini, şiddet uyguladığını dile getirmiştir. Görüldüğü üzere düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu yönündeki bulguları yapılan görüşmeler de desteklemiştir. Ayrıca yapılan görüşmeler kadınların da şiddeti meşrulaştırdığı yönündedir. Bunun sebebi olarak daha çok dini ve kültürel faktörler, ataerkillik, öğrenilmiş çaresizlik, düşük ekonomik düzey ön plandadır. Bunların yanı sıra korumacı cinsiyetçilik tutumları ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif ilişki olması korumacı cinsiyetçi rollerin de kadına zarar veren bir tutum olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları ve katılımcıların görüşleri ile benzer olarak Tarhan, Çetin-Gündüz ve Ekşioğlu’nun (2017) 420 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmasına göre sözel şiddete tolerans ile eşitlikçi cinsiyet rolleri arasında negatif, sözel şiddete tolerans ile geleneksel cinsiyet rolleri ve düşmanca cinsiyetçilik arasında pozitif yönde korelasyon bulunmuştur. Yani eşitlikçi cinsiyet rolleri arttıkça evlilikte kadına yönelik sözel şiddete tolerans azalmakta, düşmanca cinsiyetçilik arttıkça sözel şiddete tolerans artmaktadır.

Buna bağlı olarak kadınların hemcinsine karşı şiddet uygulayan erkeği ve fiziksel veya sözel şiddet uygulanmasını desteklemesi Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik ve Sistemi Meşrulaştırma kuramları ile açıklanabilir. Ayrıca cinsiyetçilik ile ilgili

yapılan araştırmalara göre kadınların cinsiyet eşitsizliğinin daha fazla olduğu toplumlarda düşmanca cinsiyetçiliği reddettiği görülürken kadınların korunmaya ihtiyaı olan zayıf varlıklar olduğu inancına bağlı olarak korumacı cinsiyetçiliği daha fazla benimsedikleri belirtilmiştir. Bu da mevcut sistemin değişmemesine hizmet etmektedir (Sakallı-Uğurlu ve Akbaş, 2013).

Dolayısıyla araştırma bulgularına benzer şekilde, literatür ve görüşmeler cinsiyetçi tutumlar ile şiddetin ilişkisi olduğunu desteklemektedir.

Araştırmada elde edilen bilgiler ışığında, düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik ile namusa yönelik aile içi şiddete tolerans arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu konuyla ilgili olarak birinci erkek katılımcı namusun başta geldiğini ancak şiddet yerine ayrılmak gerektiği belirtirken ikinci erkek katılımcı da şiddet uygulanmaması gerektiğini, ilişkinin bitmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Daha fazla düşmanca cinsiyetçi tutumlara sahip olan üçüncü erkek katılımcı ise bulgularla benzer şekilde ataerkil toplum yapısından dolayı kadının daha çok kınandığını düşündüğünü belirtmiştir. Bunu da “Mesela Ahmeti gördüm birahane de çalışıyor demek var, karısı Songül orda çalışıyor dediğinizde daha farklı düşünüyoruz. Gerek toplumun din, gerekse örf ve ananelerden dolayı kadın bir basamak üstte bu konuda. Mesela kamu alanında herhangi bir yerdesin, karşına geldi bir tane eteği düzgün bir bayan oturdu bir de sıfıra sıfır mini etekli bayan oturdu. Niye baktın, niye kestini? diyorlar ama öbürüne niye aynı şekilde bakmıyorsun? Bakan yine bakar o istisna ama kapalı birine iki kişi bakıyorsa mini etekli olana 102 kişi bakıyordur. Sen orda açık açık teşhir yapıyorsun. Çünkü bu insanın fitratında var ve kadın açık veya ıplaksa o insanı uyarır.” şeklinde açıklamıştır. Bu doğrultuda namus kavramı sadece kadına atfedilmesi ve erkeklerin daha çok kadının namusunu koruyan konumunda olmasının şiddeti meşrulaştırdığı söylenbilir.

Kadın katılımcılar da birinci ve ikinci erkek katılımcıların görüşlerine benzer görüşler belirtmiştir. Birinci kadın katılımcı kadın namus adına olumsuz bir şey yaptığında erkeğin şiddet uyguladığını belirtti. Ancak ayrılmalarının daha uygun olduğunu düşündüğünden bahsetmiştir. Dini bir düzenle yuva kurulduysa sevgi, saygı olur.” cümleleriyle açıkladı. Ayrıca “Erkeğin elinin kınası, kadının yüzünün karası diyorlar. Bu tarihten beri böyle gelmiş böyle gider.” sözünü eklemiştir. Yine

benzer şekilde ikinci ve üçüncü kadın katılımcı namus ile korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik arasında ilişki olduğunu desteklemiştir ve kadına şiddet uygulanmaması gerektiğini düşündüklerini dile getirmişlerdir.

Araştırma bulgularına ve katılımcıların görüşlerine benzer olarak Işık ve Sakallı-Uğurlu (2009) namus adına kadına yönelik şiddete karşı olumlu tutumlara sahip olma ve kadınların evlilik öncesi ilişkiye girmemesi gerektiği düşüncesine sahip olma arasında pozitif bir korelasyon bulunduğundan bahsetmişlerdir. Ayrıca erkeklerin kadınlara göre namusa bağlı olarak kadına yönelik şiddet uygulanmasına, cezalandırılması ve öldürülmesine dair daha destekleyici tutumlara sahip olduklarını belirtmişlerdir. Kalav (2012) ise şiddet ve adaletin birbiriyle birlikte anılmasının yani namus gerekçesiyle kadına uygulanan şiddetin meşrulaştırıldığından bahsetmektedir. Ayrıca namus kadınların aleyhine sonuçlanarak, erkeklerin kendi kontrolünde olan kadınların namuslu olmasından şeref duymasını ve kadının utanç içinde olan cinselliğini gizlemesi gerektiği yönünde sonuçlandığını belirtmektedir. Buna örnek olarak toplum içinde erkeğinin elinin kiri olarak adlandırılan namus kavramı kadınlar için yüzünün karası olarak adlandırılmaktadır. Bu bilgiler ışığında düşmanca cinsiyetçilik ve korumacı cinsiyetçilik ile namusa yönelik aile içi şiddete tolerans arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulgusu literatür ve görüşme ile de desteklenmektedir.

Bu araştırmada cinsiyet ile korumacı cinsiyetçilik tutumları karşılaştırıldığında yine erkeklerin kadınlara göre daha fazla korumacı cinsiyetçi tutumlara sahip olduğu bulunmuştur. Ancak hipotez kadınların korumacı cinsiyetçi tutumlarının daha yüksek olması yönünde olduğu için desteklenmemiştir. Ayan (2014) üniversite öğrencileri ile gerçekleştirdiği çalışmada kız öğrencilerde korumacı cinsiyetçilik ve cinsiyetler arası tamamlayıcı farklılaştırma, erkek öğrencilerde ise düşmanca cinsiyetçilik açısından anlamlı bir fark olduğunu bulmuştur. Yani kadınların erkeklere oranla daha fazla korumacı cinsiyetçi tutumlara sahipken daha az düşmanca cinsiyetçi tutumlara sahip olduklarını belirtmektedir. Ancak Erkurt'un çalışmasında (2015) erkeklerin düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik tutumlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (aktaran, Tarhan, Gündüz ve Ekşioğlu, 2017). Benzer olarak Aydan (2015) tarafından gerçekleştirilen

çalışmada sosyal baskınlık yönelimi, düşmanca cinsiyetçi tutumları ve yetkecilik düzeyi yüksek olan erkeklerin evlilikte kadına yönelik şiddete yönelik tutumlarının kadınlara göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Buna bağlı olarak toplumsal cinsiyet rollerinin erkeği üstün kılmaya yönelik olması sebebiyle, erkeklerin üstünlüğünü sürdürmeye yönelik daha fazla cinsiyetçi tutumlara sahip olduğu söylenebilir (aktaran, Tarhan, Gündüz ve Ekşioğlu, 2017). Bu çalışma doğrultusunda kadınların ve erkeklerin fiziksel ve sözel şiddete karşı toleransları karşılaştırıldığında kadınların erkeklere göre sözel ve fiziksel şiddete toleransları daha az bulunmuştur.

Ayrıca düşük ve yüksek olarak iki gruba ayrılan eğitim düzeyleri ile sözel ve fiziksel şiddete tolerans açısından karşılaştırılan katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bir başka deyişle eğitim düzeyi düşük olan kişilerin eğitim düzeyi yüksek olan kişilere göre kadına yönelik sözel ve fiziksel şiddete toleranslarının daha fazla olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Sağlam ve Güngör'ün (2016) belirttiği üzere eğitim düzeyi yüksek olan kadınların düşük eğitim seviyesine sahip kadınlara göre ekonomik olarak eşine bağımlı hissetmediklerini ve daha fazla sosyal ve profesyonel destek kaynağına ulaşabilmeleri sebebiyle ayrılma kararı alma ihtimalinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Bu bulgularla paralel şekilde üçü de düşük eğitim seviyesine sahip olan erkek katılımcılardan ikinci ve üçüncü katılımcı eşine şiddet uyguladığını dile getirmiştir. Birinci erkek katılımcı da eğitim seviyesi ile şiddet arasında ilişki olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Yine üçü de düşük eğitim seviyesine sahip olan kadın katılımcılardan birinci katılımcı kadının boyun eğmesi ve saygılı olması gerektiğini düşündüğünü belirtirken ikinci ve üçüncü kadın katılımcı eğitim düzeyinin şiddete tolerans açısından etkili olduğunu düşünmektedir. Üçüncü kadın katılımcı küçük yaşta evlendiğini, cahil olduğunu, çocuk doğurursa eşinin onu seveceğini ve problemlerinin geçeceğini düşündüğünü dile getirmiştir. Yorumlardan görüldüğü gibi erkekler de kadınlar da benzer şekilde eğitim seviyesi ile şiddete tolerans arasında ilişki olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda yapılan görüşmeler bulgularla ve literatürle benzer şekildedir.

Gelir seviyesi düşük olan kişilerin gelir seviyesi yüksek olan kişilere göre aile içi fiziksel şiddete toleransı daha fazla bulunmuştur. Ancak gelir seviyesi düşük olan

kişilere göre gelir seviyesi yüksek olan kişilerin aile içi sözel şiddete toleransı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak Pakistan’da düşük sosyoekonomik düzeyde olan 176 erkek ile gerçekleştirilen görüşmede katılımcıların %49,4’ü eşlerine fiziksel şiddet uyguladığını ve %94’ü sözel şiddet uyguladığını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar kendilerini tetikleyen olayları ekonomik problemler, eşin tutumu ve söz dinlememesi, kişinin ailesine saygısızlık etmesi ve kendisinin izni olmadan ailesi veya arkadaşlarıyla görüşmesi olarak belirtmişlerdir (Körükçü, Kukulcu ve Öztunalı Kayır, 2012). Buna benzer olarak Sağlam ve Güngör (2016) Türkiye’de yapılan araştırmaların şiddet nedeniyle boşanan kadınların çoğunlukla çalışan kadınlar olduğundan bahsetmektedir (Başbakanlık, 1995; HNEE, 2015). Buna bağlı olarak, kadınların fiziksel şiddete daha az tolerans göstermesinde ayrılık sonrası ekonomik açıdan kendi hayatlarını devam ettirebilecekleri algısına sahip olmalarının etkili olacağı söylenebilir.

Bu konuyla ilgili olarak birinci erkek katılımcı şiddet uygulayanların maddi durumun zayıf olmasıyla bağlantılı olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Benzer şekilde eşine şiddet uygulayan ikinci ve üçüncü erkek katılımcı şiddet uygulamasını tetikleyen şeyin ekonomik nedenler olduğunu ve ekonomik kriz döneminde problem yaşadıklarını belirtmiştir. Görüldüğü üzere erkek katılımcılar da hipotezi destekleyen ifadelerde bulunmuştur. Bu bilgiler ışığında gelir seviyesi düşük olan kişilere göre gelir seviyesi yüksek olan kişilerin aile içi fiziksel şiddete toleransı arasında anlamlı bir fark bulunurken sözel şiddete toleransı arasında anlamlı bir fark bulunamamasının sebebi olarak sözel şiddetin daha yaygın olması, dolayısıyla kişilerin toleransının artmış olması şeklinde düşünülebilir.

Ayrıca bu çalışmada gelir seviyesi düşük olan kadınların gelir seviyesi yüksek olan kadınlara göre ayrılmaya toleransı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ancak “Gelir seviyesi düşük kadınların gelir seviyesi yüksek kadınlara göre ayrılmaya toleransı az olacaktır.” hipotezi gelir seviyesi düşük kadınların ayrılmaya toleransının daha fazla olması sebebiyle desteklenmemiştir. Ancak İçli (1994) düşük, orta ve üst sosyoekonomik düzeye sahip olan 1070 kadın katılımcıdan oluşan araştırmasında şiddete maruz kalan kadınların %78,1’inin bu durumu kabullendiğini, %83’ünün ise evde kalmaya devam ettiğini bulmuştur. Katılımcıların %73,4’ü şiddet karşısında bir

şey yapılamayacağını ve sabredilmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmektedir. Yine başka bir araştırma şiddete maruz kalan kadınların %80 oranında şiddete maruz kaldıklarında pasif bir tutum sergileyerek yapılacak bir şey olmadığına inandıklarını belirtmiştir. Ayrıca eşler arasındaki saldırganlığın işçi ve orta sınıfa oranla ekonomik olarak güçlü kesimde daha az yaşandığından, erkeğin eğitim düzeyi ve gelir seviyesi ile kadının şiddete maruz kalması arasında anlamlı bir ilişki olduğundan bahsetmiştir. Ancak eşler arasında kadının eğitim ve gelir seviyesi açısından erkekten daha güçlü olmasına bağlı olarak aile içi şiddetin yaşanma ihtimalinin artmakta olduğunu da belirtilmiştir. Buna bağlı olarak düşük sosyoekonomik ve eğitim düzeyine sahip kadınların yanı sıra gelir ve eğitim düzeyi yüksek olan kadınların da şiddete maruz kaldığı araştırmalar tarafından desteklenmektedir. Fakat Mor Çatı Kadın Sığınma Evi 1998 yılı araştırmasına göre yüksek gelir düzeyine sahip kadınların hukuki, psikolojik ve sosyal desteğe daha kolay ulaşabilmeleri sebebiyle şiddete maruz kaldıklarında istediklerinde daha kolay ayrıldıkları belirtilmiştir (Page ve İnce, 2008).

Hipotez desteklenmemesine rağmen yapılan görüşmeler doğrultusunda birinci ve üçüncü kadın katılımcının görüşleri de literatürle örtüşerek hipotezi destekler niteliktedir. Gelirini eşine verdiğini belirten birinci kadın katılımcı şiddete maruz kalmasına rağmen ayrılmadığını belirtmiştir. Benzer şekilde üçüncü kadın katılımcı, sözel ve fiziksel şiddet görmesine rağmen çalışmadığı için çocuğunun büyütene kadar beklemeyi düşündüğünü ama daha sonra örgü yapıp para biriktirmeye, kendi ayaklarının üzerinde durabilecek duruma geldiğini düşünmeye başladığını ve bu şekilde ayrılmaya karar verdiğini belirtmiştir.

Araştırmada yetiştirilen çevre ile ilgili kırsal çevrede yetişen kadınların kentte yetişen kadınlara göre sözel şiddete toleransı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ayrıca kırsal çevrede yetişen kadınların kentte yetişen kadınlara göre fiziksel şiddete toleransı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna ek olarak, araştırmada kadın katılımcılar seçilerek yetiştigi çevreye göre kırsal ve kent olarak iki gruba ayrılıp, ayrılmaya tolerans ortalamaları açısından karşılaştırılmıştır. Buna göre, kırsal çevrede yetişen kadınların kentte yetişen kadınlara göre ayrılmaya toleransı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak görüşülen üç kadın da

kırsal bölgede doğup yetiştiğini dile getirmiştir. Bu doğrultuda birinci kadın katılımcı eşinin şiddet uygulamasına rağmen kadının sabretmesi, susması ve saygı göstermesi gerektiğini düşündüğünü belirtmiştir. Yine ikinci kadın katılımcı Karabük'te yetiştiklerini, yetiştirilme şeklinde ayrılma olmadığını, kadınların hep bir adım geride ve erkeklerin hep daha çok üstün tutulduğu rollere sahip olduklarından bahsetmiştir. Konu ile ilgili görüşünü “Bizim orada gelinliğinle girdiysen kefeninle çıkmak zorundasın. Boşanma yok.” şeklinde ifade etmiştir. Üçüncü kadın katılımcı yine aynı şekilde eşinin şiddet uygulamasına rağmen çeşitli sebeplerle uzun yıllar ayrılmadığını belirtmiştir.

Görüşmelerle benzer şekilde Altun'un (2006) Denizli ili kırsalında gerçekleştirdiği çalışmaya göre 409 kadının %47,2'si fiziksel şiddet görmektedir. Buna bağlı olarak kadınlarının şiddet tutumlarının ise şiddet gördükten sonra hiçbir şey olmamış gibi davranarak ve şiddet görmesinden kendini sorumlu tutarak daha çok geleneksel eğilimde olduğu saptanmıştır. Benzer olarak, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2009) araştırmasına göre kadınların %70 oranında şiddet görmelerine rağmen evlerini hiç tek etmediklerini, şiddet durumunda %29.7 oranında polise gideceğini, %16.5 oranında evi terk edeceğini ifade ettiklerini belirtmiştir. Buna bağlı olarak görüşmeler ve literatür de hipotezleri desteklemektedir. Ancak katılımcıların daha çok kentte yetişmesi sebebiyle araştırma bulgularının farklı yönde etkilenmiş olabileceği söylenebilir.

Bu bilgiler ışığında erkeklerin kadınlara göre şiddete toleranslarının daha fazla olduğu, araştırma bulgularında erkeklerin ve kadınların daha çok sözel şiddete toleranslarının fazla olmasına rağmen, resim kartlarıyla yapılan derinlemesine görüşmeler erkeklerin fiziksel şiddet uyguladıkları, kadınların da ikisinin fiziksel şiddete maruz kaldığı, birinin ise ebeveynlerinde gözlemlediğini belirtmesi fiziksel şiddetin de ciddi oranda uyguladığını destekler niteliktedir. Ancak kişilerin genellikle bu tür olayları gizleme eğiliminde olduğu varsayımlarına göre araştırmanın istatistiksel bulgularında, derinlemesine görüşmelere göre daha farklı sonuçlar elde edildiği söylenebilir.

Buna ek olarak araştırma bulguları iletişim düzeyi yüksek olan kişilerin iletişim düzeyi düşük olan kişilere göre, şiddete toleranslarının daha az olduğunu

göstermektedir. Görüşülen katılımcıların görüşleri ve literatür de araştırma bulgularını desteklemektedir. Bu doğrultuda aile içindeki iletişim probleminin ciddi sonuçlara yol açtığı ve aile içi ilişkilere hasar verdiği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca araştırma bulguları düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumların yüksek olması ile şiddet uygulanmasına yönelik tutum arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Yine benzer şekilde araştırma bulguları düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ile namusa yönelik aile içi şiddete tolerans arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yapılan görüşmeler ve literatür araştırma bulgularını desteklemektedir. Bu doğrultuda toplumsal cinsiyet rollerinin erkekleri ön planda tutarken kadınların çoğu zaman şiddete maruz kalmasına, bir çok alanda erkeklerden aşağıda tutulmasına sebep olarak kadının hayatını negatif yönde etkilediği söylenebilir. Ayrıca namus kavramı genel olarak kadın için kullanılmakta erkekler içinse kadınların namusunu koruma olarak ön planda olmaktadır. Bu doğrultuda kadın cinayetlerini meşrulaştırma ve kadına yönelik şiddet uygulanması ya da görüşün benimsenmesi ne yazık ki toplumumuzda cinsiyetçi tutumlara bağlı olarak çok yaygındır. Bunların yanı sıra eğitim düzeyi düşük olan kişilerin eğitim seviyesi yüksek olan kişilere göre sözel ve fiziksel şiddete toleransının daha fazla olduğu, gelir seviyesi düşük olan kişilerin gelir seviyesi yüksek olan kişilere göre sözel şiddet açısından herhangi bir fark bulunamamasına rağmen fiziksel şiddete toleransının daha fazla olduğu araştırma bulguları arasındadır. Yapılan görüşmeler de araştırma bulguları ile paralel şekildedir. Buna bağlı olarak eğitim ve gelir seviyesinin şiddete tolerans ile ilişkisi olduğu söylenebilir.

Ayrıca gelir seviyesi düşük olan kadınların gelir seviyesi yüksek olan kadınlara göre ayrılmaya toleransının daha az olması beklenirken araştırma bulguları daha fazla olduğunu göstermektedir. Ancak yapılan görüşmelerde kadın katılımcıların deneyimleri ve görüşleri gelir seviyesi ile ayrılmaya tolerans arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda toplumun daha çok bilinçlendirilmesi, eğitime daha çok önem verilmesi ve bu tür konuların eğitim müfredatı içerisinde de yer almasının önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca kadınların çoğu şiddet görmesine rağmen geçimini sağlayamayacağını düşünmesi sebebiyle herhangi bir şekilde çözüm aramamakta ve şiddete maruz kalmaya devam etmektedir. Bu doğrultuda kadınların eğitim ve iş alanında desteklenmesinin önemli olduğu söylenebilir. Ayrıca

araştırma bulgularına göre kırsal ya da kentte yetişen kadınlar ile fiziksel ve sözel şiddete toleransı arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak yapılan görüşmeler kırsal çevrede yetişen kadınların  insiyet i tutumların daha çok benimsenmesi sebebiyle şiddete toleranslarının daha fazla olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak düşmanca ve korumacı cinsiyetçi tutumlar, namus kavramı, iletişim seviyesi, eğitim seviyesi, gelir seviyesi ve yetiştirilen çevrenin aile ile şiddet ile ilişkisi yadsınamaz ölçüdedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Sağlıklı bir ilişki düşünüldüğünde önemli olan hiç çatışma çıkmaması değil, ortaya çıkan sorunla ne kadar sağlıklı bir şekilde başa çıkıldığıdır. Bu yüzden şiddet uygulayan bireyin empati kazanmasını sağlamak şarttır. Ayrıca kişinin öfke kontrolü, çatışmayı çözme ve iletişim becerileri konusunda kendisini geliştirmesi, uzman kişilere başvurarak yardım alması faydalı olacaktır.

Şahin'e göre (2010) hukuksal düzenlemelere de bakıldığında kadınların haklarının en çok ihlal edildiği siyaset, evlilik, aile, eğitim gibi konuları ele alan Kadınların İnsan Hakları Bildirisi olarak tanımlanan BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin (CEDAW) özellikle kadın için olduğunun vurgulanması önemlidir. Bu sözleşme kapsamında eşitliğe aykırı tüm kanunların değiştirilmesi, yaptırımcı uygulamalar sağlanması ve cinslerin birbiri üzerinde kurduğu üstünlüğü kaldırmayı hedef alarak, şiddeti pekiştiren gelenek göreneklerin kaldırılması görevi devlete verilmiştir. Ayrıca aile içi şiddeti önlemek amacıyla tecavüzün eşe karşı yapılmasının da suç sayılması, namus cinayetlerinin cezayı indirici değil ağırlaştırıcı neden sayılması, kadın / kız ayrımının kalkması, ailenin korunması gibi Anayasada ve Türk Medeni Kanunu'nda bazı düzenlemeler mevcuttur (Şahin, 2010). Ancak yürürlüğe girmesine rağmen bu kanunun uygulanabilirliği, kadınların ekonomik olarak güçsüz hissedip cesaretlerinin olmaması, iddialarının ciddiye alınmayacağı korkusuyla ve bazen de başvuru yerlerin kendi önyargı ve kanunu yeterince bilmemeleri sebebiyle çoğu zaman düşüktür.

Konunun çeşitli yönleriyle ilgilenen kurumlar şu şekildedir:

- Kadın Danışma Merkezleri ve Kadın Sığınakları
- Kadın Örgütleri
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
- SHÇEK Merkezleri, Aile Danışma Merkezleri ve Toplum Merkezleri

-Aile Mahkemeleri

-Baroların Kadın Hakları Uygulama Merkezleri

-Valilik ve Kaymakamlıklar

-Belediyeler

Ülkemizde 20 Mart 2012’de ailenin korunması ve kadına karşı şiddetin önlenmesine dair kanun çıkarılmıştır. Ancak bu konuya daha çok önem verilmesi gerektiği aşikardır. Şiddet gören kişiye yasal, kurumsal, psikolojik açıdan destek sağlanmalıdır. Bunun yanı sıra, yasal düzenlemeler ve sunulan hizmetler hakkında bilgilendirme sağlanmalıdır. Kampanya düzenlemek de faydalı olacaktır.

Jewkes (2002), aile içi şiddetin çok karmaşık bir konu olduğundan ama kadının ilişkilerde ve toplumda eşit olmayan statüsünün ve çatışmada şiddetin normal karşılanmasının değişmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Ayrıca kadınlara da yetki verilmesinin, çevresel normların değişmesinin ve yoksulluk, alkol kullanımı gibi risk faktörlerinin de azaltılmasının faydalı olacağını belirtmektedir.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının bir insan hakları sorunu olduğu tüm eğitim sürecinde işlenmelidir. Kadınların eğitim ve çalışma yaşamındaki karşılaştığı engellerin kaldırılması desteklenmelidir. Türkiye’de toplumsal cinsiyet rollerine bağlı bazı değerlerin değişmesi ve bu konuda en kısa zamanda gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Bu durum hem toplumumuz açısından hem de sağlıklı bireylerin yetişmesi ve kadınların daha fazla mağdur olmaması açısından önem teşkil etmektedir. Şiddetle mücadele için konuyla ilgili farkındalık oluşturma ve bireyleri bilgilendirerek düşünce yapılarını değiştirmek, yasal düzenlemelerin yapılması, şiddete maruz kalanların güçlendirilmesi ve koruyucu hizmetlerin sunulması faydalı olacaktır. Ancak bunu sağlamak için birçok kuruluşun ortak bir şekilde çalışması uygun olacaktır.

Araştırmanın katılımcı grubu genişletilerek daha sağlıklı sonuçların elde edilmesi mümkün olabilir. Erkek katılımcıların artırılması araştırmanın sonuçlarını

etkileyebilir. Bu çalışmada araştırma tasarımında olan kısıtlamalar nedeniyle bazı sınırlılıklar mevcuttur, örneğin ölçeklerin katılımcıların öz bildirimine dayalı testler olması ve ölçeklerin doldurulmasında ne kadar gerçekçi olduklarının kontrol edilememesi gibi. Ayrıca yapılan görüşmeler doğrultusunda dini ve kültürel faktörlerin incelenmesinin gelecek araştırmalar için faydalı olacağı söylenebilir. Korumacı cinsiyetçilik ile cinsiyet ilişkisini etkileyen ara değişkenlerin incelenmesi gelecek araştırmalar için önemli olabilir. Öte yandan üç kadın üç erkek olmak üzere altı katılımcıyla yapılan derinlemesine görüşmeler, bu eksikliği bir nebze olsa kapatmaya yönelik bir teşebbüs olmuştur ve araştırmanın bulgularını zenginleştirmiştir.

Araştırmada düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik tutumları ile aile içi şiddet arasında anlamlı bir ilişkisi olduğu bulunmuştur. Görüşme esnasında üçüncü erkek katılımcı bütün erkeklerin kadınlara şiddet uyguladığını, uygulamadığını söyleyenlerin de gizlediğini düşündüğünü belirtmektedir. Bu doğrultuda aile içi şiddetle ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili farkındalık kazandırmaya yönelik çalışmalar artırılabilir. Yine benzer şekilde toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak aile kavramına yönelik çalışmalarda bireylerin öncelikle kendi davranışlarını tanımlamaları, bunun eşlerinin/birlikte olduğu kişilerin davranış ve tutumlarını nasıl yönlendirdiğini görmeleri ve farkındalıklarının artması hedeflenebilir. Ayrıca araştırma bulgularında iletişim ile şiddete tolerans arasındaki ilişki göz önünde bulundurularak evli/birlikteliği olan kişilere “doğru iletişim kurma becerileri, öfke kontrolü, çatışma yönetimi eğitimi” gibi müdahaleler daha sık yapılabilir. Kadınların daha çok fiziksel ve sözel şiddete maruz kalmaları göz önünde bulundurularak şiddet durumunda ne yapması gerektiğini, kaçış ve güvenlik planı şeklinde bilgilendirme çalışmaları yapılması ve cinsiyetçi tutumlar ile ilgili farkındalık çalışmaları faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- AÇIKEL, S.: 2009 Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınmaevi Önlemi: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ALPTEKİN, D.: 2014 “Çelişik Duygularla Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı Sorgusu: Üniversite Gençliğinin Cinsiyet Algısına Dair Bir Araştırma”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 32, 203-211.
- ALTINAY, A., Y. ARAT: 2008 **Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet**, İstanbul, Punto Yayınları.
- ALTUN, M.: 2006 Denizli İli Kırsalında Bir Sağlık Ocağı Bölgesinde 15-49 Yaş Evli Kadınların Fiziksel Şiddet Görme Durumları ve Kadınların Şiddete İlişkin Tutumları, Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale, Pamukkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Pamukkale.
- AYAN, S.: 2007 “Aile İçinde Şiddete Uğrayan Çocukların Saldırganlık Eğilimleri” **Anatolian Journal of Psychiatry**, 8, 206-214.
- AYAN, S.: 2007 “Cinsiyetçilik: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik”, **Cumhuriyet Tıp Dergisi**, 36, 147-156.
- BANDURA, A.: 1977 **Social Learning Theory**, New York City, General Learning Press.
- BAŞBAKANLIK
İNSAN HAKLARI
BAKANLIĞI: 2008 Töre ve Namus Cinayetleri Raporu.
- BEM, S.L.: 1981 “Gender Schema Theory: A Cognitive Account of Sex Typing”, **Psychological Review**, 88/4, 354-364.
- BEM, S.L.: 1983 “Gender Schema Theory and Its Implications for Child Development: Raising GenderAschematic Children in a Gender-Schematic Society”, **The University of Chicago Press**, 8/4, 598-616.

- BERRY, D.S.: 1991 "Accuracy in Social Perception: Contributions of Facial and Vocal Information", **Journal of Personality and Social Psychology**, 61/2, 298-307.
- BRIERE, J.: 1987 "Predicting Self-reported Likelihood of Battering: Attitudes and Childhood Experiences", **Journal of Research in Personality**, 21, 61-69.
- BURR, V.: 2002 **Gender and Social Psychology: Psychology Focus**, London, Taylor and Francis e-Library.
- BUSS, D.M., D.P. SCHMITT: 1993 "Sexual Strategies Theory: An Evolutionary Perspective on Human Mating", **Psychological Review**, 100/2, 204-232.
- BUSSEY, K., A. BANDURA: 1999 "Social Cognitive Theory of Gender Development and Differentiation", **Psychological Review**, 106/4, 676-713.
- CEDAW: 1993 United Nations Convention On The Elimination Of All Forms of Discrimination Against Women (Kadınlara karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi) 85th Plenary Meeting, 48/104.
- CESUR, S.: 2003 Morality Conceptions Within a Group of Turkish Adults. "29th Annual Conference Association for Moral Education"de sunulmuş poster, Jagiellonian University, Krakow, Poland.
- DEAUX, K., B. MAJOR: 1987 "Putting Gender Into Context: An Interactive Model of Gender-Related Behavior", **Psychological Review**, 94/3, 369-389.
- DİNÇ-KAHRAMAN, S.: 2010 "Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi**, 3/1, 30-35.
- DÖKMEN, Z.Y.: 2009 **Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- DÖNMEZ, G., T. GÜNAY, H. ŞİMŞEK: 2012 "Evli erkeklerde eşlerine yönelik şiddet ve ilişkili etmenler", **Türkiye Halk Sağlığı Dergisi**, 10/3, 151-159.

- EAGLY, A.H.: 1983 “Gender and Social Influence: A Social Psychological Analysis”, **American Psychologist**, 971-981.
- EAGLY, A.H., V.J. STEFFEN: 1984 “Gender Stereotypes Stem From the Distribution of Women and Men Into Social Roles”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 46/4,735-754.
- EFE, Ş., S. AYAZ: 2010 “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı”, **Anadolu Psikiyatri Dergisi**, 11, 23-29.
- ERSOY, E.:2009 “Cinsiyet Kültürü İçerisindeki Kadın ve Erkek Kimliği (Malatya Örneği)”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19/2, 209-230.
- ERSOY, M., H. TOPÇU-ERSOY: 2011 İlişki Değerlendirme Anketi (İLDA).
- FREUD, S.: 1969 Feminity: New Introductory Lectures on Psycho-Analysis (1933), Lecture III.
- GLICK, P., S.T. FISKE: 1996 “The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism”, **J Pers Soc Psychol**, 70, 491-512.
- GLICK, P., S.T. FISKE: 1997 “Hostile and Benevolent Sexism, Measuring Ambivalent Sexist Attitudes Toward Women”, **Psychology of women quarterly**, 21, 119-35.
- GLICK, P., N. SAKALLI-UĞURLU, M.C. FERREIRA, M.A. DE SOUZA: 2002 “Ambivalent Sexism and Attitudes Toward Wife Abuse in Turkey and Brazil”, **Psychology of Women Quarterly**, 26/4, 291-296.
- GÜLER, N., H. TEL, F. TUNCAY: 2005 “Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı”, **C. Ü. Tıp Fakültesi Dergisi**, 27/2, 51-56.
- GÜRSES, İ.: 2005 “Önyargının Nedenleri”, **Uludağ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 14/1, 143-160.
- HÜRİYET GAZETESİ: 2017’de Türkiye Geneline 171 Kadın Öldürüldü. doi: 15.06.2017 <http://www.hurriyet.com.tr/serpil-donmez-2017de-turkiye-geneline-171-k-40491400>
- IŞIK, R., N. SAKALLI- “Namusa ve Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete

- UĞURLU: 2009 İlişkin Tutumlar Ölçeklerinin Öğrenci Örneklemiyle Geliştirilmesi”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 12/24, 16-24.
- İBLİOĞLU, A.O.: 2012 “Aile İçi Şiddet”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 4/2, 204-222.
- İÇLİ, T.G.: 1994 “Aile İçi Şiddet: Ankara-İstanbul ve İzmir Örneği”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 11/1-2, 7-20.
- İMANÇER, D., A. İMANÇER: 2002 “Televizyon Reklamlarında Kadın Sunumuna Özgü Klişeler”, **İletişim**, 15, 1-21.
- JEWKES, R.: 2002 “Intimate Partner Violence: Causes and Prevention”, **The Lancet**, 359, 1423-1429.
- KADIN DAYANIŞMA VAKFI: 2005 Aile İçinde Kadına Yönelik Şiddet Elkitabı. Ankara.
- KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: 2009 **Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması- 2008**, Ankara: KGSM Yayınları.
- KAHRAMAN, S.D.: 2010 “Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Görüşleri: Kadınların Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Yönelik Görüşlerinin Belirlenmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi**, 3/1, 30-35.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 1990 **İnsan Aile Kültür**, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- KALAV, A.:2012 “Namus ve Toplumsal Cinsiyet”, **Mediterranean Journal of Humanities**, 2, 149-161.
- KAPADIA-KUNDU, N., M. KHALE, S. UPADHAYE, D. CHAVAN: 2007 “Whose Mistake? Gender Roles and Physical Violence Among Young Married Women”, **Economic and Political Weekly**, 42/44, 71-78.
- KİTİŞ, Y., S. BİLGİCİ: 2007 “Bir Aile İçi Şiddet Olgusu; Sır Tutma İlkesi ile Şiddeti İhbar Etme Yükümlülüğü Arasındaki Etik İkilem”, **Aile ve Toplum**, 9/3, 7-11.
- KOCACIK, F.: 2001 “Şiddet Olgusu Üzerine”, **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2/1, 1-7.

- KÖRÜKCÜ, Ö., K. “Kadına Yönelik Şiddetin Sonlanmasında Erkek KUKULU, G. İşbirliği”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, 4/11, ÖZTUNALI-KAYIR: 396-413. 2012
- LEVE, L., B.I. FAGOT: “Gender-Role Socialization and Discipline Processes in One- and Two-Parent Families”, **Sex Roles**, 36/1/2, 1-21. 1997
- LEUNG, A.K., D. “Within and Between Culture Variation: Individual COHEN: 2011 Differences and the Cultural Logic of Honor, Face, and Dignity Cultures”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 100, 507-526.
- MARTIN, C.L., C.F. “A Schematic Processing Model of Sex Typing and HALVERSON: 1981 Stereotyping in Children”, **Child Development**, 52/4, 1119-1134.
- ÖZDEMİR, M.: 2010 “Türkiye’deki Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet ve Sunumu”, **Milli Folklor**, 22/88, 101-111.
- ÖZMEN-KAYMAK, S.: “Aile İçinde Öfke ve Saldırganlığın Yansımaları”, 2004 **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, 37/2, 27-39.
- ÖZTUNALI-KAYIR, G.: 2015 “Sosyolojik Değerlendirme: LGBT Bireyler Açısından Cinsiyet Kimlikleri Meselesi”, **Eğitim Bilim Toplum Dergisi**, 13/51, 73-97.
- ÖZYURT, B.C., A. “Manisa’da Kırsal Bir Bölgedeki 15-49 Yaş Evli DEVECİ: 2011 Kadınlarda Depresif Belirti Yaygınlığı ve Aile İçi Şiddetle İlişkisi”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, 22/1, 10-16.
- PAGE, A.Z., M. İNCE: “Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme”, **Türk 2008 Psikoloji Yazıları**, 11/22, 81-94.
- SAĞLAM, P., H. “Eşinden Fiziksel Şiddet Görmüş Kadınlarda Ayrılma GÜNGÖR: 2016 Kararıyla İlişkili Faktörler”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 9/46, 446-455.
- SAKALLI-UĞURLU, N.: 2001 “Beliefs About Wife Beating Among Turkish College Students: The Effects of Patriarchy, Sexism, and Sex Difference”, **Sex Roles**, 44/9-10, 599-611.

- SAKALLI-UĞURLU, N.: 2002 “Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, **Türk Psikoloji Dergisi**, 17, 47-58.
- SAKALLI-UĞURLU, N., G. AKBAŞ: 2013 “Namus Kùltürlerinde “Namus” ve “Namus Adına Kadına Şiddet”: Sosyal Psikolojik Açıklamalar”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 16/32, 76-91.
- SAKALLI-UĞURLU, N., B. BEYDOĞAN: 2002 “Turkish College Students’ Attitudes Toward Women Managers: The Effects of Patriarchy, Sexism, and Gender Differences”, **The Journal of Psychology**, 136/6, 647–656.
- SAKALLI-UĞURLU, N., F. CURUN: 2001 “Romantik İlişkilerle İlgili Kalıpyargılara Karşı Tutumlar (Attitudes Toward Sereotypes About Romantic Relationship)”, **Tecrübi Psikoloji Çalışmaları**, 22, 31-45.
- SAKALLI-UĞURLU, N., S. ULU: 2003 “Evlilikte Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar: Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Yaş, Eğitim ve Gelir Düzeyinin Etkileri”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 6, 53-65.
- SEV’ER, A., G. YURDAKUL: 2001 “Culture of Honor, Culture of Change: A Feminist Analysis of Honor Killings in Rural Turkey”, **Violence Against Women**, 7/9, 964-998.
- SMUTS, B.: 1995 “The Evolutionary Origins of Patriarchy”, **Human Nature**, 6/1, 1-32.
- ŞAHİN, A.G.: 2010 Aile İçi Şiddet Kavramı ve Aile İçi Şiddetin Uluslararası ve Ulusal Hukuki Belgelerdeki Düzenlemesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ŞENDİL, G.: 2003 “Çocukların Evlilik Çatışmasını Algılayışı”, **İ. Ü. Psikoloji Çalışmaları**, 23, 113-145.
- ŞENOL, D., S. YILDIZ: 2013 **Kadına Yönelik Şiddet Algısı -Kadın ve Erkek Bakış Açılıyla**, Ankara, Mutlu Çocuklar Derneği Yayınları.
- ŞENOL, D., S. YILDIZ: **Bir Kentleşme Sorunu Olarak Gecekondularda Yaşanan Aile İçi Şiddet ve Kadın**. Ankara İli,

- 2011 **Çankaya İlçesi, Yıldız Örneği, (ICANAS) Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi. Çevre, Kentleşme Sorunları ve Çözümleri Bildiriler Kitabı, Cilt II., 841-851.**
- TARHAN, S., H. “Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik, Toplumsal Cinsiyet ve ÇETİN-GÜNDÜZ, S. Evlilikte Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar”, EKŞİOĞLU: 2017 **Journal of Human Sciences, 14/2, 1894-1908.**
- T.C. BAŞBAKANLIK Hanehalkı işgücü araştırması. **Türkiye İstatistik TÜRKiYE İSTATİSTİK Kurumu Haber Bülteni, 201.** KURUMU: 2006
- TERZİOĞLU, F., L. “Kadının Toplumsal Cinsiyet Rolünün Liderlik TAŞKIN: 2008 Davranışlarına ve Hemşirelik Mesleğine Yansımaları”, **Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 12/2.**
- TJADEN, P., N. Full Report of the Prevalence, Incidence, and THOENNES: 2000 Consequences of Violence Against Women: Findings from the National Violence Against Women Survey. Research Report. Washington, DC, and Atlanta, GA: U.S. Department of Justice, National Institute of Justice, and U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention.
- TOKSÖZ, G.: 2005 “Küreselleşme ve Kadın Emeğinin Göçü”, **Türk-İş Dergisi, 366.**
- TUNÇ, A.İ.: 2009 “Kız Çocuklarının Okula Gitmeme Nedenleri Van İli Örneği. **Eğitim Fakültesi Dergisi, 1/1, 237-269.**
- VAHİP, I., Ö. “Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız”, **Türk DOĞANAVŞARGİL: Psikiyatri Dergisi, 17/2, 107-114.** 2006
- VANDELLO, J.A., D. “Male Honor and Female Fidelity: Implicit Cultural COHEN: 2003 Scripts That Perpetuate Domestic Violence”, **Journal of Personality and Social Psychology, 84, 997-1010.**
- YETİM, D., E.M. “Aile Hekimliğinde Kadına Yönelik Şiddete ŞAHİN: 2008 Yaklaşım”, **Aile Hekimliği Dergisi, 2/2, 48-53.**
- YILMAZ, R.A.: 2007 “Reklamlarda Toplumsal Cinsiyet Kavramı: 1960-1990 Yılları Arası Milliyet Gazetesi Reklamlarına

Yönelik Bir İçerik Analizi”, **Selçuk İletişim**, 4 /4, 143-155.

WHO: 1998

“World Report on Violence and Health”, **Geneva**.

EKLER

Ek.1. Gönüllü Katılım Formu

Değerli Katılımcı,

Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Sosyal Psikoloji Yüksek Lisans Programı öğrencilerinden Bahar Işık tarafından, Prof. Dr. Sevim Cesur danışmanlığında bitirme tezi kapsamında yürütülmektedir.

Bu çalışma 18-60 yaş arası evli/birlikte yaşayan katılımcıları içerecektir. Toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak aile ilişkilerinin incelenmesini amaçlamaktadır. Anketleri doldurmanız yaklaşık olarak 15-20 dakika sürecektir.

Katılımcı olarak kimlik bilgileriniz gizli tutulacaktır. Bu çalışmaya toplam 150 kişi katılacak ve araştırmadan elde edilen bilgiler sadece araştırmacı tarafından toplu bir şekilde değerlendirilecektir.

Anketler, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek soruları içermemektedir. Bu çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır ve çalışmanın herhangi bir evresinde gerekçe göstermeksizin çalışmadan ayrılabilirsiniz.

Çalışma ile ilgili sorularınız olursa Bahar Işık'a psikolog.bahar@gmail.com e-posta adresinden ulaşabilirsiniz.

Değerli katılımınız için teşekkür ederim.

Ek. 2. Demografik Bilgi Formu

Cinsiyet () Kadın () Erkek

Doğum yeriniz (İl olarak):

Doğum tarihi (gün/ay/yıl):/...../19....

Medeni durumunuz:

() Evliyim () Yakın bir ilişkim ya da tanımaya çalıştığım biri var

Halen yaşadığınız sosyal çevre: () Kent () Kırsal

Yetiştirdiğiniz sosyal çevre: () Kent () Kırsal Bölge
..... Şehir

Mesleğiniz:

Eğitim düzeyinizi belirtiniz:

() Okul bitirmedim, okuma yazma bilirim () İlkokul mezunu

() Ortaokul mezunu () Lise devam ediyor () Lise mezunu

() Üniversite / Yüksek okul devam ediyor () Üniversite / Yüksek okul mezunu

() Lisansüstü devam ediyor () Lisansüstü mezunu

Aylık geliriniz:

Ekonomik seviyeniz: Çok düşük ___ Düşük ___ Orta ___ Yüksek ___

Kendinize ait eviniz var mı?

() Evet () Hayır

Kendinize ait arabanız var mı? () Evet () Hayır

Eşinizle/partnerinizle ne kadar zamandır birliktesiniz?

() 0-3 ay () 4-6 ay () 7-12 ay () 1-2 yıl () 3-5 yıl

() 6-10 yıl () 11-20 yıl () 21-30 yıl () 30 yıldan uzun süredir

Eşinizi/partnerinizi ne kadar zamandır tanıyorsunuz?

() 0-3 ay () 4-6 ay () 7-12 ay () 1-2 yıl () 3-5 yıl

() 6-10 yıl () 11-20 yıl () 21-30 yıl () 30 yıldan uzun süredir

Bu kaçınıcı evliliğiniz/birlikteliğiniz?

() İlk () İkinci () Üçüncü () Dört ya da daha fazla

Çocuğunuz var mı ? () Evet () Hayır Evet ise: Kaç çocuğunuz var
?.....

Ek. 3. İlişki Değerlendirme Anketi (İLDA) ve Namus Adına Kadına Uygulanan Şiddete Yönelik Tutumlar Ölçeği (NKUŞTÖ)’nden Alınan Sorular

Aşağıdaki soruların hepsini şu andaki evliliğinizi/birlikteliğinizi düşünerek cevaplayınız. Aşağıda bireylerin eşleriyle/partneriyle olan ilişkilerini tanımlayan bazı cümleler verilmiştir. Bu cümlelerin size ya da ilişkinize ne ölçüde uyduğunu şıklardan yalnızca birini seçerek belirtiniz.

1. Olumlu ve olumsuz duygularımızı birbirimizle paylaşabiliyoruz. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

2. Eşim/partnerim iyi bir dinleyicidir. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

3. Düşüncelerimizi ve tercihlerimizi birbirimizle konuşabiliriz. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

4. Sıklıkla küçük meseleleri büyük bir mesele haline getiriyoruz. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

5. Sorunları çözme yollarımız birbirinden farklı. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

6. Eşimle/partnerimle aşağılayıcı biçimde konuştuğum olur. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle ()
Her zaman ()

7. Tartışma sırasında saygısızca konuştuğum olur. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle ()
Her zaman ()

8. Eşim/partnerim şikayet ettiğinde bana haksızlık yaptığını ya da saldırdığını hissedirim. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

9. Eşimin/partnerimin kontrolü kaybettiğini hissettiğimde onu sakinleştirmek için çaba harcarım. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

10. Eşim/partnerim cinsel ihtiyaçlarıma karşı duyarlı davranır. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

11. Eşimle/partnerimle cinsel yakınlaşmadan kaçınırım. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış 12. Eşimin/partnerimin cinsel yaklaşma esnasında bana çok kaba davrandığını düşünüyorum. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle () Her zaman ()

13. Ekonomik nedenlerle ilgili sorun yaşarsınız. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle () Her zaman () 14. Paramı nasıl ve nereye harcadığımı konusunda eşimle/partnerimle anlaşamam. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle () Her zaman ()

15. Namusun korunması için gerekirse kadına sözel şiddet uygulanabilir. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

16. Sorunlarımızı kolayca konuşabiliriz. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

17. Eşim/partnerim beni gerçekten anlıyor. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

18. Gerekli olduğu zaman uzlaşma sağlayabiliriz. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

19. Sorunu sakın bir şekilde tartışırım. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

20. Sorunu eşimin/partnerimin bakış açısından görmeye çalışırım. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

21. Bir şeyleri fırlatır ya da kırıp dökerim. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

22. Eşimi/partnerimi dövmekle ya da fiziksel şiddet uygulamakla tehdit ederim. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle ()
Her zaman ()

23. Eşimi/partnerimi çekiştirir ve güç kullanarak (dövmeden ya da vurmadan) hırpalarım. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle ()
Her zaman ()

24. Tartışma sırasında kontrolümü kaybeder ve mantıklı düşünemem. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

25. Tartışmanın sertleştiğini fark eder ve kendimi sakinleştirmeye çalışırım. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

26. Eşim/partnerim tartışma sırasında yüksek sesle bağırarak hakaret içeren kelimeler kullanır. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle ()
Her zaman ()

27. Yüksek sesle bağırarak ikna etmeye çalışırım. a) Kesinlikle doğru b) Doğru
c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

28. Kapıyı vurup çıkarım. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

29. Herhangi bir alet kullanmadan eşime/partnerime vururum. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle ()
Her zaman ()

30. Eşimin/partnerimin tartışma sırasında vurduğu olur. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle ()
Her zaman ()

31. Ben istediğimde eşim/partnerim cinsel yakınlaşmadan kaçınır. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

32. Tek eşliliğin benim için uygun olmadığını düşünüyorum. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış
33. Eşim/partnerim cinsel ilişki istemiyorsa onu zorlamam. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış
34. Eşimin/partnerimin para harcama konusunda daha dikkatli davranması gerektiğini düşünüyorum a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış
35. Eşlerden/partnerlerden birinin çalışmıyor olması evde sorunlara yol açar. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış
36. “Namus” adı altında kadınlara şiddet uygulanmasına karşıyım. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış
37. Çatışmaya neden olabilecek meseleleri göz ardı ederiz. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış
38. Cinsellikle ilgili konularda eşimle/partnerimle rahat konuşabilirim. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış
39. Kırıldığımda eşime/partnerime belli edebilirim. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış
40. Eşim/partnerim tartışma sırasında beni hırpalar. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış
41. Eşimin/partnerimin benimle aşağılayıcı biçimde konuştuğu olur. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle ()
Her zaman ()

42. Eşimin/partnerimin beni aldatıyor olabileceğinden endişeleniyorum. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

43. Cinsel ilişki bir zevk olduğu kadar eşler/partnerler için aynı zamanda bir görevdir. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

44. Eşim/partnerim bana ev işleriyle ilgili olarak baskı yapar. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle ()
Her zaman ()

45. Eşimi/partnerimi bir çok yönden değiştirmeye çalışıyorum. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

46. Eşimin/partnerimin çekiştirip ve güç kullanarak (dövmeden ya da vurmadan) hırpaladığı olur. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

47. Eşim/partnerim cinsel ilişki istemiyorsa onu zorlarım. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Hangi sıklıkla? Hiçbir zaman () Nadiren () Bazen () Genellikle ()
Her zaman ()

48. Erkek akrabaların “namus” adına kadına şiddet uygulaması beni rahatsız eder. a) Kesinlikle doğru b) Doğru c) Kısmen doğru d) Yanlış e) Kesinlikle yanlış

Ek. 4. Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kısmen Karşıyım	Karşıyım	Tamamen Karşıyım
1-Ne kadar başarılı olursa olsun bir kadının sevgisine sahip olmadıkça bir erkek gerçek anlamda bütün bir insan olamaz.	6	5	4	3	2	1
2- Gerçekte birçok kadın “eşitlik” arıyoruz maskesi altında işe alınmalarda kendilerinin kayırılması gibi özel muameleler arıyorlar.	6	5	4	3	2	1
3-Bir felaket durumunda kadınlar erkeklerden önce kurtarılmalıdır.	6	5	4	3	2	1
4-Birçok kadın masum söz veya davranışları cinsel ayrımcılık olarak yorumlamaktadır.	6	5	4	3	2	1
5-Kadınlar çok çabuk alınırlar.	6	5	4	3	2	1
6-Karşı cinsten biri ile romantik ilişki olmaksızın insanlar hayatta gerçekten mutlu olamazlar.	6	5	4	3	2	1
7-Feministler gerçekte kadınların erkeklerden daha fazla güce sahip olmalarını istemektedirler.	6	5	4	3	2	1
8-Birçok kadın çok az erkekte olan bir saflığa sahiptir.	6	5	4	3	2	1
9-Kadınlar erkekler tarafından el üstünde tutulmalı ve korunmalıdır.	6	5	4	3	2	1
10-Birçok kadın erkeklerin kendileri için yaptıklarına tamamen minnettar olmamaktadırlar.	6	5	4	3	2	1
11-Kadınlar erkekler üzerinde kontrolü sağlayarak güç kazanmak hevesindedir.	6	5	4	3	2	1
12-Her erkeğin hayatında hayran olduğu bir kadın olmalıdır.	6	5	4	3	2	1

13-Erkekler kadınsız eksiktirler.	6	5	4	3	2	1
14-Kadınlar işyerlerindeki problemleri abartmaktadırlar.	6	5	4	3	2	1
15- Bir kadın bir erkeğin bağlılığını kazandıktan sonra genellikle erkeğe sıkı, bir yular takmaya çalışır.	6	5	4	3	2	1
16-Adaletli bir yarışmada kadınlar erkeklerle karşı kaybettikleri zaman tipik olarak kendilerinin ayrımcılığa maruz kaldıklarından yakınır.	6	5	4	3	2	1
17-İyi bir kadın erkeği tarafından yüceltilmelidir.	6	5	4	3	2	1
18-Erkekler cinsel yönden yaklaşılabılır olduklarını gösterircesine şakalar yapıp daha sonra erkeklerin tekliflerini reddetmekten zevk alan birçok kadın vardır.	6	5	4	3	2	1
19-Kadınlar erkeklerden daha yüksek ahlaki duyarlılığa sahip olma eğilimindedirler.	6	5	4	3	2	1
20-Erkekler hayatlarındaki kadın için mali yardım sağlamak için kendi rahatlarını gönüllü olarak feda etmelidirler.	6	5	4	3	2	1
21-Feministler erkekler makul olmayan istekler sunmaktadırlar.	6	5	4	3	2	1
22-Kadınlar erkeklerden daha ince bir kültür anlayışına ve zevkine sahiptirler.	6	5	4	3	2	1

Ek. 5. Evlilikte Kadına Yönelik Şiddete İlişkin Tutumlar Ölçeği

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Kısmen Karşıyım	Karşıyım	Tamamen Karşıyım
1-Kadınların kocaları tarafından azarlanması o kadar kötü bir şey değildir.	6	5	4	3	2	1
2-Kadın, eğer kocası kendisine vurursa evi terk etmelidir.	6	5	4	3	2	1
3-Eş dayağına karşıyım.	6	5	4	3	2	1
4--Erkeğin eşine karşı sözel şiddet göstermesinde kötü bir yan görmüyorum.	6	5	4	3	2	1
5-Eğer erkek karısına vurur ise tutuklanmalıdır.	6	5	4	3	2	1
6-Erkek karısına vurmakta hiçbir zaman haklı çıkartılamaz.	6	5	4	3	2	1
7-Kadın hatalar yaptığında kocası onu azarlayıp, kızabilmelidir.	6	5	4	3	2	1
8-Kocanın azarlaması, bağırması boşanma nedeni olmalıdır.	6	5	4	3	2	1
9-Bir erkeğin aile içinde şiddet göstermesi hiç bir özür ile açıklanamaz.	6	5	4	3	2	1
10-Bazı kadınlar kocalarından dayak ister gibi görünmektedir.	6	5	4	3	2	1
11-Eşin dövülmesi boşanma nedeni olmalıdır.	6	5	4	3	2	1
12-Erkek, eşine karşı bazen fiziksel şiddet gösterebilmelidir.	6	5	4	3	2	1
13-Kocanın karısına bağırması beni rahatsız etmez.	6	5	4	3	2	1